

Táncutatási Értesítő



A Magyar Tudományos Akadémia
Táncstudományi Munkabizottságának
időszaki kiadványa

TÁNCKUTATÁSI ÉRTESÍTŐ

A Magyar Tudományos Akadémia Tánc tudományi Munkabizottságának időszaki kiadványa



II. évfolyam, 2026. 1. szám

Főszerkesztő: Kavecsánszki Máté

Szerkesztőbizottság:

Bolvári-Takács Gábor (*Magyar Táncművészeti Egyetem; Tokaj-Hegyalja Egyetem*), Bólya Anna Mária (*MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet*), Bondea Vivien (*Moldvai Csángómagyarok Szövetsége*), Hamar Pál (*Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem*), Janku Anna (*Magyar Etnokoreológiai Társaság*), Kavecsánszki Máté (*Debreceni Egyetem*), Pál-Kovács Dóra (*Szabadtéri Néprajzi Múzeum*), Péter Petra (*Budapest Cirkuszművészeti és Kortárs Tánc Főiskola; Magyar Tánc tudományi Társaság*), Sirató Ildikó (*Országos Széchenyi Könyvtár; Magyar Táncművészeti Egyetem*), Varga Sándor (*Szegedi Tudományegyetem; ELTE HTK Zenetudományi Intézet*)

Lektorálta: Sándor Ildikó

Szerkesztőségi titkár: Hegedűs Edit

Lapalapító és felelős szerkesztő: Bolvári-Takács Gábor

Médiahatósági nyilvántartási szám:

CE/16121-2/2016 (nyomtatott), CE/30101-2/2018 (online)

ISSN 3094-1059 (Online)

ISSN 3094-1075 (Nyomtatott)

Kiadja az MTA Tánc tudományi Munkabizottsága (Budapest)

és a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar

Néprajztudományi és Muzeológiai Intézete (Debrecen).



Felelős kiadó:

Bolvári-Takács Gábor, az MTA Tánc tudományi Munkabizottságának elnöke és Keményfi Róbert, a Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézetének intézetigazgatója.

A kiadvány online elérhető az MTA Tánc tudományi Munkabizottság honlapján:

<https://tanckutatas.hu/>

Szerkesztőség címe: DE BTK Néprajztudományi és Muzeológiai Intézet,
4032 Debrecen, Egyetem tér 1.

Tartalom

| | |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ELŐSZÓ A TÁNCKUTATÁSI ÉRTESÍTŐ MÁSODIK ÉVFOLYAMÁNAK ELSŐ SZÁMÁHOZ | 3 |
| INTÉZMÉNYI JUBILEUMOK | 5 |
| Hamar Pál: Ötvenöt év a sporttudomány szolgálatában..... | 5 |
| Mikulics Ádám: Emlékek és jegyzetek a hivatásos néptáncművész-képzés ötvenéves jubileuma alkalmából | 8 |
| IN MEMORIAM | 16 |
| Vona Zoltán: Kardos D. László (1938 – 2025) emlékezete | 16 |
| MEMENTO..... | 22 |
| 125 éve született..... | 22 |
| Gara Márk: Oláh Gusztáv kettős évfordulójára..... | 22 |
| Kavecsánszki Máté: A népi dramatikus népszokások színpadra állításától a néptánc kutatásig. 125 éve született Muharay Elemér..... | 27 |
| 100 éve született..... | 36 |
| Felföldi László – Varga Sándor: Kallós Zoltán és a magyar néptánc kutatás | 36 |
| Lőrinc Katalin: 100 éve született Körtvélyes Géza..... | 42 |
| Felföldi László: „Erő pápa” emlékezete | 45 |
| Halász Tamás: 100 éve született Roboz Ágnes | 52 |
| INTÉZMÉNYI BESZÁMOLÓK..... | 55 |
| Oláh Nóra: A Fügedi-kör megalakulása és tevékenysége..... | 55 |
| Varga Sándor: Hírek az ELTE HTK Zenetudományi Intézetből (2025. június – december)..... | 59 |
| Varga Sándor: Válogatás a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének tánc tudománnyal kapcsolatos tevékenységéből (2025. június – december)..... | 61 |
| Imre Zoltán: A 2026-tól induló ELTE Színháztudományi Doktori Program bemutatása | 64 |

| | |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Válogatás a Magyar Táncművészeti Egyetem tudományos programjaiból | 66 |
| ESEMÉNY- ÉS KUTATÁSI BESZÁMOLÓK | 69 |
| Kovács Henrik: Beszámoló az International Council of Kinetography Laban 34. konferenciájáról..... | 69 |
| Kovács Henrik: Fulbright szakmai és kulturális beszámoló (2025–2026)..... | 74 |
| Marinka Melinda: Kálló táncos öröksége újra színpadon | 79 |
| Az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóközpont műhelykonferenciája Timár Sándor 95. születésnapja alkalmából..... | 82 |
| Janku Anna: Beszámoló az I. Nemzetközi Tánckutató Doktoranduszok Konferenciájáról..... | 83 |
| TÁNCOKRÓL – BETŰKKEL..... | 88 |
| Bolvári-Takács Gábor: Nyolc könyvajánló a mozdulatok világából | 88 |
| Bolvári-Takács Gábor: Táncfolyóirataink 2025. évi szemléje | 96 |

ELŐSZÓ A TÁNCKUTATÁSI ÉRTESÍTŐ MÁSODIK ÉVFOLYAMÁNAK ELSŐ SZÁMÁHOZ

Az MTA Tánc tudományi Munkabizottság periodikájának második évfolyama indult el 2026-ban. Az idei első lapszám 2025 második félévének tánc tudománnyal kapcsolatos eseményeiről ad hírt, emellett megemlékezéseket közöl a 2026-os évhez kötődő évfordulókkal kapcsolatban.

A Munkabizottság 2025 első felében két ülést tartott: 2025. február 4-én online formában, amelyen sor került a tánc tudományi témában doktori értekezésüket megvédett új doktorok bemutatkozására. A második ülésre április 1-jén került sor a Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézetében. 2025 második félévében a Munkabizottság két kihelyezett ülést tartott. Október 7-én a tagság az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetbe látogatott, ahol Halász Tamás színházi szakreferens számolt be a Táncarchívum működésével és állomány-gyarapodásával kapcsolatos legújabb fejleményekről.



Az MTA Tánc tudományi Munkabizottságának kihelyezett ülése az OSZMI-ban 2025. október 7-én.

A Munkabizottság 2025. évi utolsó, negyedik ülésére december 4-én került sor az ELTE HTK Zenetudományi Intézetben, ahol Varga Sándor, a Népzene- és Néptáncutató Osztály és Archívum tudományos főmunkatársa, Karácsony Zoltán részlegvezető tudományos munkatárs, valamint Szabó Bálint archívumi munkatárs számoltak be a Néptánc Archívumban zajló tudományos munkáról.



Az MTA Táncstudományi Munkabizottságának kibehelyezett ülése az OSZMI-ban 2025. október 7-én.

A 2025. év egyik nagy vesztesége volt Kardos D. László táncfolkloristának, a Debreceni Hajdú Táncegyüttes egykori vezetőjének a halála. Munkáságáról e lapszámunkban emlékezünk meg.

A Munkabizottság tagjai 2025. második félévében is aktívan kapcsolódtak be a táncstudománnyal kapcsolatos kutatások és események szervezésébe. A Munkabizottság tagjai által képviselt számos más intézményben is sorra zajlottak a konferenciák, kutatásértékelő műhelybeszélgetések és egyéb tudományos rendezvények, amelyekről a következő oldalakon adunk röviden hírt.

Budapest – Debrecen, 2026. április 1.

Bolvári-Takács Gábor és Kavecsánszki Máté

INTÉZMÉNYI JUBILEUMOK

Hamar Pál: Ötvenöt év a sporttudomány szolgálatában

Az ország egyik, ha nem a legrégebbi tudományos–módszertani rendezvénye, a Mozgásbiológiai Konferencia 2025-ben ünnepelte fennállásának ötvenötödik évfordulóját. A „jubileum” kapcsán – és azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a tánctudósok és táncszakemberek figyelmét felhívjuk erre a fórumra – mutatjuk be ezt a valóban nem mindennapi eseményt.

A konferencia kezdete 1970-re datálódik, amikor is a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Tihanyban lévő Biológiai Intézetében megalapították a Mozgásbiológiai Szakosztályt. Mindez az I. Mozgásbiológiai Konferencia keretei között zajlott. Az első konferenciát az MTA akkori elnöke Szentágothai János akadémikus, a magyar agykutatók egyik legnagyobb alakja is megtisztelte egy előadás erejéig. Ő volt az, aki már akkor felismerte a sporttudomány jelentőségét, elsősorban a magyar népegészségügy és az emberi teljesítmény jobb megismerhetősége, kutatása szempontjából. A későbbi előadók között meg kell említenünk Lissák Kálmán akadémikus, orvos fiziológust, izomkutatót, aki a Mozgásbiológiai Szakosztály alapítójának, és a szakosztály első elnökének Nemessuri Mihálynak a meghívására több alkalommal is részt vett a konferencián.

Ötvenöt év hosszú idő, ezért még csak kísérletet sem tehetünk arra, hogy mindenkit megemlítsünk az arra érdemes alapító tagok közül. Éppen ezért csak néhány név, a teljesség igénye nélkül: Illyés Sándor a gyógyypedagógiai kutatások meghatározó alakja, a konferenciákon elhangzott előadásában rávilágított az emberi izomműködés összefüggéseire. Ehhez csatlakozott Garamvölgyi Miklós, a Testnevelési Főiskola (TF) Kutató Intézetének laboratóriumi vezetője, aki többek között a TF Atlétika Tanszéke professzor emeritusának, Szécsényi Józsefnek az izomkutatásait is irányította. Az ő és Tihanyi József, a TF korábbi vezetőjének szakmai életútja bizonyítja a szakosztály egyik fő célkitűzését, miszerint az élvonalbeli versenyzők is legyenek elkötelezettek a sporttudomány iránt, a siker elérése érdekében pedig hasznosítsák a hazai és nemzetközi orvos-biológiai kutatások eredményeit. Rigler Endre, a Testnevelési Főiskola Kutató Intézetének (TFKI) egykori igazgatóhelyettese, majd a TF tanszékvezető egyetemi tanára ebben a szellemben nevelte a hallgatóit. Az Országos Sporttudományi Diákkör elnökeként minden erejével arra törekedett, hogy a sporttudomány eredményeihez méltó elismerést kapjon az MTA és a közvélemény előtt is.

A felsoroltak mellett külön kiemelés érdemel még Nádori László, a sporttudomány kiemelkedő alakja, a TFKI korábbi igazgatója, aki nagyban hozzájárult a tudományág rangjának emeléséhez és a szakosztály eredményes működéséhez. Az alapító tagok között ott található még Apor Péter, a magyarországi fitt kontroll megalapítója, belgyógyász sportorvos. Munkái és cikkei mind a mai napig kiemelkedő szerepet játszanak a magyar sporttudományi kutatásban. Bretz Károly mérnök, a TFKI Műszerfejlesztési Osztályának egykori vezetője előadásával, hozzászólásaival minden alkalommal bizonyította a sporttudomány létjogosultságát a tudományok rendszerében. Az alapító tagok közül nem hagyhatjuk ki a szakosztály második elnökét, Donáth Tibort, a világhírű anatómus professzort sem, aki konferenciányitó előadásával folyamatosan újabb és újabb híveket szerzett a tudománynak, a sporttudománynak.

A szakosztály az 1980-as évektől Magyar Biológiai Társaság (MBT) Mozgás- és Viselkedésbiológiai Szakosztályként működött, míg nem 2019-ben az MBT vezetőségének kérésére a sejtbiológus kutatókkal kiegészülve megalakult a Mozgás-, Viselkedés- és Sejtbiológiai Szakosztály. Az addig sem szűk tudományos paletta tovább bővült a sejtfiziológiai kutatásokkal. A szakosztály harmadik, és egyben jelenlegi elnöke Hamar Pál, az MTA doktora, aki Donáth Tibor kifejezett kérésére vállalta el ezt a megtisztelő feladatot 2011-ben.

A Mozgásbiológiai Konferenciát alapítók elsődleges céljai között szerepelt az az elv, hogy teret kell adni a szárnyaikat még csak bontogató fiatal, a tudomány iránt elhivatottságot érző (sport)tudós jelölteknek, legyenek ők éppen tanársegédek, doktoranduszok, netán TDK konferencia résztvevők. Éppen ezért, amennyire sokszínű a sporttudomány, annyira széles skálán mozog az előadók életkora is. Előadást tartanak olyanok, akik már az első tanácskozás résztvevői voltak, s egészen fiatal kutatók is. A konferencia egyik legnagyobb erénye a fiatal tudósok jelenléte.

A konferencia története során jól kikristályosodott azoknak a témáknak a köre, amelyek a magját alkotják a rendezvénynek. Ezek a következők:

- a mozgás, mint az egészség-megőrzés fő tényezője, primer és szekunder prevenció;
- a testmozgás és a sport szerepe a civilizációs betegségek megelőzésében;
- a mozgásrendszer összehasonlító biológiája;
- a vegetatív működések pszichomotoros kontrollja;
- a mozgásszervi rendellenességek epidemiológiája;
- az óvodáskorú gyerekek, az általános és középiskolás tanulók, a felsőoktatás hallgatóinak biológiai fejlettsége;

- az egészséges életre nevelés problematikája;
- a sportpszichológiai és sportpedagógiai kutatások legújabb eredményei;
- a motoros képességek vizsgálatának újszerű módszerei, adatfeldolgozási módjai és összefüggései pedagógiai, pszichológiai, szociológiai aspektusból;
- a mérés–értékelés problematikája a testnevelésben és a sportban;
- a tradicionális és divatos sportágak oktatási, edzés módszertani, versenyfelkészítési problémái;
- a sport gazdasági hátterének, helyzetének és fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata – a sportgazdaság időszzerű kérdései, sportmenedzsment;
- a sportszakember-képzés változásainak tapasztalatai;
- a mozgás terápiás jellegének hatásait elemző kutatási eredmények;
- sejtfiziológiai kutatások: membránok és membrántranszport folyamatok, sejtorganellumok biokémiai és élettani működése; vezikuláris transzport, citoskeleton; kemotaxis, sejtmozgás; sejtnövekedés, sejtosztódás, sejtciklus; sejt differenciálódás, őssejtek; autofágia, apoptózis, sejthalál.

A konferencia előadói között, még ha nem is jelentős számban, de megtalálhatók voltak tánc tudománnyal foglalkozó kutatók is. A jövőben ezt a kört szeretnénk bővíteni, akár úgy is, hogy – kellő számú jelentkező esetén – önálló tánc kutatási szekciót iktatunk be a konferencia programjába.

A bevezető sorok között szóba került, hogy a szakosztály és egyben a konferencia „bölcsője” Tihany. Az elmúlt ötvenöt évben számos vidéki helyszínen fordult meg a rendezvény, csak néhányat említve: Agárd, Szarvas, Jászberény, Debrecen, Velence. A konferenciaszervezők ezt a hagyományt szeretnék tovább folytatni az idén, amikor is 2021 után visszatérnek Velencére, a Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem (TF) Velencei Vízisport és Rekreációs Központjába. A konferencia várható időpontja 2026. november 19–20.

Felhasznált irodalom

KERESZTESI Katalin – HAMAR Pál

2010 Mozgásbiológiai Konferencia – In memoriam az alapító tagoknak. *Magyar Sporttudományi Szemle* 11. 4. 37.

Mikulics Ádám: Emlékek és jegyzetek a hivatásos néptáncművész-képzés ötvenéves jubileuma alkalmából

„Két teljesen ellentétes irány, mégis egy közös cél és egy fantasztikus közösségformáló környezet eredményeként jött létre mindez, ami aztán 1975-ben kiteljesedett.”

/Faragó Béla, az Állami Balett Intézet Néptáncotagozata első évfolyamának egykori növendéke/

„Ezt az intézetet mindig jellemezte a merészség és a vállalkozókedv. Az idei tanévben is új dologba fogott az intézet a néptáncotagozat megindításával. Nehéz munkával jól válogatott 40 gyermek kapott felvételt e tagozatra. [...] reméljük, ha végeznek, jól képzett fiatal táncművészeket ad át az Intézet az együtteseknek”

– hangzott el dr. Eke László, a Művelődésügyi Minisztérium főelőadójának az Állami Balett Intézet 1971. augusztus 31-i tantestületi értekezletén rögzített hozzászólásában, melyben üdvözölte az Intézet Néptáncotagozatát. Majd’ napra pontosan ötvennégy évvel azelőtt, hogy 2025. augusztus 30-án az Intézet hivatalos jogutódja, a Magyar Táncművészeti Egyetem (a Magyar Táncművészeti Egyetemért Alapítvány Kuratóriumával és a Hagyományok Házával együttműködve) hallgatói oklevelek átadásával, ünnepélyes keretek között köszöntötte az első néptáncotagozatos évfolyam immár ötven éve néptáncművész-képesítést szerző egykori tagjait. A jubileumi találkozó számára az Egyetem ifj. Nagy Zoltán Színházterme adott otthont, ahol elsőként Fodorné Molnár Márta, az MTE rektora méltatta a több mint fél évszázados múltra visszatekintő Néptáncotagozatnak a magyar színpadi néptáncművészet történetében betöltött szerepét és az első évfolyam tagjainak művészi pályáját. A különböző aspektusokból történő múltidézés során Kiss János, Kossuth-díjas balettművész, a Magyar Táncművészeti Egyetemet fenntartó alapítvány kuratóriumi elnöke egykori iskolatársként, szubjektív módon emlékezett vissza a közös növendék-évekre, Héra Éva pedig mélyebb kultúrtörténeti kontextusba helyezve ábrázolta a Néptáncotagozat létrehozásának körülményeit és társadalmi környezetét. Az évfolyam két néptáncmestere, Györgyfalvy Katalin és Timár Sándor pedagógiai attitűdje, karaktere Bede Fazekas Ibolya, valamint Timár Böske gondolatai és emlékei nyomán rajzolódott ki, illetve elevenedett

¹ Lugossy 1971: 2.

meg újra. Zórándi Mária alakját, mővészi és oktatói elhivatottságát – aki mellett, hogy az első néptáncos évfolyam kiváló növendékeként szerzett néptáncmővész végzettséget, a későbbiekben Timár Sándor asszisztense lett a Néptáncotagozat képzésében, továbbá rövid, súlyos betegséget követő, tragikusan korai haláláig az egyetem rektori pozícióját is betöltötte – Hortobágyi Gyöngyvér, az MTE Néptánc Tanszékének regnáló vezetője idézte fel. Az ünnepi program két fő szervezője, Sztanó Hedvig és Faragó Béla, szintén az évfolyam egykori tanulóiként az 1971. december 16-i első féléves néptáncvizsgájukkal kapcsolatos reflexiókat rögzítő jegyzőkönyvből olvastak fel részleteket Györgyfalvy Katalintól, Hidas Hedvigtől, az Intézet igazgatójától, Rábai Miklóstól, az Állami Népi Együttes mővészeti vezetőjétől, Náfrádi Lászlótól, a BM Duna Mővészegyüttes vezetőjétől és Timár Sándortól származó narratívákként.

A Néptáncotagozat indulásának, illetve eredményeinek a magyar színpadi néptáncmővészetre és a hivatásos (nép)táncmővész-képzés intézményesülési folyamatára gyakorolt hatását ötven éves távlatból vizsgálva egyértelműen megfogalmazható: beigazolódtak az intézményhez fűzött remények. Am a „minden kezdet nehéz”-közmondása a tagozat esetében is igaznak bizonyult, hiszen az 1970-es évnnyitó tantestületi értekezlet jegyzőkönyvének tanúsága szerint az 1970/71-es tanévben az ÁBI már egyértelmű kísérletet tett a Néptáncotagozat elindítására, de egy Hidas Hedvigtől származó bejegyzés szerint mindez „[...] egy évre eltolódott. Így nagyobb lesz a válogatás, mert a jelentkezés késői meghirdetése miatt kevesen jelentkeztek, nem volt elég idő a megszervezésre.”² Az Intézet néptáncmővész-képzésének indulását hirdető és a 14–15 éves korú jelentkezőket toborzó kampány 1971-ben viszont már valóban országos méreteket öltött, s beszámolóik tanúsága szerint a különböző orgánumokon keresztül eljutott a fővárosi, vidéki általános iskolákba és az egyes ifjúsági csoportokhoz is.

„Nekem fogalmam sem volt, mi ez az egész, hiszen ez volt az első évfolyam. [...] Általános iskolai osztályfőnököm, Demcsák Miklósné fiát, Demcsák Ottót előző évben vették fel balettosnak a Balett Intézetbe. Olga néni tanított be nekünk különböző alkalmakra rövidebb táncokat, és minden iskolába megérkezett az országos felvételi híre. Olga néni javasolta nekem, hogy próbáljam meg. De otthonról nem igazán akartak elengedni. [...] Nem tudta egyikünk sem miről is szól majd ez, hogyan lehet a tánc egy szakma. De nekem nagyon tetszett. Feljöttem, és felvettek”³

– emlékszik vissza Végső Miklós a Nyírkarásról induló táncmővész pálya első fontos állomására.

² Lugossy 1970: 1.

³ Interjú – Végső 2022.

Farkas Zoltán a nagykanizsai úttörő néptáncsoport tagjaként egy újságkivágásból értesült a Néptánctagozat felvételi lehetőségéről:

„1971-ben hozott egy társunk egy kis cetlit. »Ide figyeljete! Most a Balett Intézet felvételt hirdet. Ide el lehetne menni.« Nem tudtuk, mi az a Balett Intézet. [...] És akkor fölment tőlünk körülbelül 5 fiú és 3 lány. Szüleim, akik megírták a felvételi kérelmet, semmilyen akadályt nem gördítettek ez elé. Kaptam egy választ, hogy ekkor és ekkor lesz a felvételi. [...] Nem tudtuk, hogy 1200 lány és 950 fiú jelentkezett. [...] Azt vettük észre, hogy túlmelegyünk a rostákon. [...] Oda nagyon nehéz volt bekerülni. [...] Nagyon komoly adottságvizsgálat volt.»⁴

A felhívás sikerét egyértelműen jelzi a jelentkezők óriási száma, melyből a több napon keresztül zajló alkati, fizikális adottságok és a táncos készségek, képességek felmérését célzó alkalmassági vizsgát követően 26 lány és 21 fiú növendék nyert felvételt.⁵ Az egymást követő rostákra Faragó Béla emlékszik vissza:

„Irdatlan sok fiatal volt jelen a felvételin, és három napon keresztül reggeltől estig ott voltunk. Elsőként egy képességvizsgálaton estünk túl, ahol kiderült milyen tágak vagyunk, milyen alkattal, izomzattal rendelkezünk. Itt már egy erős rosta volt. Volt egy elbeszélgetés a gimnáziumban, ahol – azt gondolom – a kommunikációs készségeinket mérték fel. Ez is egy szűrő volt. Rítmusgyakorlatokkal is találkoztunk. Leginkább arra emlékszem, amikor a harmadik napon egy adott zenére rögtönözni kellett.»⁶

Az Intézet Néptánctagozata, az intézmény alaptevékenységének kibővítésével 1971 szeptemberében megkezdte tényleges működését, s elindult a hivatásos néptáncgyűttesek utánpótlását (is) biztosító, négyéves, nappali képzési formájú, középfokú szakmai végzettséget és érettségi bizonyítványt nyújtó Néptánctagozat Györgyfalvai Katalin és Timár Sándor, a néptánc tárgyat oktató mesterek irányításával.⁷ Timár a következőképp fogalmazta meg a tagozat elindításának motivációit:

„Magyarországon napjainkig – immár két évtizede – megoldatlan kérdés volt a hivatásos néptáncgyűttesek utánpótlása. Kezdetben az amatőr mozgalom megfelelő bázist biztosított. Az utóbbi években azonban egyre nehezebben tudnak a táncuk meg megfelelő

⁴ Kiss Balázs interjúja Farkas Zoltánnal. 2021. https://www.youtube.com/watch?v=Sm3kIBU5uGA&t=409s&ab_channel=Hagyom%C3%A1nyokH%C3%A1za (A letöltés dátuma: 2023. augusztus 1.)

⁵ Bolvári-Takács 2017: 159.

⁶ Interjú – Faragó 2026.

⁷ Bolvári-Takács 2017: 18–19, 159; 2020: 199.

táncosokat szerződtetni. [...] A választékek lecsökkenésének egyik magyarázata az, hogy a táncosokkal szemben sokoldalúbbak a követelmények, mint régen, a másik pedig az, hogy az amatőr táncosok műkedvelő körülmények között nehezen érnek be.”⁸

A kiemelt interjúrészlet jól körvonalazza a Néptánctagozat célját: a különböző művészeti arculattal rendelkező és más-más alkotói koncepciók alapján működő hivatásos néptáncgyűttes tánckarainak utánpótlását biztosító (nép)táncművészek képzése, akik az őket szerződtető társulatok profiljába gyorsan képesek beilleszkedni a komplex szemléletű oktatás eredményeként. Zsuráfszky Zoltán megfogalmazásában: „Timár és Györgyfalvay egy új generációt, egy új nemzedéket akart a hivatásos együttesek színpadára küldeni.”⁹

A kísérleti szakaszban lévő, korábbi tapasztalatokat nélkülözni kénytelen tagozat munkájához és sikeréhez hatalmas szakmai bizalom társult a Művelődésügyi Minisztérium, az Állami Balett Intézet vezetése és a hivatásos néptáncgyűttesek művészeti vezetői részéről. Ugyanakkor az oktatás tartalmi részleteit illetően nem beszélhetünk kikristályosodott tematikáról, hiszen a néptáncgyűjtések tudományos feldolgozottsága, publikálása is folyamatban volt, így az egyre bővülő ismeretanyag még nem rendeződhetett meghatározott képzési struktúrába. Nem volt még egzaktt módon megfogalmazható metodika, írásban rögzített tanterv, a néptánc tantárgy pontos tananyagtartalma, a tánctermin munkája így számos esetben az aktuális gyűjtési tapasztalatokra épült.

„Amikor a Mesti¹⁰ elkezdett kijárni Székre, akkor tanította nekünk a sűrű és ritka tempót, meg a páros táncokat, és ahogy gyűjtött, mindig javított rajta. Tebát a friss élményei határozták meg, hogy mit és hogyan tanít”¹¹

– emlékszik vissza Végső Miklós. Farkas Zoltán szerint:

„Amit hétfőgén gyűjtöttek, azt hétfőn tanították. [...] Nem kész táncokat tanultunk, hanem képlekeny, alakuló táncokat [...] és mindig más volt, mindig változatos [...] ebben Timárnak óriási szerepe volt.”¹²

⁸ Bolvári-Takács 2017: 159.

⁹ Interjú – Zsuráfszky 2023.

¹⁰ A „Mesti” mint nagyfokú szakmai tiszteletet kifejező ragadványnév a Néptánctagozat első évfolyamának növendékei által lett Timár Sándor, a mester állandó jelzője, mely elnevezés később a néptáncmozgalmon belül általánosan ismertté vált.

¹¹ Interjú – Végső 2022.

¹² Interjú – Farkas 2022.

A formálódó oktatási anyag, az átadásához kapcsolódó módszertani eljárások és a folyamatban lévő néptáncgyűjtések viszonyával kapcsolatban Timár is kiemeli:

„A kísérleti jellegű legelső évben még nemigen tudtuk, mit is kell tennünk. Sokféle gyűjtés volt folyamatban, ugyanígy számos néptáncmentő, -feldolgozó tudományos munka is csak később fejeződött be. Magam is sok eredeti néptáncot gyűjtöttem, így az évek során egyre bővült a tananyag, és közben a módszerek is kialakultak.”¹³

Elsődleges feladatként határozta meg a hagyományos néptáncmateriák, a különböző tánc típusok motívumkincsének, építkezési elveinek elsajátítását, valamint – rávilágítva a magyar néptánc hagyomány improvizatív jellegére – a rögtönzés képességének fejlesztését.¹⁴ Farkas Zoltán ezt a módszert így jellemzi:

„Élővé tudta varázsolni az ember lábán a táncot. [...] Volt a széki csárdás, az ment húsz percig és ott ki lehetett teljesedni. [...] élményt is tudott nekünk adni és egy fantasztikus szabadságot. [...] Megmerítkeztünk az eredeti anyagban.”¹⁵

Timár pedagógiai koncepciójának fő irányvonaláról és a tagozat oktatási szemléletéről saját néptáncfelfogásának kontextusában ő maga így vall:

„Egy kultúrába szerettük volna a gyerekeket bevezetni, a magyar népi kultúra élményébe részesíteni őket, s egyben birtokukba adni egy gazdag, sok vonatkozású, érzékeny kifejezési eszközt. Ebből következően én nem egységesíteni, de megtartani törekedtem a néptánc sokféleségét, mert úgy gondoltam, hogy a különbözőségek, az árnyalatok nagyon is alkalmasak ennek a bonyolult kornak, s a benne élő embernek az ábrázolására.”¹⁶

Az évfolyam képzésének karakterét Györgyfalvay Katalin és Timár Sándor személyében a második koreográfusnemzedék eklatáns és látszólag talán két legélesebben eltérő ars poeticájával rendelkező alkotó és pedagógus egyénisége határozta meg. Timár szerint

¹³ K. Zs. 1983: 9.

¹⁴ Bolvári-Takács 2017: 159–160.

¹⁵ Interjú – Farkas 2022.

¹⁶ Varga 1979: 5.

„Györgyfalvai Katalinnak nagyon tiszteletre méltó, de egészen másfajta elképzelése volt a néptáncról, ő inkább a gondolatot kereste benne. Én az érzelmekre, a dinamikára, a különleges arányokra, a változatos ritmikára figyeltem [...].”¹⁷

Sztanó Hédi gondolatait idézve: *„Kettős nevelést kaptunk. Györgyfalvai a profi életre nevelt. [...] a Mesti a paraszti tánctanulás folyamatát mesterségesen idézte elő.”*¹⁸ Az oktatás két fő irányvonala egyértelműen megnyilvánult és elvált egymástól a néptáncmesterek pedagógiai munkája során. Végső Miklós és Farkas Zoltán mindezt a következőképpen világítják meg:

„Timár teljesen autentikát tanított nekünk. [...] A színpadi táncot a mesternő ismertette meg velünk. Kati néni inkább technikát tanított, ugrás- és forgástechnikát legényesekekből kiragadott motívumok segítségével. Ő erre tette a nagyobb hangsúlyt. Kiválóan kiegészítették egymást Timárral.”¹⁹

„Timár volt az eredeti táncokat tanító. [...] A színpadi szemléletet Györgyfalvaytól kaptuk. [...] Talán azóta sem volt és nem is lesz ilyen páros.”²⁰

A két pedagógus-egyéniség eltérő szemléletére, különböző pedagógiai céljaira vonatkozó narratívák esszenciaszerű összefoglalását nyújtja Faragó Béla:

„Szabadság és kötöttség – így tudnám leginkább jellemezni a két pedagógus attitűdjét. A Mesti a nyelvezetet tanította meg, a néptánc-érzést adta át nekünk, ami számára a rögtönzést jelentette. Megtanultuk azt a nyelvet, amit használunk kell. Kati néni pedig megtanította, ezt hogyan alkalmazzuk a színpadra, hogyan tudjuk ezt magas művészi fokon művelni.”²¹

A Néptánctagozat első évfolyamának négyéves képzését az 1975. június 22-i képesítő vizsgaelőadás zárta. A Madách Színházban rendezett programot a hivatásos néptáncgyűttesek repertoárjainak legjellegzetesebb alkotásaiból szerkesztették az évfolyam vezető mesterei.²² Színpadra került a növendékek tolmácsolásában Rábai *Ecseri lakodalmas* és a *Háromugrós*, Molnár István *Dobozói csárdás*, Náfrádi László *Nyári este falun*, Simon István *Csárdás – Csapás* című koreográfiája mellett Györgyfalvai Katalin *Játék* és *Rondó*, valamint Timár Sándor

¹⁷ Varga 1979: 5.

¹⁸ Interjú – Sztanó 2022.

¹⁹ Interjú – Végső 2022.

²⁰ Interjú – Farkas 2022.

²¹ Interjú – Faragó 2026.

²² Szilágyi 1975: 1–3.

Mezőségi táncok című műve is. A Néptáncotagozat munkáját 1974. augusztus 18-án bekövetkezett haláláig követő és támogató Rábai Miklós már nem lehetett tanúja a vizsgakoncertnek. Az intézmény által kibocsátott, magas szintű szakmai kvalitásokkal rendelkező fiatal táncművészek viszont beváltották Rábai a képzéshez fűzött elképzelését, és előadó- majd később alkotóművészként is valódi frissítést jelentettek a magyar színpadi néptáncművészet számára. Több mint fél évszázados távlatból reflektálva Eke László 1971-es reményteli gondolataira, kijelenthetjük: ötven évvel ezelőtt jól képzett fiatal táncművészeket adott át az Intézet az együtteseknek.

Az Állami Balett Intézet Néptáncotagozata első évfolyamának 1975-ben végzett tagjai:

Balaskó Anikó, Buzásy Adrienne, Czibula Mária, Hajdu Cecília, Hornik Anna, Iván Zsuzsa, Juhász Katalin, Kókai Éva, Kolozsvári Katalin, Kovács Ottilia, Krónusz Erzsébet, Kursinszky Zsuzsa, Lajos Györgyi, Ludnai Éva, Ludwig Mária, Miklós Éva, Németh Ildikó, Pászti Lilla, Poór Judit, Székely Márta, Sztanó Hedvig, Zórándi Mária, Biró Ferenc, Bognár László, Dajka Gábor, Faragó Béla, Farkas Zoltán, Fekete Antal, Hajdu János, Hete Miklós, Iványi István, Krassza László, Majoros Sándor, Óry Tibor, Rémai István, Schleer Zoltán, Somogyvári Erik, Tánczos Attila, Végső Miklós, Zsuráfszky Zoltán.

Felhasznált irodalom

BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor

- 2017 *Táncos tanévek. Szemelvénygyűjtemény a Magyar Táncművészeti Egyetem történetéhez 1950–2017.* Budapest: Magyar Táncművészeti Egyetem.
- 2020 Két elképzelés a hivatásos néptáncgyüttesek utánpótlásának biztosítására – Lőrinc György és Rábai Miklós javaslatai (1959, 1962). In Pál-Kovács Dóra-Szónyi Vivien (szerk.): *A mozgás misztériuma. Tanulmányok Fügedi János tiszteletére.* Budapest: L'Harmattan Kiadó. 191-201.

K. Zs.

- 1983 Néptáncosok vizsgakoncertje. *Pesti Műsor.* XXXII. 25. 9.

VARGA Lajos Márton

- 1979 A Balett Intézet néptáncotagozatáról. Kérdések Timár Sándorhoz. *Pesti Műsor.* XXVIII. 25. 5-6.

Archívumi források

LUGOSSY Emma

- 1970 *Émlyítő tantestületi értekezlet jegyzőkönyve*. A Magyar Táncművészeti Egyetem jegyzőkönyvei, 1953-1990. Állami Balett Intézet ülései, 1970-1971 (HU MTEL VIII.1.a 2.) 1970. augusztus 31. Tanári értekezlet. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MTE_ULES_1970-1971/?pg=2&layout=s (A letöltés időpontja: 2023. április 15.)
- 1971 *Jegyzőkönyv*. A Magyar Táncművészeti Egyetem jegyzőkönyvei, 1953-1990 Állami Balett Intézet ülései, 1971-1972 (HU MTEL VIII.1.a 2.). 1971. augusztus 31. Tanári értekezlet jegyzőkönyve. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MTE_ULES_1971-1972/?pg=43&layout=s (A letöltés időpontja: 2023. április 15.)

Interjúk

MIKULICS Ádám

- 2022 Interjú Végső Miklóssal. 2022. szeptember 21. A hangfelvétel a szerző tulajdonában van.
- 2022 Interjú Farkas Zoltánnal. 2022. szeptember 29. A hangfelvétel a szerző tulajdonában van.
- 2022 Interjú Sztanó Hédivel. 2022. október 12. A hangfelvétel a szerző tulajdonában van.
- 2023 Interjú Zsuráfszky Zoltánnal. 2023. május 23. A hangfelvétel a szerző tulajdonában van.
- 2026 Interjú Faragó Bélával. 2026. február 26. A hangfelvétel a szerző tulajdonában van.

Internetes forrás

KISS Balázs

- 2021 Interjú Farkas Zoltánnal. *FolkHáttér*. https://www.youtube.com/watch?v=Sm3kJBU5uGA&t=409s&ab_channel=Hagyom%C3%A1nyokH%C3%A1za (A letöltés időpontja: 2023. augusztus 01.)

IN MEMORIAM

Vona Zoltán: Kardos D. László (1938 – 2025) emlékezete



Dr. Kardos D. László (Kép forrása: dr. Kardos D. Lászlóné magántulajdona)

2025. november 12-én, 87 éves korában Debrecenben hunyt el dr. Kardos D. László közművelődési szakember, néptáncegyüttes-vezető, koreográfus, néptánckutató.¹ Végso búcsúztatását 2025. december 10-én a Debreceni Köztemetőben tartották.

Közművelődési karrier

Kardos D. László 1938. május 23-án született a debreceni Tócoskertben Kardos Sándor és Egri Margit második gyermekeként. Egyetlen testvére az öt évvel idősebb Sándor volt, aki műszaki vonalon képezte magát és mérnök lett, míg Kardos D. László az elemi képzést követően 1952-ben a Tanítóképző Intézetben folytatta tanulmányait tanító szakon. Tanárai között szerepelt Kiss Tihamér László pszichológus és Osváth István igazgató is. 1956 és 1959 között Nagycsere-Szatán tanyasi iskolai tanítóként helyezkedett el. 1957-ben elindította a „Tanyanap-sorozat”-ot, amelyeken zenés-táncos rendezvények, filmvetítések, sportversenyek, színdarabok váltak elérhetővé a tanyasi fiatalok és

¹ Vona Zoltán a Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézetének doktorandusz hallgatója (témavezető: Kavecsánszki Máté) és a MNM KK Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum segédmuzeológusa.

felnőttek számára. 1959-ben a Debreceni Járási Tanács Végrehajtó Bizottságának Művelődési Osztályától felkérést kapott népművelési felügyelő beosztásra, ezt a felkérést elfogadta. Nevéhez fűződik ebből az időszakból a „Debreceni Járási Művészeti Hetek” megszervezése és elindítása. 1965-ben előléptették és a Hajdú-Bihar Megyei Tanács Művelődési Osztályára került, ahol a közművelődési intézményekért, a hivatásos képzőművészekért, az amatőr művészeti mozgalomért, illetve a Megyei Moziüzemi Vállalatért felelt. Legfontosabb kezdeményezéseként elindította a „Bemutatjuk” címet viselő képzőművészeti vándorkiállítást, így a megye képzőművészei lehetőséget kaptak arra, hogy alkotásaikat és a művészetet szélesebb körben megismertessék az emberekkel. Munkája mellett is fontosnak tartotta, hogy továbbképezze magát, 1968-ban magyar–népművelés szakon vette át diplomáját az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Ezt követően 1986-ban szerzett doktori fokozatot *A magyarországi néptánc-folklorizmus kérdéseiről* című disszertációjával a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén. Művét az intézmény 1987-ben kiadvány formájában is megjelentette.² Kardos D. László munkássága a debreceni Kölcsey Ferenc Megyei és Városi Művelődési Központ igazgatóhelyetteseként teljesedett ki 1988-tól kezdődően. Fő tevékenysége a megyei hálózati munka, a módszertani feladatok és az amatőr művészeti mozgalom gondozására irányult. Ezzel párhuzamosan 1990 és 1998 között szakértőként segítette a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Közoktatási, Művelődési, Ifjúsági és Sport Bizottságának munkáját is. A Kölcsey Ferenc Megyei és Városi Művelődési Központból vonult nyugdíjba 2000-ben, mint az intézmény címzetes igazgatója. A városi és megyei közművelődési életből nyugdíjazását követően is aktívan kivette a részét: 2005 és 2009 között az Észak-Alföldi Régió vezető közművelődési szakfelügyelői feladatait látta el. Szerteágazó közművelődési tevékenysége során több éven keresztül alelnöke volt a Debrecen Megyei Jogú Város Közművelődési Tanácsának, illetve a Kölcsey Ferenc Megyei, Városi Művelődési Központ közművelődési tanfolyamain és a Debreceni Tanítóképző Főiskolán oktatói és vizsgáztatói feladatokat látott el.

Néptáncgyűttes-vezetői tevékenység

Kardos D. László testvére, ifj. Kardos Sándor alapítótagja volt az 1950-ben létrehozott Debreceni Népi Együttesnek. Kardos D. László neki köszön-

² Kardos D. László: *A magyarországi néptánfolklorizmus kérdéseiről*. Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszék, 1987.

hetően ismerte meg a néptáncot, fivére unszolására tanulta meg az első lépéseket a szoba–konyhás házuk konyhájában. 1952-ben ő is csatlakozott a Béres András és Varga Gyula vezette Debreceni Népi Együtteshez. Itt ismerte meg leendő feleségét, Szathmári Emma Magdolnát, aki 1956-ban csatlakozott a társulathoz. Az aktívan gyűjtő Béres–Varga együttesvezető páros idővel Kardos D. Lászlót is magával hívta gyűjtőútjaira, ennek eredményeként Biharban, a Nyírségben, később pedig Erdélyben személyesen tanulhatta meg a néptáncgyűjtés, tánc kutatás alapjait mestereitől. Több nemzetközi szereplésen is részt vett az együttesrel, még az 1957-es kínai útra is beválogatták a táncosok közé. A néptánc és az együttes iránti lelkesedését látva Béres András és Varga Gyula 1959-ben asszisztensi feladatok ellátásával bízták meg. Itt szerezte első táncpedagógiai tapasztalatait azáltal, hogy feladatai közé tartozott a próbák indítása és megtartása, amikor a vezetők nem voltak bent. Együttesvezetői tapasztalatokhoz is jutott, mivel utazások, programok szervezésével vagy például a kosztümök összeszedésével, ellenőrzésével is megbízták. 1960-ban döntés született arról, hogy a Debreceni Népi Együttest Béres András egyedül vezeti tovább. Az addig szintén közösen irányított Debreceni Építők Központi Táncgyűjtését – mai nevén Debreceni Hajdú Táncgyűjtést – Varga Gyula önállóan vezette tovább. Ekkor Kardos D. László asszisztensként a Debreceni Népi Együttesben maradt.

1962-ben elvégezte Budapesten a kor akkori legmagasabb, „A” kategóriájú néptáncoktatói tanfolyamát. Oktatói között szerepeltek a korszak meghatározó néptáncoktatói, mint Bodnár Sándor, Martin György, Szentpál Mária, Pesovár Ernő, Pesovár Ferenc és Rábai Miklós.

1965. december 31-én Varga Gyula lemondott a Debreceni Építők Hajdú Táncgyűjtésének vezetéséről, ezt követően az Építők Országos Szakszervezete Kardos D. Lászlót kérte fel a vezetői teendőkre. Varga Gyula támogatásával 1966. április 30-tól elvállalta a vezetői megbízást. Együttesvezetői tevékenysége kezdetén gondoskodott a megfelelő próbaterem kialakításáról, utánpótláscsoportokat szervezett és megteremtette a kellő létszámú oktatói keretet is. Vezetése alatt saját gyűjtéseivel és koreográfiáival bővítette az együttes táncrepertoárját: 1966 és 1994 között több mint 30 koreográfiát szerzett. Ezek közül példaként hozható az országos néptáncantológiákon bemutatott *Marosbogáti legényes*, a *Szathmári táncok*, a *Kalocsai leánytánc*, a *Lúdnyszakítás* vagy a *Karikázó közben*... Együttese számos hazai és nemzetközi díjat nyert, például 1979-ben a Herder-díj részeként a Népművészet Európa-díjat (F.V.S. Alapítvány, Hamburg), 1984-ben a Csokonai-díjat Hajdú-Bihar Megye Tanácsától, illetve 1998-ban a Kölcsey Ferenc-díjat Hajdú-Bihar Megye Önkormányzatától. Vezetésének fontos eredménye, hogy idővel sikerült az együttesének saját, állandó székházat létesítenie, és megteremtette annak

a lehetőségét, hogy a művészeti vezetői feladatokat két személy főállásban végezhesse. Ennek egyik kulcsa az általa létrehozott „A Hajdú Táncegyüttesért Közhasznú Alapítvány” megszervezése volt, melynek kuratóriumi elnöki posztját 1989-től 2013-ig töltötte be. Az időközben Debreceni Hajdú Táncegyüttes névre keresztelt intézmény vezetését 1994-ig látta el.

Tudományos érdeklődése a kezdeti időkben a néptáncfolklorizmus felé irányult, később a hajdútánc kutatására fókuszált,³ de társszerzőként a táncegyüttesének történetét bemutató könyvet is írt,⁴ nyugdíjazását követően pedig a táncok Bibliában való megjelenését kezdte el vizsgálni. Elnökhelyettesként az Országos Néptánc Tanács munkáját is segítette: részt vett többek között a néptáncegyüttesek minősítési rendszerének kidolgozásában. Élete során az alábbi kitüntetésekben, díjakban részesült: *Szocialista Kultúráért (1968)*, *Művészeti Díj a néptánc területén végzett kiemelkedő munkásságért (1973)*, *Szakszervezeti Munkáért ezüst fokozat (1973)*, *Kelet-magyarországi NéptánCFesztivál oklevele „A leggyengétebb együttesi teljesítményért” (1974)*, *Munkaéremrend bronz fokozata (1978)*, *Kiváló Munkáért (1979)*, *Szocialista Kultúráért jelvény (1983)*, *Kiváló Munkáért (1986)*, *Csokonai-díj (1986)*, *Szakszervezeti Munkáért arany fokozat (1988)*, *Debrecen Város Kultúrájáért-díj (1998)*, *Csokonai Vitéz Mihály alkotói díj (2004)*, *Bessenyei György-díj (2013)*.

Dr. Kardos D. Lászlóval 2022 és 2025 között hosszú, eddig nem publikált interjúsorozatot készítettem. Az alábbiakban ezen beszélgetéseinkből teszkek közzé részleteket:

- *Milyen egy jó néptánccsktató intézmény?*
- *Nagyon sok szempont felmerül ennek a megválaszolásához. A legelső az, hogy valahol, valakik, akik eddig még nem tették, vegyék észre a néptánccot és annak szépségeit, értékeit. Egy jó intézmény legfőbb feladata, hogy képes legyen megmutatni azt, amit kínálni és adni tud. Ennek főként az utánpótlás esetében van kiemelt jelentősége. Együttst ugyanis csakis teljesen önkéntes alapon szabad indítani. Ezalatt azt értem, hogy a tagok saját indíttatásból, szívből táncolnak. Perszre fegyelmezetten szabad csinálni mindent, egy intézmény vezetését, oktatási tevékenységet pedig pláne, de itt a fegyelmezettség nem jelenthet tényyszerűséget, kényszerűséget. Akkor táncoljon valaki, ha kedve van. A fiatalok is táncolnak, ha a kedvük úgy tartja. Ezt a szellemet érdemes tovább ültetni, tovább vinni minden oktatónak,*

³ Lásd például: Kardos László: Fegyvertánc – hajdútánc. In Csiszár Imre és Novák Ádám (szerk.): A Hajdúk nyomában – Régió kutatás és emlékeztörténet. Hajdúnánás: Hajdúnánás Város Önkormányzata, 2016.

⁴ Dr. Kardos László – Tiszai Zsuzsa: Járjunk egy szép táncot! Az Európa díjjal kitüntetett Debreceni Hajdú Táncegyüttes 60 éve. Debrecen: A Hajdú Táncegyüttesért Közhasznú Alapítvány, 2013.

minden együttesvezetőnek. Szakmai szempontok alapján is érdekes és összetett a válasz a kérdésre. Az első szempont, hogy a jó néptáncegyüttes először is igyekszik minél jobban megismerni a néptáncot. Nem csak a vezetők, hanem minden tagja arra törekszik, hogy minél magasabb fokon ismerje a néptáncot, a legkülönbözőbb néptánc formulákat, tartalmakat és dialektusokat. Második szempont, hogy nem csak a táncot kell ismerni, hanem a táncoktatás technikáját is tudni kell. Azt gondolom, ezt csakis szakképzett emberek tudják jól csinálni, akik megfelelő elméleti és gyakorlati ismerettel rendelkeznek. Nélkülük botladozik vagy nem is megy a dolog. Végül, de nem utolsó sorban egy táncegyüttes azért táncgyüttes, hogy táncoljon, de azért ne csak erről szóljon minden. A tagok éljenek a közösségben, szeressék egymást, kötődjenek barátságok, szerelmek közöttük. Segítsék egymást, bármiről is legyen szó, nem csak táncról. Ezt összetartásnak tudnám nevezni. Van ennek egy érdekes példája, melyet sokszor tapasztaltam pályafutásom alatt. Ha van egy gyermek, aki elmegy táncolni, akkor egy idő után már nem is lehetne kiszakítani abból a közösségből, amelybe került, amennyiben az valóban egy jó közösség.

– *Melyek a kedvenc táncái?*

– *Igazából nem tudnék kedvencet mondani, mert ha néptáncról van szó, akkor mind-egyik közel áll a szívemhez, legyen erdélyi, dunántúli, szatmári vagy bármely más. Még a hajdútáncot sem lehetne ilyen módon kiemelni, melyet legrészletesebben igyekeztem kutatni. Olyan érzés egyáltalán nincs bennem, hogy ezt vagy azt szeretem a legjobban. Persze nagyra becsülöm a legényeseket, verbunkosokat, én is sokat táncoltam őket egy időben, de az ugrós táncok is hallatlan gazdagok. Viszont egy karikázóra sem mondanám, hogy az kevésbé érdekes, szép vagy látványos, mert annak is lelke van. A lányok és nők lelkét tükrözik ezek a táncaink.*

– *A hajdútánc kutatása elméleti munkáinak, előadásainak legnagyobb részét teszi ki. Sosem próbálta a hajdútáncot átültetni koreográfiába?*

– *Meg sem próbálkoztam vele és úgy vélem, nem is lehetne ezt sikeresen megtenni. A hagyományos táncgyűjtés módszereit nem lehet alkalmazni, tekintve, hogy hajdúk már nem élnek. Egyedül levéltári forrásokra lehet támaszkodni ez esetben, azonban a hajdúk táncára vonatkozóan kevés adat ismert napjainkig. Az általam gyűjtött források alapján arra jutottam, hogy a hajdúk tánca egyfajta fegyvertánc volt. A társadalmukba tartozó gyermekek, nők táncáról, illetve a páros táncokról pedig jóformán semmilyen forrással nem rendelkezünk. A további kutatásokat fontosnak tartom ezen a téren, azonban a hajdútánc teljes, hiteles rekonstrukciójára, színpadra állítására nem látok reális lehetőséget.*

– *Mit jelent a tánc az Ön életében?*

– *Megpróbálom röviden összefoglalni. A tánc, ha úgy tetszik egyfajta sport is. Ezt gondolom nem kell bizonygassam, hiszen egy koreográfia végig táncolásához kondíció, állóképesség és erő is szükséges. A tánc érzelmi gazdagítás is egyúttal, bármilyen táncról legyen szó.*

Amikor nem csak egy tornagyakorlatnak fogom fel, hanem belülről jön valami olyan, ami érzékennyé tesz a táncra, a mozdulatra. A tánc, néhány kivételtől eltekintve általában csak közösségben él. Tehát egyúttal az összetartozás eszközeit, erejét is jelenti nekem. A néptánc tudományos kutatást is igényel, ilyen módon tehát a tudományos világ felé is orientálódik a táncos tevékenység. Egy kicsit az önmegmutatás eszköze is a tánc, pláne a néptánc, hiszen ott alapvető kérdés, hogy ki járja jobban. Ha ezt mind összeadom, akkor engem ezek vittek a tánc felé és ezek tartanak még most is ott. Talán nem túlzás azt mondanom, hogy a néptánc minél jobban történő megismerése, megtanulása, továbbadása az életcélom volt. Az embernek persze több életcélja is adódhat. Ilyen például a család és a munka. Miután azért élni is kellett valamiből, ezért dolgozni is kellett. Szerencsémre olyan munkaköröm volt, ami a tánctól nem idegen, de nem is konkrétan tánc. Egy szóban megfogalmazva, hogy mit is jelentett nekem a néptánc, azt mondhatom: életcél.

Kardos D. László hagyatékának egy jelentős része akarátának megfelelően a Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézetének Archivumába került.



A Debreceni Népi Együttes fellépése 1960-ban (Elvesztettem zsebkendőmet...). A felvétel a DE Néprajztudományi és Muzeológiai Archivum (Kardos-hagyaték) tulajdona.

MEMENTO

125 éve született...

Gara Márk: Oláh Gusztáv kettős évfordulójára

Idén emlékezhetünk meg Oláh Gusztáv (1901–1956) születésének 125. és halálának 70. évfordulójáról. A dátumok kapcsán sok kérdés merülhet fel: Kinek jut eszébe emlékezni egy több emberöltő óta halott művészre? És ugyan ki emlékszik még azokra az előadásokra, amelyek egykor Oláh névéhez kapcsolódtak? Még kevesebben vannak azok, akik személyesen ismerték őt. Jelen emlékezés alapját doktori kutatásaim adják, amelyeket 2016-tól 2022-ig folytattam, de még ma sem érzem véglegesnek, befejezettnek az anyagot arra, hogy könyv formájában megjelentessem.

Ennek alapvetően az az oka, hogy – mint a táncban is annyi esetben – a korábbi korszakok kutatói nem gondoltak monográfia írására, nem gyűjtöttek anyagot és nem kérdezték a kortársakat. Így amikor a doktori témaválasztásom eldőlt, már alig élt a pályatársak és a tanítványok közül valaki, és az előadásokból is mindössze kettő maradt (*Bobémélet* – 1937, *A diótörő* – 1950). Ilyenkor látja a kutató, hogy milyen nehéz feltárni valamit egy élő opera-, prózai vagy balettelőadásból úgy, hogy az első kettőből legalább a zene és a szöveg megvan, de épp a legfontosabb, a rendezés veszett el. A táncelőadásokból pedig sokszor még ennyi sem maradt. Leggyakrabban semmitmondó kritikákkal találkozunk, amelyekben néhány „pompás”, „stílusos” jelző ad kevéske támpontot az akkori produkció szubjektív megítéléséről, de a lényeg megközelítéséhez ez igen gyenge fogódzó. Így maradnak a sokféle színpad adottságaihoz igazodó tervek, vázlatok, amelyek zömét szerencsére az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára őrzi. De hogy azok milyenek voltak megfestett valójukban, milyen világitás társult hozzájuk, azt csak elképzelni tudjuk, mert a hiányos fekete-fehér fotóanyag sem túl nagy segítség.

Oláh Gusztáv egy elmegyógyász és egy amatőr festő gyermekeként született Budapesten 1901-ben, és a Lipótmezei Elmegyógyintézetben nőtt fel, hiszen édesapja azt vezette. Gyerekkorától kezdve zenélt (zongorázott), játszott színházasdit, valamint számtalan prózai és operaelőadást nézett meg. Ezeket dokumentálta is. Lerajzolta a színpadképet, megfogalmazta véleményét a látottakról, felskiccelte saját ötleteit. A sok nyelven beszélő, művészetek iránt

fogékony, magas, kissé félszeg fiatalember a színházat csak úgy választhatta magának, ha előbb valamiféle *comme il faut* polgári pályára lép. Mivel díszlettervezés önállóan nem létezett Magyarországon, a jól rajzoló ifjú a Műegyetemre ment, amelyet azonban sohasem végzett el, de tanulmányai és mérnöki látásmódja hasznára váltak. Bombabiztos stílusismerete, amelyet utazásai során személyes élményekkel egészített ki, tervezőpályáját alapozták meg. A Zeneakadémia zongora szakára is jár, de azt sem fejezi be, viszont 1921-ben – 20 évesen – megmutatja Kéméndy Jenőnek, az Opera szcenikusának d'Albert *Holt szemek* című operájához készített díszleteit. Az öreg mester azonnal kieszközli Oláh szerződését, aki haláláig a Ház hűséges tagja marad.

Az 1920-as évek a recesszió évei Magyarországon. A háború és Trianon utáni rossz körülmények anyagilag nem kedveznek a színháznak és a kultúrának, azonban a tehetség és az ötletesség a minimálisból is zseniálisat tud létrehozni. Oláh nemcsak az Operaház főszcenikusa lesz, hanem a Nemzeti Színházé is, ahol Hevesi Sándorral, a legendás igazgatóval dolgozik együtt és folyamatosan tanul. Hogy ne „unatkozzon”, még a Városi Színház premierjeihez is tervez díszleteket. Az 1925-ös évben az Opera élére megérkezik Radnai Miklós, aki kivezeti a színházat a káoszból és szigorú, de inspiráló légkört teremt az alkotáshoz. Oláh tőle is bizalmat kap és ez szárnyakat ad neki: nemcsak elkezd kinevelni egy ütőképes szcenikai gárdát maga körül (Tüdős Klára, Nagyajtay P. Teréz, Fülöp Zoltán és Márk Tivadar) nála fiatalabbakból, hanem figyelme a díszlettervezésről az operarendezés felé is fordul. Élete egyik legnagyobb sikerét Respighi *A láng* című operájával aratja 1935-ben. Az Olaszországban csak mérsékeltlen fogadott akkori kortárs opera Magyarországon befut, még a La Scalába is el kell vinni, ahol az olaszok megőrülnek érte. Az operarendezésben Oláh társa Nádasdy Kálmán. Sokszor dolgoznak együtt, világlátásuk, képzettségük, esztétikájuk azonos, még barátok is. Van olyan eset, ahol Oláh tervez, Nádasdy rendez (*Pillangókisasszony* – 1934), de olyan is akad, amikor ketten együtt rendeznek (*Don Carlos* – 1934). Magyar művek markáns átdolgozásai is kikerülnek műhelyükből (*Hunyadi László* – 1935, *Bánk bán* – 1940). Oláh a vizualitás, a teatralitás mestere, aki a tömegek mozgatórugójában jeleskedik (Aussenregie), míg barátját a pszichológiai mozgatórugók foglalkoztatják: a karaktereket valósággal kivarázsolja a művészekből (Innenregie). Mindez a kiváló énekesekkel és az értő közönséggel az Opera aranykorát hozza el.

Az 1930-as évek közepétől Oláh számára újabb lehetőségek nyílnak: főrendező lesz anyaszínházában, s noha Németh Antal színrelépésével a Nemzeti Színházból nagyrészt kiszorul (a helyét Jaschik Álmos és tanítványai veszik át), de tevékenyen vesz részt a szabadtéri játékok hazai elterjesztésében (Tata, Szeged, Budapest – Vajdahunyadvár, Margitsziget), és külföldön is elkezd rendezni-tervezni. Így szerepel nagy sikerrel Milánóban, Firenzében és

Veronában, Stockholmban, a New York-i Metropolitan ajánlatát azonban visszautasítja. A háború kitörésével a lehetőségek száma ismét csökken, a bontakozó nemzetközi karrier egyelőre megtorpan.

A nyilas uralomig Oláh a helyén marad, majd bujkál. Budapest ostromát az Opera pincéjében vészeli át, szervezete legyengül. 1945 februárjában az ún. ötös bizottság tagjává választják, Gobbi Hilda, Major Tamás, Várkonyi Zoltán és Both Béla mellett részt vesz a színházi szakma megtisztításában és újraélesztésében. 1946-ban Stockholmba utazik, hogy színre vigye az *Igor herveget*.

1948-ban az Opera örökös tagja lesz, majd megszűnik a cím. Az 1950-es évek sűrű időszak az ő életében is. A kiépülő kommunista hatalomtól minden elismerést megkap, de soha nem lesz sem híve, sem kiszolgálója. Őt és a Tóth Aladár vezette Operát is támadások érik: a polgári kultúrát viszik tovább, ideológiailag képzetlenek, szabotálják az új rendszert. A sajtótámadások ellenére is a helyén marad – ugyan ki tudná pótolni? –, ugyanakkor elkezd előre védekezni. Darabjainak bemutatói előtt, tudatosan indokolja rendezői és tervezői döntéseit, amelyeket retorikailag a szocialista realizmushoz kell kötnie. Ez valójában nem okoz neki gondot, hiszen sosem volt az absztrakció felé hajló tervező, és az 1950-es években még senkinek sem jutott eszébe egy operát a saját cselekményén kívüli időben színpadra állítani. Ekkor kezd el tanítani is, szinte mindenhol a művészeti felsőoktatásban (Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola, Színház- és Filmművészeti Főiskola, Iparművészeti Főiskola). Tudása lehengető, ugyanakkor mégsem túl színes előadó. Viszont bármikor fejből lejátszik bármit a zongorán, ezzel emlékeztetessé téve óráit. Agyában a megszerzett stílári és történeti tudás az utazásai során elraktározott vizuális élményekkel párosul, s mindezt a zenével és a tánccal kiegészítve születnek meg világszínvonalú produkciói.

Halálával kapcsolatban sok téves elképzelés kering a mai napig. 1956 novemberében, hivatalos meghívás alapján Oláh Gusztáv tervezi a *Hovanscsina* látványát Münchenben. A bemutató után is ott marad még egy ideig, mert az epéjével bajlódik. A forradalom leverésének híre megrendíti, de továbbra is hazatérését tervezi. Végül mégis a müncheni epeműtét mellett dönt, s ennek hirtelen fellépő mellékhatásaként szívgyengesége okozza halálát. 1957. január 2-án temetik el Farkasréten. Hagyatéka 1968-ban kerül az OSZK-ba, de annak feldolgozását csak 2001-ben kezdik meg.

Oláh Gusztáv rendkívül szerteágazó tevékenységei közül eddig a táncot szinte alig érintettem, pedig elvülhetetlen érdemei vannak a balettegyüttes fejlődésében. Több forrás nevezi őt balettigazgatónak, ami tévedés, hiszen a poszt 1950-ig nem is létezett, s utána pedig Harangozó Gyula viselte a címet. Oláh belebonyolódása a balett ügyeibe viszont tagadhatatlan. Az 1930-as évek operaházi koreográfus-keresésének idején (Gaubier, Kölling, Ciepliński, Millos

és Harangozó) döntő szava volt a választások meghozatalában. Cieplínski 1934-es távozása is Oláhhoz kapcsolható, hiszen az ő túlzott beavatkozása okozta a lengyel mester elszerződését Budapestről. Ugyanakkor pont ebben az időben kellett szembesülnie Oláhnak azzal, hogy nem tehet meg mindent. Oláh rekonstruálhatóan viszonyt kezdett Andor Tibor magántáncossal, aki az ügyet a sajtó elé citálta, s így az még a parlamenti felszólalásokban is helyet kapott. Radnai igazgató mindvégig kitartott Oláh mellett, és helyette Andort küldték el a színháztól, de ezután Oláhnak kétszer is meg kell gondolnia, hogy mit tehet meg. Hidas Hedvig szerint Oláh volt az Opera szürke eminenciása, aki mindenkire ismert, mindenről tudott és mindenbe bele is folyt. Ízig-vérig színházi ember, aki, ha kell, cselekszik, ha kell, intrikál és mindvégig a színház – saját birodalma – érdekeit tartja szem előtt.

Oláhnak abban is nagy szerepe van, hogy Harangozó Gyula 1936-ban bemutatkozott a *Csárdajelenettel*. A továbbiakban számtalan balett létrejötté köszönhető neki szöveggönyvírőként, ötletgazdaként, tervezőként vagy rendezőként is, de Milloss Aurélt is aktívan segíti Oláh. Az 1950-es évek elején a történelem megismétli önmagát: Oláh viszonya Harangozóval megromlik. Az utóbbi éppen a folytonos beavatkozást nehezményezi. A megváltozó művészetpolitikai légkörben Oláh természetesen további csodákat teremt, így *A diótörő* teljes díszlet- és jelmezállományát Vajnonen koreográfijához, amelynek ma már csak silány áttervezése látható az Operában, vagy *A battyúk tava* díszleteit. Ezekben is meg tudja őrizni saját tervezői ötleteit és soha nem másol szolgáiban. A Harangozó–Oláh helyzet végül úgy oldódik meg, hogy Oláh látványosan elkezd a fiatal Vashegyi Ernőt támogatni. Ez az együttműködés eredményezi *A fából faragott királyfi* 1952-es változatát és az első hazai szovjet típusú balett, a nagy sikerű *Bihari nótája* 1954-es megszületését. Már sosem derül ki, hogy Oláh felfedezettje, támogatottja, Vashegyi Ernő lehetett volna a magyar balett következő koreográfus-csillaga, ugyanis 1956 novemberében a művész elhagyja az országot.

Oláh Gusztáv életműve a hazai színpadművészetben megkerülhetetlen. Opera- és balettszcenikai tervei eklektikus vonásokat mutatnak: azaz egyetlen stílusnak sem vált hívévé, rabjává. A megszülető látványt mindig a megjelenítendő mű zenéje, a cselekmény ideje, hangulata inspirálta, így bár ő maga nem mondta ki, általában a wagneri Gesamtkunstwerk-ként fogta fel az adott produkciót. A második világháború előtt tervezéseinek stílárís megoldásai széles skálán mozogtak: a magyaros stílustól, az art d'écón át Godon Craig és Adolphe Appia letisztult megoldásaiig sok minden látható. A szocialista realizmus egyeduralkodóvá válása után is szép és korhű látványok születtek, ám ezek eredetisége csekélyebb a háború előttiékhöz viszonyítva. Tervezéseinek sajátosságai közé tartozik, hogy több oratóriumot inszenált gyakorlatilag operává

(Liszt Ferenc: *Krisztus*, Kókai Rezső: *István király*), amely szélesebb kör számára tette befogadhatóvá a műveket a látvány felfokozása révén. Mozart legtöbb művét és a Mozart előtti alkotók operáit általában vizuális színpadi kerettel látta el, amely – valószínűleg – az elmúlt korok színpadi megoldásainak hatására született meg. Színpadképeiben gyakran jelentek meg valós helyszínek vagy valós részletek színpadképpé transzponálva. Bár a színpadi díszlet- és jelmeztervezés pályája elején még gyermekcipőben járt Magyarországon, művészeti ágának hamar elismert és legtekintélyesebb szakemberévé vált, aki nem alkalmazott művészként alkotott, hanem az Operaház repertoárját, művészi színvonalát formálta.

A Magyarországon és külföldön létrehozott produkcióinak száma hihetetlenül magas, összesen 391 darab. Oláh korábbi, Alpár Ágnes által 1975-ben készített, meglehetősen mechanikusan összeállított repertóriumát újabb 61 előadással és számtalan pontosítással tudtam kiegészíteni. Már csak a prózai színházi előadások összefoglalását kell elkészítenem ahhoz, hogy egy monográfia megszülethessen Oláh Gusztáv művészetéről. Oláh működésének 35 éves mérlegét a fent írt számok jól mutatják. Azt hiszem, hogy az utazásokat leszámítva Oláhnak nem volt élete a színházon kívül, hiszen e rövid összegzésben is csak a legfontosabb tevékenységeiről esett szó. Oláh emellett a folytonos változás embere volt, így csak találgathatunk, hogy kivé és művészileg mivé fejlődött volna, ha nem ilyen rövid élet adatik számára.

Kavcsánszki Máté: A népi dramatikus népszokások színpadra állításától a néptánc kutatásig. 125 éve született Mubaray Elemér

A magyar népi kultúra színpadra állítását célzó törekvések egyik meghatározó szereplője volt Mubaray Elemér (1901–1960). A 125 éve született színész, író, rendező, együttesvezető- és szervező Mubaray alakját – a 100 éve született Pesovár Ernő – így idézi meg:

„Mubaray Elemér [...] a szokásokban és rítusokban rejlő lehetőségeket ismerte fel, amikor szembeszállva a gyönyösbokréta egyes eltorzulásaival, a hagyományt sematizáló és megmerevítő gyakorlatával és az egzotikumba baló látványosság helyett a művészi élmény megbítt és színvonalas megfogalmazására helyezte a hangsúlyt. Ennek érdekében olyan szakember gárdát mozgósított (néprajzósokat, folkloristákat, rendezőket, költőket, dramaturgokat stb.), akik nemcsak gyűjtéseikkel segítették az együtteseket, de a hagyomány színpadra állításában is közreműködtek. Nagy gondot fordított arra, hogy a szokások minden összetevője (gesztusok, magatartásformák, szövegmondás, ének és tánc) a tradícióhoz híven jelenjen meg és szolgálja a művészi élmény tolmácsolását. S mindenben fontos szerepet szánt annak az együttesi munkába bekapcsolódó generációnak, mely a hagyomány átadásával pótolta a kutatás szinte megoldhatatlan fogyatékoságait. Lényegében a Mubaray Elemér által kiművelt koncepció szellemében működnek napjaink hagyományörző együttesei is, s különösen biztató azoknak az együtteseknek a tevékenysége, melyekben mindezt átszövi a zenében és táncban kiművelt újfolklorizmus megvalósítása.”¹

Mubaray Elemér 1901. október 20-án született Jászberény-Hajtapusztán. Az elemi iskola elvégése után napszámos, órabéres volt, nehéz fizikai munkákat végzett. Az első világháború végén román hadifogságba esett. Munka mellett tanult Budapesten a Mattyasovszky–Bolváry-féle filmszínész- és rendezőiskolában, ahol 1922-ben végzett. 1926 és 1928 között Franciaországban és Németországban élt, ahol a fizikai munka mellett ismerkedett meg a nyugat-európai színházi világgal, többek között Erwin Friedrich Maximilian Piscator és Emil Frantisek Burian rendezői munkásságával.² A magyar népi kultúra szolgálata iránti elköteleződése vélhetően nyugat-európai tapasztalatai alapján érlelődött meg benne.³

¹ Pesovár 1999: 55.

² Varga K. 2025: 14.

³ Tasi 1981: 17.

Magyarországra visszatérve belekezdett színészi, színházi karrierjének építésébe, ezen az úton azonban számos kudarc is érte. 1928 és 1930 között a pesterzsébeti Erzsébet Színháznál dolgozott színészként, rendezőként, majd igazgatóként, 1931-ben viszont már a Magyar Színháznál találjuk. 1934-ben bekapcsolódott a Márkus László-féle Új Thália szervezési munkálataiba, ugyanezen évben dramaturgként tevékenykedett az Új Színpadnál, de dolgozott a Kamara Színházban is. A népi színjátékok, dramatikus és táncos néphagyományok színpadra állítása terén az első komolyabb sikereket a Művész Stúdiónál érte el, ahol magyar népdalok, népballadák, népmesék és népmondák témáiból szerkesztett, táncjeleneteket is tartalmazó alkotásokat vitt színpadra. A táncok betanítói között ott találjuk Gönyey Sándort.⁴ A Művész Stúdiónál folytatott tevékenysége jelentőségéről, illetve a folytatás elmaradásáról Györffy István így emlékezett meg:

„Az újabb időben egyik népi eredetű fiatal magyar színész népi játékszínt alapított Budapesten, melyben népmeséket, népmondákat, népballadákat, drámai hagyományokat adott elő fiatal színészekkel, akiket igyekezett a nép drámai előadásstílusába belénevelni. Ezeket a néphagyományokból színre alkalmazott egyfelvonásos játékokat a salura szánta azzal a céllal, hogy a paraszt fiatalság minden pesti iskolázottság nélkül a maga természetes stílusában játssza, magáévá tegye, s a nép között felelőssé vagy életre keltse a magyar paraszti drámát, melyből idővel kifarjadhat a népi-nemzeti magyar dráma. A falusi színpad azután majd kitermeli a jövő magyar népi-nemzeti dráma színészeit, akik viszont megteremtik a magyar nemzeti játékestílust, mely csírájában a népnél ma is megvan. Ez a nemzeti színművészet megújítását jelentő vállalkozás azonban kellő megértés hiányában elakadt.”⁵

Mindeközben szélesedett Muharay szakmai, közéleti tevékenységi köre is: 1935-ben a népi írókat tömörítő *Kelet Népe* szerkesztője lett, ahol a népi mozgalom számos szereplőjével épített kapcsolatot. 1936-ban alapító tagja lett a Magyar Színháztudományi és Színpadművészeti Társaságnak. A Magyar Játékszín alapítása körüli szervező munkákban többek között Györffy Istvánal és Viski Károllyal működött együtt.⁶

Szakmai tevékenységének következő fontos állomása a Faluszínpadok szervezése volt, előbb Dunakeszin, majd Fóton (1938) – itt saját feldolgozásait is bemutatta (együttműködésben Volly Istvánnal). A cél az volt, hogy a helyi

⁴ Varga K. 2025: 20.

⁵ Györffy 1993 [1939]: 27–28.

⁶ Varga K. 2025: 21.

lakosoknak, parasztoknak tanítson be népi dramatikus alkotásokat, népmesékből, népi játékokból, balladákból, népdalokból, néptáncokból.

Muharay hamarosan a leventemozgalommal is kapcsolatba került, és 1940-től átvette a XIII. kerületi Levente Egyesület színpadának irányítását – csoportjához a Györffy Kollégium, illetve egyéb ifjúsági szervezetek fiataljai közül is sokan csatlakoztak.⁷ Az általa itt vezetett társulatot kezdték el – nem hivatalosan – Muharay Együttesként emlegetni. Itteni munkáját Muharay a fóti faluszínpad folytatásaként képzelte el, tovább érlelve, alakítva a *balladázás* műfaji jellegzetességeit.⁸ 1942-ben a Levente Központi Színjátszócsoporthoz vezetője lett. Az 1942-es tagtoborzás eredményeként az egyesület tagjai között ott találjuk Szabó Ivánt, Körtvélyes Gézát, László-Bencsik Sándort, Kaposi Editet, Vass Lajost, Keszler Máriát, Pálffy Csabát, Krizsán Sándort, Kuppis Ferencet, Jancsó Miklóst, Sárosi Bálintot és Papp Oszkárt.⁹ A koreográfusi feladatokat 1943-ban Szabó Iván vette át,¹⁰ miután Molnár István a Muharayval kialakult művészi koncepcionális egyet nem értés után távozott.¹¹ A Muharay és Molnár közötti szakmai kapcsolat a negyvenes évek elején volt igazán intenzív, amikor Muharay bekapcsolódott a KALOT színházi tevékenységébe, irányította a KALOT színpadot, tanított a népfőiskolán – ahogyan Molnár is –, sőt egy ideig a KALOT Ifjúság című lapját is szerkesztette. Az 1941-es csíksomlyói pünkösdi búcsú alkalmával a szabadtéren bemutatott Muharay-darab táncainak gyűjtője és koreográfusa is Molnár István volt, illetve a Levente (Muharay) Együttes 1942-es firenzei és weimari turnéjának (Muharay 1942-től a Levente Központi Művészegyüttes vezetője) táncbetétjeit is rendezte – saját táncgyűjtésekre is alapozva.¹²

A rendezői tevékenysége mellett Muharay a negyvenes évek első felében is nagy hangsúlyt fektetett előadói, tkp. művelődésszervezői munkásságára: ifjúsági konferenciák, nyári táborok állandó résztvevője, szervezője volt, előadásokat tartott néprajzi témákban, a falu kulturális felemelése, a faluszínpad

⁷ Az egyesület összetételéről, keletkezéstörténetéről részletesen lásd Ábrahám 2025: 196.

⁸ Muharay jelentőségéről a balladázás műfaji sajátosságának kialakításában és összességében az ifjúságnevelésben részletes és új megközelítésű áttekintést ad Ábrahám Nóra doktori értekezése. Lásd Ábrahám 2025: 195–198.

⁹ Ábrahám 2025: 197. Lásd még részletesen Kővágó–Kővágó 2015: 47–48.

¹⁰ Zórádi 2014: 16.

¹¹ Ahogyan Zórádi Mária megfogalmazta: „Muharay Elemér a népművészet közösségteremtő erejébe vetett hittel a népi színjátszásból merítő, komplex műfaj létrehozására törekedett, Molnár István pedig a nemzeti tudatot művészi élményként láttató jelfogásával valósította meg a hagyomány ápolását és újraértelmezését.” Zórádi 2014: 16.

¹² Falvay 1979: 346–352. Lásd még Tasi 1981: 18.

ügyében. Kapcsolatban állt természetesen a regös cserkészekkel is, táncbetéteket is tartalmazó darabjait cserkész rendezvényeken is előadták. Mindeközben kézikönyvként, útmutatóként szolgáló köteteket publikált (pl. *Magyar játékszín; Hagyományunk, műveltségünk, életünk; Az ifjúvezető kultúrmunkája*).

Muharay részvevője az 1942-es és előadója volt az 1943-as balatonszárszói konferenciáknak, amelyeket a magyar református diákok Soli Deo Gloria Szövetsége szervezett, és amelyeken, különösen 1943-ban, jelentős számban képviseltették magukat a népi írók.

Muharay a II. világháború utolsó éveiben aktívan kapcsolódott be az ellenállási mozgalomba (politikai elköteleződését jelzi, hogy már 1938-ban a Márciusi Front tagjává vált), különösen a nyilas hatalomátvétel után. Ebbe együttese tagjait is bevonta, többek között Szabó Ivánt, Jancsó Miklóst és Vitézy Ivánt is.¹³ Szerepének jelentőségét jelzi, hogy 1947-ben a Magyar Szabadság Érdemrenddel kitüntettek között volt.¹⁴ Politikai elköteleződésének következő állomására 1945-ben került sor, amikor belépett a Nemzeti Parasztpárba, és annak képviselőjeként tagja lett a Budapesti Nemzeti Bizottságnak.¹⁵ Ezzel tulajdonképpen a korábbi Levente Együttese is a Parasztpárt égisze alá került.¹⁶ Muharay 1948-tól a Parasztpárt kulturális osztályát vezette.

A háború utáni években a közművelődési tevékenysége is folytatódott: 1946-ban megalakult a Magyar Szabadszínjátszók Országos Szövetsége, amelynek első elnöke Muharay lett. Szintén 1946-ban alakult meg a Népi Ének-, Tánc- és Játékegyüttes (a tulajdonképpeni Muharay Együttes, de, mint fentebb láthattuk, a körülötte tömörülő fiatalokból álló csoportosulást már korábban, 1942-től is az ő nevével fémjelezték, egészen az 1947-es megszűnésig),¹⁷ amely a Nemzeti Színházban tartotta bemutatkozó előadását. Az itt színpadra vitt táncok gyűjtőként Kaposi Editet, Király Ernőt és Szabó Ivánt tüntették fel.¹⁸ Az együttes céljáról Muharay a *Köznevelés* című folyóirat 1946. március 15-i számában így vallott:

„[...] További célkitűzése az, hogy tagjait módszeres elméleti, tudományos, művészi, gyakorlati munkára képezze ki. Ezáltal akarjuk a magyarság sajátos népi kultúráját művészi színvonalon képviselni, másrészt pedig megfelelő szakembereket bocsátunk a népi

¹³ Muharay Gy. 2001: 5.

¹⁴ Varga K. 2025: 56.

¹⁵ Varga K. 2025: 59.

¹⁶ Kővágó–Kővágó 2015: 58.

¹⁷ Kővágó–Kővágó 2015: 64.

¹⁸ Varga K. 2025: 76.

művelődés szolgálatában működő kulturális szervek, társadalmi szervezetek rendelkezésére.”¹⁹

1947-ben az Együttes a NÉKOSZ (1946–1948) keretében folytatta tovább; a NÉKOSZ Táncegyüttes (1947–1948, vezetője és koreográfusa Szabó Iván) tagjai tulajdonképpen a Népi Ének-, Tánc- és Játékegyüttes táncosaiból szerveződtek. 1947-ben Muharay megszervezte a Népi Együttesek Művészeti Kollégiumát (1947–1948), amelynek vezetését ő maga vállalta, munkatársai között pedig ott találjuk Jancsó Miklóst, Körtvélyes Gézát és Kövesi Sándort.²⁰ Muharay ott volt a Honvéd Együttes megalakulásánál is 1948-ban (ekkor még Néphadsereg Központi Művészegyüttese), hiszen ő maga ajánlotta a Muharay Együttes koreográfusát, Szabó Ivánt a leendő Honvédnek – Szabó lett a Honvéd első művészeti vezetője.²¹

Muharay továbbra is ellátott közművelési vezetői feladatokat: 1948-tól 1950-ig a Szabadművelődési Tanács osztályvezetője volt. Ennek keretében működött a Magyar Szabadszínház Országos Szövetsége, amelynek Muharay volt az elnöke (1946–1948).²² E korszak egyik jelentős eredményeként jelentette meg a *Színházszóké könyvét* (1948).

1950-ben a Fővárosi Operettszínházhoz helyezték dramaturgként, ahol főképp a néptánc színpadra állításában és a néphagyományok ismerőjeként számíthattak segítségére, különösen a szocialista realista operettek színre vitelekor.²³

Vezetői karrierje legmagasabb fokára akkor került, amikor az 1951-ben létrehozott Népművészeti Intézet Néprajzi Osztályának vezetője lett. Munkatársait nagy körültekintéssel válogatta meg, ahogyan a debreceni Varga Gyula megfogalmazta:

„Az elmúlt évtizedek népi mozgalmából jól ismert Muharay minden előítélet, pártállás félretételével igyekezett a legjobb szakembereket maga mellé állítani, s ezek munkáját támogatni”²⁴

¹⁹ Köznevelés. 1946. 03. 05. 6. szám. 15. oldal. https://adt.arcanum.com/hu/view/Kozneveles_1946/?pg=106&layout=s [utolsó látogatás: 2026. 03. 29.]

²⁰ Kővágó–Kővágó 2015: 65.

²¹ Novák 2003: 17.

²² A MASZOSZ keretein belül kezdte meg a működését Ortutayné Kemény Zsuzsa kezdeményezésére a Magyar Tánc Munkaközösség. A Muharay-féle Szövetség 1948-as megszűntetése után alakult meg a Magyar Táncszövetség. Lásd Eitler 2020: 21–22.

²³ Varga K. 2025: 61.

²⁴ Varga Gy. 1996: 247.

Muharay irányítása alatt a támogatott és intézményileg szervezett néptánc-kutatás nagy erővel indult meg. Muharay ugyanis fő feladatának itt a néprajzi módszerekkel történő néptáncgyűjtés megszervezését, illetve az eredmények tudományos szempontú feldolgozását tartotta, ezzel különülve el az Intézet másik szervezeti egységétől, a Táncosztálytól (Pór Anna vezetésével), amely a táncmozgalom szervezését végezte. Muharay vezetésével a Néprajzi Osztály első nagy kutatómunkája Somogy tánc kultúrájának felgyűjtésére és tudományos feldolgozására irányult.²⁵ Hamarosan a Néprajzi Osztályon belül megszerveződött a Néptánc-kutató Munkaközösség is, amely 1954-ben nekilátott a következő nagy gyűjtőprojektnek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.²⁶ Muharay osztályvezetésének másik fontos fejleménye az volt, hogy 1953-ban megbízta Pesovár Ferencet a tánc-kataszter elkészítésével:

„A magyarországi néptánc kataszter és tánc térkép elkészítésével kapcsolatos munkával megbízom az irodalomban megjelent tánc leírások és tánc adatok feldolgozásával, a tánc leírások elemző kartonjainak elkészítésével.”²⁷

Muharay a néptánc mellett egyébként hasonló kataszterek elkészítését ösztönözte a népzene, a népi líra, népi sportjátékok, a népviselet, a népi gyermekjátékok, népszokások terén is.²⁸

1959-ben sor került a Népművészeti Intézet átszervezésére, a korábbi igazgatót, Széll Jenőt eltávolították, Muharay hatáskörét pedig korlátozták. 1959-ben még felkérte Csoóri Sándort, hogy írjon egy drámát paraszt színjátékosok számára, amelyben *A halálra táncoltatott lány* balladáját dolgozta fel.²⁹ Utolsó rendezésére szintén 1959-ben került sor, *Gyöngyös Gyöngyi szép szerelme* címmel állított színpadra egy darabot, amelyben a táncok koreografálására Novák Ferencet kérte fel.³⁰

Muharay Elemér 1960. február 2-án halt meg Budapesten.

²⁵ Muharay is végzett táncgyűjtő tevékenységet: A Néprajzi Múzeum kéziratárában például megtalálható Muharay Felsőtárkány néptánc életéből című tanulmányának kézirata (1951). Lásd NM EA 32534. Az adatot közli Varga K. 2025: 69.

²⁶ A térségben vizsgálódó Munkaközösség tagjai: Andrásfalvy Bertalan, Berkes Eszter, Béres András, Éry Istvánné (Borbély Jolán), Jakab Ilona, Lányi Ágoston, Maác László, Martin György, Pesovár Ernő, Pesovár Ferenc, Polónyi Péterné, Varga Gyula és Vásárhelyi Gyula. Részletesen lásd Eitler 2020: 22.

²⁷ Idézi Varga K. 2025: 64. Kelt. 1953. febr. 13-án., Szent István Király Múzeum Adattára, Ad-9951/2021. A tánc-kataszterhez lásd továbbá Ábrahám 2025: 190–191.

²⁸ Pogány 1982.

²⁹ Tóth 2025.

³⁰ Novák Ferenc viaszemlékezése. Közli Varga K. 2025: 107–108.

Muharay törekvése a népi líra, epika és dráma nem csupán felgyűjtése és megőrzése, hanem magasabb művészi szinten való színpadi megjelenítése volt, nem kihagyva mindebből magát a parasztságot. Elképzelése szerint a népi kultúra olyan alap, amelyre az egész társadalom kultúrája felépíthető. A színészi mesterségtől jutott el a népi dramatikus hagyományok énekekkel, népi játékokkal, táncokkal kísért színpadra állításának gondolatáig, az ún. balladázós stílus kialakításáig. Hitte, hogy a magyar népi játékhagyományok nagy szerepet játszhatnak a magyar színházművészet megújításában, az egész népi kultúra pedig a közösségszervezés alapja lehet. Konceptiója tehát nem csupán művészi, hanem társadalmi is volt egyszerre: a népi kultúra iránt érdeklődő fiatalokból szervezett olyan társulatokat, amelyek egyszerre működtek néptáncgyűjtésként, kórusként és színjátzókként. Ifjúságnevelő szemlélete okán a korszak szinte valamennyi jelentős diákmozgalmával kapcsolatba került. A harmincas és negyvenes években folyamatosan úton volt, járta az országot, népszerűsítő előadásokkal és általa rendezett egyesületi fellépésekkel buzdítva a néphagyomány ápolására, gyűjtésére, népi együttesek szervezésére. Írói, rendezői, szerkesztői, egyesület-vezetői szerepei, amelyeket e rövid megemlékezésben nem lehetett minden részletre kiterjedően ismertetni, szinte átláthatatlanul kusza életpályát és kapcsolatrendszert rajzolnak ki, amelyben – a 125. évfordulóra készült, 2025-ben megjelent roppant monográfia megjelenése ellenére – még mindig akad egy-egy nem kellően megvilágított részlet.

Felhasznált irodalom

ÁBRAHÁM Nóra

- 2025 *Szentpál Olga és a folklorizmus. A színpadi tánckultúra és a táncfolklór kölcsönhatásának változó folyamata a 20. század első felében Szentpál Olga életművének és Budapest tánckultúrájának vizsgálata alapján.* Ph.D. értekezés. [kézirat]. Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézet. <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/328c3c20-da50-4ebb-894e-b40f0803387b/content> [utolsó látogatás: 2026. 03. 30.]

EITLER Ágnes

- 2020 A néptáncgyűjtők és a bokortanyák népe a Népművészeti Intézet cédula- és kéziratananyagában In Pál-Kovács Dóra – Szőnyi Vivien (szerk.): *A mozgás misztériuma. Tanulmányok Fügedi János tiszteletére.* Budapest: L'Harmattan Kiadó. 21–40.

FALVAY Károly

- 1979 Molnár István első alkotói periódusa. In Dienes Genedon – Pesovár Ernő (szerk.): *Tánc tudományi tanulmányok 1978–1979*. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata. 1979. 339–370.

GYÖRFFY István

- 1993 *Néphagyomány és a nemzeti művelődés*. [1939]. Debrecen

KŐVÁGÓ Zsuzsa – KŐVÁGÓ Sarolta

- 2015 *A magyar amatőr néptáncmozgalom története a kezdetektől 1948-ig*. Budapest: Magyar Táncművészeti Főiskola

MUHARAY György

- 2001 Most lenne százéves Muharay Elemér. In *Jászvári Évkönyv. 2001*. https://epa.oszk.hu/02200/02295/00009/pdf/EPA-02295_Jaszvagi_Evkv_2001_Muharay.pdf [utolsó látogatás: 2026. 03. 30.]

NOVÁK Ferenc

- 2003 Ünnepi beszéd – A Honvéd Táncgyűttes fennállásának 55. évfordulója alkalmából rendezett sajtótájékoztató. *Táncművészet*. 2003. 6. sz. 17. https://adt.arcanum.com/hu/view/TancMuveszet_2003/?pg=278&layout=s [utolsó látogatás: 2026. 03. 30.]

PESOVÁR Ernő

- 1999 Hagyomány és korszerűség. In Nagy Zoltán (szerk.): *Savaria. Vas Megyei Múzeumok Értesítője. 1995–1998*. Szombathely: Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága. 51–58. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_VASM_Savaria_22_4/?pg=60&layout=s [utolsó látogatás: 2026. 03. 30.]

POGÁNY Péter

- 1982 Kataszter, katalógus. In Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon. III. kötet*. Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/k-72CDA/kataszter-katalogus-72DDC/> [utolsó látogatás: 2026. 03. 30.]

TASI József

- 1981 „Népművészeti tanár úr”. *Tiszatáj*. 1981. 10. 17–19. http://tiszataj.bibl.u-szeged.hu/11538/1/tiszataj_1981_010_017-019.pdf [utolsó látogatás: 2026. 03. 29.]

TÓTH János

- 2025 Csoóri 95. In <https://nepi.kultura.hu/cikk/csoori-95> [utolsó látogatás: 2026. 03. 30.]

VARGA Gyula

- 1996 Debrecen népművészeti öröksége. In Módy György – V. Szathmáry Ibolya (szerk.): *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1994*. Debrecen. 241–258.

fr. VARGA Kamill ofm

- 2025 *A jászberényi Hajtapusztától a színházak világáig. Mubaray Elemér élete és munkássága. Mubaray Elemér születésének 125. évfordulójára.* Jászberény: Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány

ZÓRÁDI Mária

- 2014 *A bartóki út. Pályaképek a színpadi néptáncművészet 20. századi történetéből.* Budapest: Magyar Táncművészeti Főiskola

100 éve született...

Felföldi László – Varga Sándor: Kallós Zoltán és a magyar néptánc kutatás

Már közel 10 éve elhunyt, Kallós Zoltán (1926–2018) neve naponta elhangzik, és munkássága révén máig meghatározza az erdélyi hagyományos kultúráról való gondolkodást a néprajzkutatás, az egyetemi oktatás, a revival mozgalom résztvevői és a hagyományos zene kedvelői körében. Egyetérthetünk Pozsony Ferenc, az erdélyi Kriza János Néprajzi Társaság tiszteletbeli elnöke véleményével, hogy a Kallós Zoltán által megörökített, veszni nem hagyott hagyományos értékek mára a magyarság s egyben a világ szellemi kulturális örökségének messze földön elismert részei.

Kallós Zoltán a 20. századi magyar népzene- és néptánc kutatás egyik meghatározó alakja, akinek munkássága kulturális és identitásalakító szempontból kiemelkedő jelentőségű. Társadalmi gyűjtőként végzett erdélyi terepmunkái alapvetően járultak hozzá a magyar népi kultúra, ezen belül a néptánc-hagyományok megismeréséhez. Munkássága különösen Moldvához, Gyimeshez, illetve lakóhelyéhez, a Mezőséghez és annak peremvidékeihez kötődik, ahol a 20. század második felében már gyorsan átalakulóban lévő, modernizálódó tánc- és zenei hagyományokat dokumentálta. Népdal-, azon belül is balladagyűjtései nemzetközi mércével is egyedülállóak. Kallós Zoltán munkássága sajátos hangsúlyokat hordoz. Számára a néptánc nem elszigetelt jelenség volt, hanem a zenével, a szokásokkal és a nyelvvel együtt a közösségi élet szerves része. Kallós értelmezése szerint a néptánc dokumentálása kulturális mentőmunka volt, hiszen a modernizáció és az asszimiláció hatására ezek a hagyományok gyors ütemben alakultak át. Kallós Zoltán nem csak alkalmi gyűjtéseket végzett, hanem évtizedeken át visszajárt ugyanazokba a falvakba, szoros kapcsolatot alakítva ki az adatközlőkkel. Ez a bizalmi viszony tette lehetővé, hogy az 1960-as évektől egyre gyakrabban Erdélybe látogató magyar táncfolkloristák, Andrásfalvy Bertalan, Martin György és Pesovár Ferenc gyűjtéseinek nélkülözhetetlen és elmaradhatatlan segítője lett.¹ Kallós Zoltán így emlékezett erre az időszakra:

„Következő úton ott volt Pesovár Feri, Andrásfalvy Bertalan és Tinka [Martin György]. Az úticélunk Válaszút, Magyarszovát, Feketelak és Buzza volt. (...) Először Válasz-

¹ Keresztény 2023: 207.

úton filmeztünk román, magyar és cigány táncot. (...) Szováton éppen kalákatáncot fogtunk ki, s az utcán táncoltak, a falu közepén. Hát a rendőr is ránkcsapott akkor. De akkor még könnyű volt ugrálni, mert még megvolt a Magyar Népi Szövetség. S volt egy támasz, a község bírója. Magyar ember volt, Bodor Andrásnak hívták (...) az anyja válaszüti volt. Odajött a rendőr. Leigazoltattott. Tovább folytattuk a filmezést. (...) Onnan (...) persze gyalog mentünk ki a főútra, mert nem voltak buszjáratok annyira még, mint most. Az utak is elhanyagoltak voltak. Gyalog cipeltük a nagy Butoba magnót. Egy kézzel felhúzható gép volt, kb. 15-16 kilós. Felültünk a buszra. (...) Elmentünk Feketelakra, és a parókia udvarán filmeztünk 16-18 éves fiatalokat. (...) Két banda volt a faluban abban az időben. Kb. egy 6-700 lelkes falu, többségben magyar. Ez anyámnak a szülőfaluja.”²

Az ELTE-HTK (korábban MTA) Zenetudományi Intézet Néptánc Tudástárában található adatok szerint Kallós Zoltán 61 erdélyi táncfilm lebonyolításában vett részt. Ennek során 566 fotót készített. Ezen kívül 14 kéziratos gyűjtés kapcsolódik a nevéhez.³ Kallós Zoltánnak a Zenetudományi Intézethez került tánczenei felvételeiről a Zenetudományi Intézet folklór adatbázisai között tájékozódhatunk.⁴ A valóságban sokkal több táncfolklórisztikai gyűjtés előkészítését és levezénylését vállalta. Az 1970-es években induló táncházmozgalom valósággal ontotta magából az amatőr gyűjtőket, akik erdélyi utazásainak, terepmunkáinak jelentős részét Kallós Zoltán segítette. Ezek pontos számbavétele még várat magára, de a Hagyományok Háza Folklóradatbázisában eddig feldolgozott gyűjtéseinek száma 81.⁵ Ebből a táncokról készült videófelvetelek összesen 5 folklóreseményt dolgoznak fel, a tánczenei gyűjtéseinek száma 52. A Hagyományok Háza által őrzött fotó gyűjteményben 11.314 fényképe található, ennek nagyjából 3/4 része saját készítésű.⁶ Ezek mellett a Kallós Zoltán Alapítvány Néprajzi Gyűjtemény, a Kriza János Néprajzi Társaság és a Néprajzi Múzeum gyűjteményeiben tájékozódhatunk tovább Kallós Zoltán

² Kallós 1993: 49–50.

³ A ZTI Néptánc Tudástár felületén található szűrők segítségével rákeresve Kallós Zoltán nevére, részletesebben tájékozódhatunk ezekről az adatokról (<https://neptancudastar.abtk.hu/hu>).

⁴ Kallós Zoltán népzenei gyűjtéseit illetően lásd: <https://db.zti.hu/kallos/kallos.asp>.

⁵ A Hagyományok Háza Folklóradatbázis felületén található szűrők segítségével rákeresve Kallós Zoltán nevére, részletesebben tájékozódhatunk ezekről az adatokról (<https://folkloradatbazis.hu/hu>).

⁶ A fotók és kísérőadataik megtekinthetők a Hagyományok Háza Kallós Zoltán fotógyűjteménye c. felületén (<https://hagyomanyokhaza.hu/hu/mediatar/adatbazisaink/fototar/Kallosfotogyujtemeny>).

néprajzi gyűjtéseivel kapcsolatban.⁷ Publikált népzenei felvételei mellett Kallós Zoltán írásait tartalmazó bibliográfiát is érdemes tanulmányozni.⁸

Kallós Zoltán behatóan ismerte a Mezőség és a környező tájak tánc- és tánczenei hagyományait. Válaszút tánc kultúrájáról Martin György segítségével írt tanulmányában⁹ leírta a faluban használt tánc típusokat, a magyar és a román táncrendet, a táncalkalmak szervezését, valamint a zenészek szerepét. Megfigyelései rámutattak arra, hogy a *bétvégi tánc* szabályozott közösségi esemény volt, amelyben a viselkedési normák, az udvarlás rendje és a közösségi kontroll egyaránt érvényesült. Ezek mellett meg kell említeni több önreflexív megnyilvánulást tartalmazó írását és interjút, amelyek szakmai írásainak hitelességét erősítik.¹⁰ Az észak-mezőségi falvak néprajzáról szóló cikkében a mezőségi tánckészletről (pl. a visai Fodor nemzetség táncáról) olvashatunk,¹¹ amelyből a mély ismeret és a szeretetteljes „láttatás” szándéka sugárzik. Ugyanezt tapasztaljuk a gyimesi csángók tánc hagyományáról írt, Martin Györggyel közös írásának általa írt fejezetében. Nyilvánvaló, hogy a gyimesiek tánc készletének műfaji-típológiai rendszerezését Martin György végezte el a tanulmányban. A táncélet jelenségeinek adatgazdag leírása, a táncalkalmak meglepő gazdagságának bemutatásának alapját viszont Kallós Zoltán gyűjtései adják. Hasonló együttműködés eredménye a gyimesi csángók tánc készletének formai, funkcionális és zenei sajátosságait bemutató összevető táblázat, amely nívumnak számít a magyar és az európai néptánc kutatás módszertanában. Ugyanilyen jelentős újításnak számít a táncalkalmak elnevezés és résztvevők szerinti, valamint időbeli és térbeli viszonyok szerinti összevetése. A gyimesi csángók tánc hagyományának az európai és a magyar művelődéstörténet keretében való elhelyezésének kísérlete Kallós Zoltán és Martin György közösen megjelentetett tanulmányát a magyar néptánc kutatás alapvető, mintaadó művének tekinthetjük. Ezt erősíti a tanulmány zárógondolata:

„Az interetnikus és interdiálektikus kölcsönhatások, keveredések és az egyetemes európai tánc- és művelődéstörténet szempontjából Gyimes és vele együtt az egész keleti és déli Kárpát-vonulat tánc kultúrájának vizsgálata igen fontos feladat.”¹²

⁷ A Kallós Zoltán Alapítvány Néprajzi Gyűjteménye adatairól bővebben lásd: https://kallosalapitvany.ro/#neprajzi_gyujtemeny. A Kriza János Néprajzi Társaság adatbázisairól bővebben lásd: <https://kjnt.ro/adatbazisok>. A Néprajzi Múzeum gyűjteményeinek kapcsolódó adataihoz lásd: <https://www.neprajz.hu/gyujtemenyek>.

⁸ A népzenei publikációkhoz lásd: <https://kallosalapitvany.ro/kiadvanyok/>. Kallós Zoltán írásait illetően lásd Jakab 2006.

⁹ Kallós 1964.

¹⁰ Ablonczy 1978; Ablonczy – Korniss 2013; Kallós 1972; Kallós 1978.

¹¹ Kallós 1979: 33.

¹² Kallós–Martin 1970: 208.

Kallós írásainak fontos eleme volt az élő szó rögzítése: adatközlői visszaemlékezéseit, magyarázatait gyakran szó szerint közölte. Ez nemcsak hitelességet adott munkáinak, hanem lehetővé tette, hogy az olvasó közelebb kerüljön az adatközlők gondolkodásmódjához. Az erdélyi magyar kisebbség kultúrájához való ragaszkodás, a nemzeti kultúra ápolása, valamint a néphagyomány esztétizáló megközelítése központi szerepet töltött be gondolkodásában. Interjúi, médiában való megszólalásai és a terepmunkák során is az adatközlők által használt terminusokat sokszor revideálta, nem egyszer az adott román, vagy cigány kifejezés magyar tükörfordítását használva.¹³ Gyűjtések során igyekezett a táncosok, zenészek megjelenését, viselkedését instruálni, az adatközlést általa esztétikusnak, „autentikusnak” tartott jelenségek felé irányítani.¹⁴ Mindezzel nem egyszer felülírva a néprajzi kutatómódszertan vonatkozó megállapításait. Meg kell jegyezni, hogy Kallós Zoltán „társadalmi gyűjtő” volt abban az értelemben, hogy nem tanult néprajzot, kutatómódszertannal kapcsolatos stúdiumokat sem végzett. Személyes adottságai révén belülről, közvetlen tapasztalatok alapján ismerte sok erdélyi falu belső kapcsolatrendszerét, mindennapi életét, hagyományait. Kiterjedt rokoni és ismerősi kapcsolatai révén olyan ismeretekhez is hozzájutott, amelyek a hivatásos néprajzkutatók elől rejtve maradtak. A néprajzi szakirodalom megismerését az erdélyi, illetve a magyarországi népzene- és néptáncutatók útmutatása is segítette. Ezek a körülmények tették lehetővé, hogy például bizonyos balladatípusok vagy tánczenei repertoárok elterjedését minden korábbinál pontosabban sikerült meghatározni, bővítve és kiigazítva az eddigi tudományos ismereteket.

Kallós Zoltán munkásságának hatása messze túlmutat publikációin. Gyűjtései és szemlélete alapvetően hozzájárultak az 1970-es évektől kibontakozó táncművelés megújulásához és megerősödéséhez. Zenészek és táncosok egész generációi tanultak az általa dokumentált dallamokból, táncrendekből és adatközlői magyarázatokból. Kallós nemcsak adatokat szolgáltatott, hanem személyesen is kapcsolatot teremtett falusi adatközlők és városi fiatalok között, ezzel is segítve a hagyományelemek továbbadását.

A kolozsvári Házsongárdi temetőjének csendjében nyugszik, életműve továbbra is sugározza az erdélyi hagyományos közösségek, azok szellemi értékei és az ezzel ma is élni kívánók iránti szeretetét szerte a világon. A Pál

¹³ Erről bővebben lásd: Varga 2020: 54 / 44-es lábjegyzet; Varga 2023: 192 / 514-es lábjegyzet; Varga 2023: 198 / 536-os lábjegyzet.

¹⁴ Keresztény 2023: 221.

apostol Korinthusbeliekhez írott első leveléből való szavak jól tükrözi ezt az életigenlő magatartást:

„Ha az embereknek vagy angyaloknak nyelvén szólok is, szeretet pedig nincsen én bennem, ohyanná lettem, mint a zengő érc vagy a pengő cimbalom. És ha jövődőt tudok is, és minden titkot és minden tudományt ismerek is: és ha egész hitem van is, úgyannyira, hogy hegyeket mozdíthatok ki helyükről, szeretet pedig nincsen én bennem, semmi vagyok.”
(1Kor 13:1–3)

Felhasznált irodalom

ABLONCZY László

1978 Szél Marci már nem muzsikál: beszélgetés Kallós Zoltánnal.
Forrás 10. 7–8. 63–65.

ABLONCZY Bálint – KORNISS Péter

2013 *A Mezőségtől Moldváig. Kallós Zoltán útjai*. Budapest: Helikon

JAKAB Albert Zsolt

2006 Kallós Zoltán bibliográfiája. In Ilyés Sándor – Jakab Albert Zsolt (szerk.): *Kallós Zoltán 80 éves (Krizsa János Néprajzi Társaság Értesítője, XIV/1–2)*. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság. 9–30. kjnt.ro/szovegtar/pdf/KJNTErt_14_1-2_2006_IlyesS-JakabAZs_szerk_Kallos-Zoltan-80-eves (utolsó látogatás: 2026. 04. 16.)

KALLÓS Zoltán

1964 Tánchagyományok egy mezősegi faluban. In Dienes Gedeon (szerk.): *Tánc tudományi Tanulmányok 1963–1964*. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Bizottsága. 235–252.

1972 Tánc- és lakodalmi kiáltások. In Létay Lajos (szerk.): *Utunk évkönyv 1973*. Cluj: Intreprinderea Poligrafică. 106–121.

1978 Mezősegi temetés. *Forrás* 10. 7–8. 59–62.

1979 Adalékok az észak-mezősegi magyarság néprajzához. *Művelődés* 32. 1. 33–34.

1993 Visszaemlékezés az első közös erdélyi gyűjtőutakra: Válaszút, Magyarszovát, Feketelak, Buza, Méra 1962. In Felföldi László (szerk.): *Martin György emlékezete: Visszaemlékezések és tanulmányok születésének hatvanadik évfordulójára*. Budapest, Magyar Művelődési Intézet. 49–55.

KALLÓS Zoltán – MARTIN György

- 1970 A gyimesi csángók táncélete és táncai. In Dienes Gedeon – Maác László (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 1969–1970*. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata. 195–254.

KERESZTÉNY Csenge

- 2023 Egy 20. századi néptáncgyűjtés forrásai. In Fuchs Livia – Fügedi János – Péter Petra (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok 2022–2023*. Budapest: Magyar Táncművészeti Egyetem – Magyar Táncstudományi Társaság. 196–228.

VARGA Sándor

- 2020 Two Traditional Central Transylvanian Dances and Their Economic and Cultural/Political Background. *Acta Ethnographica* 65. 1. 39–64. <http://real.mtak.hu/128234/1/article-p39.pdf> (utolsó látogatás: 2026. 04. 16.)
- 2023 *Változások egy mezősi falu tradicionális tánc kultúrájában*. Budapest – Kolozsvár: Hagyományok Háza – Kriza János Néprajzi Társaság. http://real.mtak.hu/181937/1/DET_2023_VargaS_Valtozasok.pdf (utolsó látogatás: 2026. 04. 16.)

Lőrinc Katalin: 100 éve született Körtvélyes Géza

Nem akármilyen szellemi örökség Körtvélyes Gézáé (1926–2011). Ehhez az íráshoz kutatva emlékeim között, s keresve forrásokat, szinte szégyenkezve konstatáltam: mennyire hajlamosak vagyunk csak a néhány közismert általánosság szintjén emlékezni olyanra is, aki sokkal, de sokkal több ezeknél. Persze, visszafogott, halkszavú, sosem tolakodó személyiségről beszélünk, akinek a hazai táncesztétika területén végzett munkája csak beavatottabbak számára közkincs, és nem láttuk színpadon ragyogni, hogy elménkbe ilyen módon vésődjön mélyebben.

Körtvélyes a tánccal gimnazista korában találkozott, s lelkesen vett részt minden olyan diákmozgalomban, rendezvényben, mely a néptánc tanulásával, átadásával, közös élményével függött össze. Olyan jelentős személyiségek hatása alatt formálódhatott a tánchoz, mint társadalmi és művészi élményhez fűződő kapcsolata, mint Muharay Elemér, Molnár István, és közvetve (Muharay tevékenységének interdiszciplináris nyitottsága folytán) Jancsó Miklós, vagy Vitányi Iván. Közben elkezdte egyetemi tanulmányait a Budapesti Tudományegyetemen, s nem csoda, hogy a néprajz izgatta elsősorban. Egyetemi éve alatt is folyamatosan részt vett a társadalmi szinten akkor igen komolyan vett néptáncmozgalomban (az 1946–47 közötti időszakról beszélünk). Miközben Muharaynál továbbra is aktívan táncolt, (s aki ott táncolt, az többnyire énekelt is), olyan közeggel ismerkedhetett, mint a Szentpál Táncsoport, vagy a NÉKOSZ mozgalom, akikkel például együtt, közösen utaztak ki a prágai Világifjúsági Találkozóra, hogy ott Magyarországot képviseljék...

Miután tehát tanári oklevelet szerzett a Budapesti Tudományegyetem filozófia–politikai gazdaságtan szakán (1950), nem csoda, hogy szellemi aktivitását azonnal a táncművészet szolgálatába állította. A Népművelési Intézetben afféle „népművészeti szakértőként” kulturális és „agitprop” feladatokat is kapott, miközben folyamatosan széles körben tájékozódott és bővítette alapismereteit a táncművészetről. A Magyar Táncművészek Szövetségében is aktív volt (oldalán feleségével, Gerencsér Ágnessel, aki a mozgásművészet területéről érkezett anno a Budapesti Tudományegyetem filozófia–esztétika szakára, és táncszakírói, tánckritikusi tevékenysége párhuzamosan, de önállóan bontakozott ki férje oldalán); nem csoda, hogy hamar megtalálták őt/őket az első felkérések tánckritika írásra is, elsőként a *Táncművészet* című lapban. Körtvélyes írásai tudományos rangú folyóiratokban is megjelentek, hiszen szemlélete átfogóan analitikus, és a táncot mindig, mint az emberi kultúra részét, mint a többi

művészeti ág egyikét – s azok között, valamint befogadói közegében elfoglalt szerepét – vizsgálta.

Írásmódja világos, tiszta, közérthető, ahogyan a beszélt nyelve is az volt, amikor előadott. (Sőt, megkockáztatom: halk, kicsit monoton hangja ellenére szórakoztatóan, iróniával fogalmazott.) Szabolcsi Bencét tartotta példaképének e téren, akitől szintén tanult, nyomdokain ő is azt tartotta szem előtt, hogy szakszerűség és közérthetőség közül egyik se kerekedjen a másik fölé. Végtelen széleskörű műveltségével tehát nem kérkedett, hanem folyamatosan beillesztette, alkalmazta egy adott mondanivaló, egy adott fókusz szolgálatában. Különösen jellemző, összegző tanúsága ennek az az – egyik utolsó – műve, melyet elsősorban a Táncművészeti Főiskola pedagógusképzése (és más, elméleti érdeklődésű táncosok, illetve diákok) számára készített *Művészet, tánc, táncművészet* címmel (1999). Lenyűgöző az a széles palettájú művészetelméleti tudás, amely ebben a pár fejezetnyi műben visszaköszön. Visszamatatva életműve lényegére: tudás, szemlélet, társadalmi beágyazottság, tehát a táncművészet elhelyezése adott antropológiai, esztétikai paradigmákban. Egy rendszerező elme, aki (amikor helyét látja ennek) hangot ad saját véleményének is, ám minden ilyen alkalommal nyíltan jelezve e tény, ezzel a szócskával: „szerintem”.

Az 1960-as évektől érdeklődése hangsúlyozottan a klasszikus balett felé fordult, nem véletlenül. Az akkori hivatalos műfaji hierarchia csúcsán a tánc területén a néptánc mellett a balett állt ekkor, egész pontosan a Magyar Állami Operaház (a 60–70-es években arany korszakát élő) Balettegyüttese. Nemcsak a társulatot kísérte egyes külföldi turnékon, (akkoriban erre is volt keret: szakírókat vinni a vendéglátókra, aki szakszerűen ír majd az előadásokról), hanem egyéni kiküldetéssel járt kutató utakon is, elsősorban Londonban, vagy akár Párizsban, Bécsben, Brüsszelben. Fontosabb koreográfusok bemutatóin megjelent, s beszélgetett az alkotókkal (személyes kapcsolatot épített MacMillannel, Bójart-ral, Lifar-ral, Cranko-val), Bécsben pedig ő és Dienes Gedeon számára Milloss Aurél hozta össze a találkozót Rudolf Nurejevvel... Pontosan tudjuk, mekkora jelentősége volt ezeknek az utaknak akkor, amikor még nem lehetett kiutazási engedély és bepecsételt vízumok nélkül ki- és beutazni Magyarországról.

Londonban – a 60-as évek közepétől – nem csupán előadásokat nézett, de fontos volt számára a kollégák, táncörténészek, esztéták munkájának megismerése is. Legendás tánc-szakírókkal kötött ismeretséget, ahol tehetett, és fontosnak tartotta, hogy a kinti balettelet jelenségeiről szerzett tapasztalatait megoszthassa hazai szakemberekkel is.

Tehát: nagyon fontos volt számára a közeg – mellyel foglalkozik – széleskörű ismerete, és ennek a tudásnak alapos, de sosem fellengzős feldolgozása.

Egyik fő műve (kandidátusi dolgozata) Bartóktól *A csodálatos mandarin* elemzése (hazai és külföldi változatokat kutatott és tanulmányozott), úgy zenei, mint színháztörténeti tudásháttérrel megerősítve. Sorolhatnánk még írásait, messze a teljesség nélkül: *A modern táncművészet útján* 1970; *Budapesti Balett I.–II.* kötet, németül és angolul is: 1971–81, *Koegler Balettlexikon* magyar kiadás szerk. 1977. Folyamatosan publikált tánc történeti és tánc tudományi témájú írásokat a legjelentősebb szakmai folyóiratokban (*Muzsika*, *Tánc tudományi Tanulmányok*, *Tánc tudományi Értesítő*), de nemzetközi rangú tánc kritikusként jegyezték vezető napilapok is (*Magyar Nemzet*, 1964–72, *Népszabadság* 1979–89).

Tudását pedagógusként is megosztotta szerencsés fiatalokkal: tánc történetet, majd esztétikát először az Állami Balett Intézetben, később a jogutód főiskolán – megszakításokkal – 1968 és 1996 között oktatott.

Tevékenységét Erkel Ferenc-díjjal (1980) és Széchenyi-díjjal (1998) értékelte a mindenkori magyar állam.

Felhasznált irodalom

TÓVAY NAGY Péter

- 2022 Beszélgetések Körtvélyes Géza tánc történésszel I. In *Tánc tudományi közlemények* 2022/1. 86–97. Budapest: Magyar Táncművészeti Egyetem
- 2022 Beszélgetések Körtvélyes Géza tánc történésszel II. In *Tánc tudományi közlemények II.* 2022/2. 79–97. Budapest: Magyar Táncművészeti Egyetem

KÖRTVÉLYES Géza

- 1970 *A modern táncművészet útján.* Budapest: Zeneműkiadó
- 1980 *Budapesti Balett.* Budapest: Corvina Kiadó
- 1999 *Művészet, tánc, táncművészet.* Budapest: Planétás Kiadó

Felföldi László: „Ernő pápa” emlékezete

Idén ünnepeljük Pesovár Ernő (1926–2008) 100. születésnapját, aki a magyar és a nemzetközi néptánc kutatás középső generációjának egyik kiemelkedő egyénisége volt. Tevékenysége szorosan összefüggött a nemzetközi tánc kutatás 20. századi létrejöttével, gyors fejlődésével, elméleti és módszertani elmélyülésével. Az ő generációjuk volt az, amely versenyt futva az idővel, s a hagyományos kultúra rohamos változásával, megteremtette a tánc kutatás alapját jelentő filmarchívumokat, kialakította a táncelemzés és osztályozás megfelelő elveit és módszereit. Egyszerre voltak megálmodói és megvalósítói egy olyan „épületnek”, amely ma tágasságánál, világosságánál, szilárdságánál fogva „otthon” tud adni a tánc kutatás újabb generációi számára szerte Európában. Teljesítményük igen tiszteletreméltó s egyben inspiráló, vitára és folytatásra serkentő. Életük és életművük ilyen szellemben való áttekintése tanulságos lehet a mai tánc kutatás számára.

Mivel Pesovár Ernő életrajzi adatai széles körben ismertek, fontosabbnak tartanám föl idézni szellemi fejlődésének történetét:

Mint a budapesti Néprajz Tanszék egyik első hallgatója, s Ortutay Gyula, Dégh Linda, Vajda László, Vargyas Lajos, Tálasi István tanítványa, olyan pezsgő szellemi légkörbe került az 1940-es és 50-es évek fordulóján a budapesti egyetemen, amelyben a magyar néprajzi- és folklórkutatás addigi eredményeinek új szemléletű összefoglalása és hosszú távú terveinek kialakítása folyt. Ezek közül csak az Ortutay Gyula és Dégh Linda által képviselt egyéniségkutató iskolát, a Vargyas Lajos által közvetített népzenei tipológiai és dialektológiai kutatásokat, valamint a Tálasi István sugallta monografikus kutatómunkák és etnikai csoport-kutatás terveit említem. Mindegyik nagy hatással volt Pesovár Ernő és generációja későbbi munkásságára.

Milyen indítást adott a korabeli tánc kutatás Pesovár Ernőnek és a fiatal kutatótársainak? A táncról való tudományos gondolkodásnak akkor az egyik fontos forrása volt Réthei Prikkel Marián gazdag tánc történeti „adattára” – *A magyarság táncai* –, amely 1924-es megjelenése óta még mindig elevenen hatott, s vitára készítette a tánc szakembereit. Ehhez szorosan kapcsolódtak Kodály Zoltán, Szabolcsi Bence és tanítványaik népzene-, illetve tánczene-történeti vizsgálódásának eredményei, s Bartóknak a még élő népi tánczenére vonatkozó kutatásai, mint inspiráló tényezők. A másik figyelemre méltó tényező Gönyei Sándor és Lajtha László tágabb etnológiai alapokra épített fölfogása a 20. századi táncfolklór különféle műfajairól és történeti összetevőiről, amiket már mozgófilmen rögzítettek és arról lejegyzett táncrészletekkel is illusztráltak (1937). A harmadik, példaértékű, követésre serkentő elem Molnár István

morfológiai szemléletű táncelemzése volt *A magyar táncbagyomány* című könyvében 1947-ben, amely szintén filmről lejegyzett konkrét táncpéldákon alapult, figyelembe véve már a tánc teljes folyamatát, ritmikáját és a zenekíséretet is. Ezzel egyidőben indult el a táncok nemzetközi jelrendszerrel (nem szavakkal) való lejegyzésének és antológia-szerű kiadásának gyakorlata Gönyei Sándor és Lugossy Emma *Magyar népi táncok I.* című könyvében.

Eddigi tudomásunk szerint, a nyelvi korlátok és a nemzetközi kapcsolatok fejletlensége miatt a londoni központú európai tánc kutatás akkor még csekély eredményei csak szórványosan juthattak el a szakmai közgondolkodásba Magyarországon. Azok is csak ritka hivatkozások és könyvismertetések formájában. Lásd például a nemzetközi koreológiai gondolkodást nagymértékben meghatározó *Eine Weltgeschichte des Tances* című könyv (1933), Curt Sachs, az német-amerikai zene- és táncelméleti kutató művének ismertetéseit Ortutay Gyula, Varga Sándor Frigyes és Rabinovszky Máriusz tollából az 1930-as évekből. Ebbe a sorba tartozik még Varga Sándor Frigyes részletes bevezetése a világ táncirodalmába (1939), s a Színészeti Lexikon tánc történeti és táncetnológiai ihletettséggű címszavai, amelyek még szintén megtermékenyíthették a magyar tánc kutatók gondolkodását. Az európai szenior kutatók közül Richard Wolfram osztrák művelődéstörténész és tánc kutató állt Pesovárhoz legközelebb, akihez több évtizedes személyes szakmai kapcsolat fűzte.

Pesovár Ernő és kortársai számára tehát az eszmei kiindulást egy művelődéstörténeti megalapozottságú, néprajzi szemléletű, nemzeti elkötelezettségű kutatási keret jelentette, amely csírájában (esetenként már bimbójában) tartalmazta azokat a módszertani elveket és technikai megoldásokat, amelyekre alapozva meg lehetett valósítani a „tánc-központú”, a koreológiai és zenei szempontokat is hangsúlyosan érvényesítő, történeti szemléletű tánc kutatást. S hogy ez ilyen módon valósult meg, abban Pesovár Ernő több mint 50 éves munkásságának, s több mint száz írásának is nagy szerepe van. Azonban, nincs könnyű dolga annak, aki az egyéni teljesítmények elkülönítésére törekszik. Ugyanis a néptánc kutatás sajátos, csoportrendszerű munkamódszere miatt, amelyben a résztvevők – pillanatnyi munkahelyüktől függetlenül, közösen elhatározott munkamegosztás szerint, a külső segítők széles köre által támogatva – együtt dolgoztak, nehéz a „szerzőség” megállapítása. (Nem is feladatunk a „mércskelés”). A gyakran 2–3, s esetenként 6–7 név alatt megjelent könyvek, tanulmányok azt sejtetik a külső szemlélő számára, hogy a generáció tagjai között nagyon szoros munkakapcsolat volt, amely a tánc kutatás minden fázisában – a tervezéstől, a terepmunkán, az elemzésen, rendszerezésen át az eredmények közreadásáig – megnyilvánult. Ennek szervezeti keretét az 1950-es években Muharay Elemér Néprajzi Osztálya, majd a Pesovár Ernő vezette Néptánc kutató Munkaközösség biztosította a Népművészti

Intézetben. Később, 1965 után az MTA Népzene kutató Csoportja, s 1974-től a Martin György vezette önálló Néptánc Osztály vált centrummá a Zene tudományi Intézetében, amelyhez mindannyian kötődtek. A generáció szakmai teljesítményét áttekintve, úgy tűnik, hogy a csoportmunka, s a munkamegosztás nem korlátozta a munkatársakat abban, hogy vonzalmaiknak megfelelő, kedves témáikkal önállóan is foglalkozzanak, s abban sem, hogy ugyanarról a témáról többen is kifejtsek a véleményüket külön tanulmány keretében. A közös munkában mindenki számára „haszon” volt Pesovár Ernő jó nyelvismerete (német, francia), széles irodalmi, művészettörténeti, művelődéstörténeti olvasottsága, a nagy összefüggések iránti érzékenysége, átfogó készsége. Nagy szükség volt a csoportban Martin György aprólékosságára, analízáló–szisztematizáló készségére, archiváló „szenvedélyére”, a nemzeti kereteken túlmutató európai összehasonlító látásmódjára. Lányi Ágoston alapos táncíró tudása; Pesovár Ferenc hihetetlen alaposágú terep ismerete, önálló gondolkodása; Andrásfalvy Bertalan általános néprajzi–etnológiai szemlélete (s sorolhatnánk még a generáció többi tagját) mind nélkülözhetetlen összetevői a közös teljesítménynek. Nem is beszélve Borbély Jolán, Maác László és mások hozzájárulásáról a közös munkához. Az összekötő kapocs, ami megteremtette az együttműködés alapját, az 1940-es és 1950-es évek pezsgő táncmozgalmaiban való aktív részvétel és az közös diákevek voltak.

Ha mégis érdekel bennünket Pesovár Ernő egyéni teljesítménye, azt a munkamegosztásban általa vállalt feladatokon és saját kedves témáinak kutatási eredményein lehet igazán lemérni. A kettő gyakran egybeesett, mert diákkora óta szívesen foglalkozott a verbunkkal és a csárdással, amelyek kutatása a későbbi munkamegosztásban vállalt feladata is lett. E táncfajták problémáinak kutatása során Pesovár Ernő széleskörű terepmunkát végzett a magyar nyelvterület középső és nyugati területén, főleg Somogyban, Rábaközben, Szigetközben, Vasban, Zalában, Veszprém megyében, Palócföldön, s a Felső-Tisza vidéken. (A csoportos munkában leggyakrabban operatorként és fotósként dolgozott. A fejlett technikai érzéssel, jó ízléssel készült, és a kutatás céljait tökéletesen figyelembe vevő felvételei a magyar tánc kutatás értékes dokumentumai.) A kezdetben önállóan, majd Martin Györggyel együttműködve végzett morfológiai és szerkezeti elemző munkája az 1960-as években vált „közkinccsé” a Nemzetközi Népzenei Tanács (International Folk Music Council) keretében. A Terminológiai Szakbizottság vitáiban való aktív részvételük, illetve az itthon közösen közreadott tanulmányaik révén Pesovár és Martin táncelemzési elvei megtermékenyítették a hazai és a nemzetközi tánc kutatást. (Itthon lásd a Szentpál Olgával és Szentpál Máriával folyó több évtizedes vitát.) A nemzetközi hatás későbbi bizonyítéka a széles nemzetközi részvétellel létrehozott *Dance Structures: Perspectives of the analysis of Human*

Movement (2007) tanulmánygyűjtemény. Pesovár kutatásainak hazai hatását bizonyítja, hogy a csárdás és a verbunk kialakulására vonatkozó elméletét a magyar népzene kutatók is hangsúlyosan tekintetbe vették a népzenei új stílus fejlődéstörténetének megrajzolásánál.¹

A tereptapasztalatok, majd a magyar és külföldi levéltárakban végzett kutatásai tették lehetővé, hogy nyomon követhesse a verbunk történeti fejlődését a 18. századi első említésektől kezdve, a 19. századi nemzeti tánc kultuszban való megjelenésén át a táncfolklórban való elterjedéséig. Kutatási eredményeit kiérlelt formában a hármuk (Lányi–Martin–Pesovár) neve alatt megjelent „Körverbunk” monográfiában találhatjuk (1983). Pesovárnak a déldunántúli ugrós helyi változataról, a simonfai „verbunkról”, a rábaközi-szigetközi körverbunkokról, s más férfitáncokról készült formaanalízisei alapvető fontosságúak voltak a férfitáncok szerteágazó műfaján belül a különböző történeti rétegek meghatározásában s a tipológia kidolgozásában. (Ezzel egyidőben folytak Martinnak a kalotaszegi legényesekre s a sárközi és Duna menti táncok motívumkincsére vonatkozó hasonló célú elemzései.)

Másik kutatási területén – a páros táncokban – is maradandó eredményekre jutott. A csárdás sokak által érintett problémáiból indult ki, s a gazdag európai történeti forrásanyag áttekintésén, valamint a Kárpát-medencei élő folklórral való összevetésén át jutott el az európai páros táncok alapvető kérdéseinek megvilágításához. *A magyar páros táncoké* című, 1997-ben megjelent, korábbi kutatásait összegző könyvében Pesovár Ernő impozáns, széles panorámát fest az európai páros táncok műfajának formai sokféleségéről, nagyívű történeti fejlődéséről, s régióink páros táncainak ebben elfoglalt helyéről. Hipotézisei, ha nem is mindig teljesen helytállóak, hosszú időre meg fogják határozni a páros táncokról való gondolkodást a nemzetközi tánckutatásban. Az ugrós párosról, a küzdő karakterű páros táncokról és a forgós-forgató párosról készült történeti összehasonlító elemzései példát adnak a paraszti folklórnak a történeti források fényében való vizsgálatára, s a különféle etnikumok és nemzetiségek táncgyománányának szisztematikus összevetésére.

Pesovár Ernőnek és munkatársainak nagy szerepe volt azoknak az elveknek és módszereknek a kialakításában, amelyek a táncok történeti megközelítését megalapozták. Alapvető módszernek tartották a tánc történeti adatok és a folklór tényeinek egymás fényében való vizsgálatát és az európai művelődéstörténet keretében való elhelyezését. Pesovár erről így ír *A magyar tánc történet évszázadai* című könyvének bevezetőjében:

¹ Bereczky János: *A magyar népdal új stílusa I–IV*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2013.

„A történeti források alapján feltáruló múlt sokszínűsége ellenére is csak mozaikszerű és töredékes rajza tehető a magyar tánc történetének. Abhoz, hogy e békés kép hiányzó kontúrjait érzékeljük, és a fejlődés folyamatát is megsejtsük, az egykori híradások értékelésében nem téveszthetjük szem elől a táncfolklór tanulságait és az összehasonlító történeti kutatás eredményeit. Ezek segítségével értelmezhetjük az önmagukban megfajthetetlen utalásokat és jelzéseket, és ismerhetjük fel a szükséges avú történeti emlékek jelentőségét, nagyobb összefüggéseit.”²

Az európai művelődéstörténetről, mint megkerülhetetlen értelmezési keretről a következő módon fogalmazza meg véleményét az *Európai táncművelés, nemzeti táncművelés* című esszéjében 1967-ben:

[Csak] „...ebben a keretben van létjogosultsága a belső fejlődés vizsgálatának, ebbe ágyazva lehet csak eredményes az egyes népi-nemzeti táncművelés kialakulásának vizsgálata, formai sajátosságainak meghatározása.”³

Pesovár Ernő tudománytörténeti érdeklődését, s a korábbi kutatógenerációk tagjai iránti elkötelezettségét számos jelből ismerjük. Különösen jól látható Réthei Prikkel Mariánhoz, a magyar néptánc kutatás megalapozójához való szoros kötődése, ami emlékének ébrentartásában, életművének újraértékelésében, évfordulós megemlékezésekben, s kiadatlan munkáinak megjelentetésében nyilvánult meg. Rajta kívül, a közös mester – Molnár István – emlékének adóztak leggyakrabban tanítványai. Pesovár Ernő is hozzájárult ahhoz, hogy Molnár István kutatói és művészi teljesítménye világosan álljon a későbbi generációk előtt.

Pesovár Ernő szinte haláláig töretlen erővel, s változatlan szellemi frissességgel dolgozott. Utolsó munkája az „ugrós” tánc típus monográfiájának előkészítése, (részbeni) írása, az összeállítás és szerkesztés elindítása volt. Talán szimbolikus üzenete van annak, hogy idős korában a magyar és az európai tánc történet egyik legtöbb figyelmet érdemlő, s legtöbb történeti tanulsággal járó, korai műfajának kérdéseivel foglalkozott. Ebben a korszakában gyűjtötte maga köré a legtöbb fiatal szakembert, hogy tudását közvetlenül, személyes beszélgetések keretében adja át az újabb tánc kutató generációnak. Tanítványait mindig a korábbi eredmények friss szemmel való újraértékelésére, folytonos tökéletesítésére ösztökölte, ami nagyon fontos útravaló egy kezdő kutató számára minden tudományágban.

² Pesovár 1972: 16.

³ Pesovár 1967: 43.

Pesovár Ernő nemcsak, mint néptánckutató volt jelentős, hanem a színpadi táncművészet egyik elméleti, s több táncmű erejéig, gyakorlati megújítója is volt. A 19. századi irodalmi népiesség, a Bartók és Kodály által előidézett zenei megújulás, a Molnár István ajánlotta bartóki-modell, s a 20. századi színház- és filmművészet, valamint a képzőművészet új útjainak, s a népi írók műveinek ismeretében Pesovár olyan elveket fogalmazott meg, amelyek nemcsak a magyar, hanem az egyetemes táncművészet megújulását, új színpadi mozgásrendszer kialakítását szolgálták. 1975-ben a *Hagyomány és korszerűség a néptáncművészetben* című tanulmányában a következőképpen érvel a táncagyományban gyökerező korszerűség mellett:

„A táncfolklór sokrétű mozgáskincse tehát éppen rögtönzöttsége miatt alkalmas arra, hogy új mozgásrendszer alapja legyen; hogy napjaink érzés és gondolat világának a megfogalmazására olyan formanyelvet adjon a koreográfus kezébe, mely nem megmerevedett sablonokból áll, melyhez nem asszociálódnak elkopott képzetek. S ez a formanyelv egyúttal alkalmas arra is, hogy tág lehetőséget biztosítson az alkotóművészeknek a közösségből sarjadó egyéni hangvétele kialakításához.”⁴

Pesovár Ernő a koreográfusi, szaktanácsadói, kritikusi és bírálói munkássága során azt az elvet tekintette kiindulásnak, hogy a táncművészet szerves része az „egyetemes magyar kultúrának”. Az új táncműveknek tükrözniük kell ezt a szoros egységet. Pesovár Ernő fölfogása szerint ez a magyar néptánchagyomány továbbélésének záloga, s ehhez a tudomány és a művészet együttműködésén keresztül vezet az út. Visszatekintve, ez az elgondolás nem tükrözi a táncművészet szellemiségét, de nem is tagadja azt.

A fenti jubileumi megemlékezés nem vállalkozhatott Pesovár Ernő életművének alapos bemutatására és elemzésére. Fügedi János a 2020-as évek elején fölvetette egy részletekbe menő elvi–módszertani elemzés megírását Pesovár Ernő szellemi hagyatékáról. A terv megvalósítása egyre időszerűbb a magyar néptánckutatás jobb önismerete érdekében. Ebben egykori munkatársai és tanítványai, s a mai fiatal tánckutató generáció tagjai kritikai szemléletű írásokban igyekeznek majd elhelyezni életművét a hazai és nemzetközi tudományosságban. Szándékunk szerint a fentebb érintett témák és az itt nem érintett kérdések majd bővebb, alaposabb kifejtés nyernek.

⁴ Pesovár 1975: 160.

Felhasznált irodalom

PESOVÁR Ernő

- 1967 Európai tánckultúra, nemzeti tánckultúrák (Történeti esszé).
Táncművészeti Értesítő. 2. 38–43.
- 1972 *A magyar tánc történet évszázadai*. Szöveggyűjtemény.
Néptáncpedagógusok kiskönyvtára. Budapest
- 1975 Hagyomány és korszerűség a néptáncművészetben.
Tánc tudományi tanulmányok 1975. 157–162.

Halász Tamás: 100 éve született Roboz Ágnes

A tanulmányait a neves orosz balettmester, Troyanoff Sándor híres táncakadémiaján kezdő Roboz Ágnes (1926–2021) a Színház- és Filmművészeti Főiskolán diplomázott koreográfusként, 1950-ben. Tanszékvezetője Szentpál Olga volt, akinek (a társulatával együtt 1948-ban szétkergetett) legendás iskoláját már ezt megelőzően is látogatta. Haláláig őt tartotta egyik legfontosabb mesterének, személyében Szentpál utolsó előtti jegyzett–ismert tanítványa távozott 2021-ben. Roboz alig múlt húsz éves, amikor koreográfusként, néptáncos gyűjtések részeseként és pedagógusként aktívan bekapcsolódott a hazai néptáncmozgalomba. 1950-től a Fővárosi Operettszínház koreográfusa, Gáspár Margit fölfedezettje. Találkozásukra így emlékezett 2018-as beszélgetésünk során:

„A Kossuth Akadémián tanítottam, néptáncsoportokat hoztam össze, például a Zöldkeresztes Nővérekkel (Zöldkeresztes Egészségügyi Szolgálat). Az így létrehozott, hetvenkét fős csoporttal csináltam meg egy március 15-i koreográfiát (...) Gáspár is ott volt. Másnap kaptam egy telefont, hogy menjek fel a lakására, ami az Erkel Színházban volt. »Roboz elvtársnő, egy nagy hadititkot árulok el: államosítani fogjuk az Operettszínházat és úgy gondoltam, hogy maga lesz a koreográfus.« De kérem – mondtam – nekem még van egy évem a Főiskolán. »Ezzel maga ne törődjön. Ezt mi elintézzük«. A nagy felvételi vizsga abból állt, hogy felmentem a színpadra és improvizálni kellett. Gellért Endre, Major Tamás, Hont Ferenc és Gáspár Margit – ez volt a zsűri. Kérdeztek: »neve?« Mondom, dr. Békés Györgyné. »Lakása? – Angyal földi Elmegyógyintézet. Ott volt az orvos férjem állásban, volt egy kis szobánk. Röhögtek, aztán azt mondták: »fel van véve.«”

Roboz korai szakmai pályafutásának egyik legfontosabb eleme, hogy a társulat koreográfusaként az Operettszínház repertoárjába emelte a magyarországi néptánc hagyományt, amellyel a II. világháborút közvetlenül követő évek során végzett gyűjtő és feltáró munka során, mások mellett Szentpál, Rábai Miklós és Martin György munkatársaként ismerkedett meg.

Ugyancsak 1950-ben a megalakuló Állami Balett Intézet tanára, huszonnégy évesen a karaktertánc munkaközösség vezetője lett – legendás alapító társakkal (köztük Nádasi Ferencsel és Marcellával, Szalay Karollával, Lőrinc Györggyel, Mák Magdával) tanított együtt. Az 1950-es évek végétől kezdett külföldön oktatni, először mestere, majd közeli barátja, Gret Palucca drezdai iskolájában, korábbi alma materében, melynek – mások mellett – Gera Zoltánnal volt növendéke. Az 1960-as években új szakaszába lépett pályája: legendás

mozi filmek koreográfusa – kompozíciói láthatók a Várkonyi Zoltán rendezte *A kőszívű ember fiai* és *Egri csillagok*, a Máriaassy Félix-féle *Imposztorok*, vagy a Sándor Pál jegyezte *Szeressétek Odor Emiliát!* című mozi filmekben. Az 1970-es évek elején a Zenés TV színház, vagy a *Bors*-sorozat egy-egy részében is közreműködött.

Férje, a bori haláltáborból túlélte dr. Békés György főorvos elvesztése után, 1971-ben Hollandiába költözött, ahol, negyvenes évei közepén jóformán újra kezdte az életét pedagógusként. Karaktertánc-tanárként oktatott a Brabants Conservatoriumban (Tilburg), az Amszterdami Színiakadémián, a Rotterdami Főiskolán, a londoni Royal Ballet Schoolban, Jehudi Menuhin művészeti iskolájában: külön fejezetté vált életében a Kölni Nyári Táncakadémia, ahol világhírű szakemberek társaságában volt vendégtanár. Harminchét évig tartó hollandiai, hágai élete során szoros barátságot kötött új – második – hazája pezsgő táncművészeti életének világhírű alkotóival. Magam is tanúja lehettem 2014-ben a Budapesti Tavasz Fesztiválon az új művével vendégszereplő legendás cseh–holland koreográfus, Jirí Kylián, és az akkor már kerekesszékekbe kényszerült Roboz találkozásának. Kettejüket, azaz hármójukat: Kyliánt és táncművész feleségét, Sabine Kupferberget évtizedes szövetség kötötte össze. Roboz hágai évtizedei alatt kultúrdiplomáciai háttéremberként is működött – hazaköltözésekor a Magyar Nagykövetség fogadással tisztelgett a Mesternő előtt. Ugyancsak hollandiai évei alatt lettek közeli barátok a magyar néptánc legendájával, Novák Ferenc Tatával is, akit az Amszterdamban megalakult Nemzetközi Néptáncszínház kért fel vezető koreográfusának.

Roboz Ágnes 2008-ban települt haza Magyarországra: kint felhalmozott gyűjteményének egy részét ekkor az OSZMI Táncarchívumának ajándékozta. Külföldi évei alatt, mind gyakrabban hazalátogatva követte tevékenységünket, ahogyan elképesztő alapossággal figyelte a hazai táncművészeti élet legkisebb rezdüléseit is. Hazatérte után „udvara”, otthona zárandokhellyé vált. Diktafonnal felszerelt fiatal kutatók, tapasztalt alkotók és pedagógusok, régiek és újak, szakmai és civil barátok adták nála egymásnak a kilincset.

Fáradhatatlanul, minden erejével igényelte a nyilvánosságot, a referenciapontokat, a visszacsatolást, az élet színpadát. Amíg ereje engedte, ott volt mindenütt: balett- és néptáncelőadásokon, függetlenek bemutatóin, fesztiválokon, cikkeket írt, tudósította a külföldet, előadásokat tartott.

Elbeszélői pályafutásának csúcspontját egy nagy találkozás és annak gyümölcse jelentette: a nála hatvanegy évvel fiatalabb táncos-koreográfus, a Berlinben élő Börösök Boglárka *The Art of Movement* című filmje. A fiatal alkotó évekig forgatott a magyar tánc és mozgásművészet három kiemelkedő, matuzsálemi kort megért alakjával: Preisich Irénnel, E. Kovács Évával és vele. A nagyszerű film elkészültének idejére már csak Roboz Ágnes volt életben hármójuk közül.

Büszkeséggel tölt el minket, hogy a film munkálatait (a rendezővel és a Mesternővel együttműködve) a Táncarchívum is segíthette. Három éve nyílt Róna Viktor-emlékkiállításunk, és az alkalomra kiadott kötet munkáit ugyancsak figyelemmel követte Róna egykori mestereként és barátjaként.

Roboz Ágnes egy hajdani nagy generáció egyik utolsó tagjaként, tanúként volt velünk 2021. március 23-án bekövetkezett haláláig. A Mesternő, akinek ez a megszólítás olyanoktól is dukált, akiket – a szó praktikus értelmében – soha nem tanított, rá, korára, életére kíváncsiak seregét okította és szórakoztatta történeteivel, humorával, lobogó személyiségével.

„Azt tudjátok, hogy lettem koreográfus? Az Operaházban az első szerepet a Faust balett-betétejében kaptam. Lux Marietta és én álltunk szőke parókában, fehér, tóga-szerű ruhában, kezünkben egy lanttal és azt gondoltam magamban: ezt a hülyeséget én is meg tudom csinálni. 1945 volt, még hullák feküdtek a földön, én Angyalföldről gyalog jártam be oda-vissza az Operába. A Boleróba például egy nap alatt kellett beugranom, gőzöm nem volt róla. Az egyik oldalon állt Harangozó Gyula, a másik oldalon a mester, Nádasi, én meg nem tudtam, hogyan meneküljek, mert folyamatosan három taktussal odébb tartottam. Menekültem a színpadról. Egy előadást nagyjából eltáncoltam, aztán kivettek, tehetségtelen voltam.”

Roboz Ágnes 2018-as életút-interjünkben beszélt erről, a rá jellemző öniróniával. Táncosi pályája rövidre sikerült, ám ezt soha nem bánta. Rendkívül fordulatos élete során aztán ezeket, ha nem tízezreket tanított táncolni, szerte a világon – a legnagyobb szakmai elismeréssel övezetten. Nemzetközi elméleti munkássága ugyancsak megkerülhetetlen jelentőségű. Gazdag és terjedelmes hagyatékát egyetlen gyermeke, fia, Békés Péter 2023-ban az OSZMI Táncarchívumának ajándékozta, benne a Mesternő mintegy ötszáz kötetes, számtalan ritkaságot tartalmazó szakkönyvtárával, folyóirat-, kézirat-, fotó- és videógyűjteményével, kiterjedt, hetven évet átfogó levelezésével. Emlékét immár mi őrizhetjük az örökkévalóságnak.

INTÉZMÉNYI BESZÁMOLÓK

Oláh Nóra: A Fügedi-kör megalakulása és tevékenysége

Fügedi János tánckutató, tánclejegyző a hazai és nemzetközi tánc tudományi közösségek tagjaként évtizedekig dolgozott a Lábán-kinetográfia rendszerének fejlesztésén és terjesztésén, melyet tánckutatások alapjául szolgáló tánclejegyzések elkészítésére használt.¹ Fügedi 2025-ös halálával a tánckutatással és táncoktatással foglalkozó szakemberek közösségében új csoportosulás jött létre, melyeknek a kutató munkásságának folytatása lett a célja.

Kiss Márton Zsolt, okleveles táncpedagógus, filozófus, jelenleg a SZTE doktorandusz hallgatója kezdeményezte, hogy János emlékére alakítsunk egy olyan társaságot, ahol a hazai tánclejegyzés és tánckutatás területén felmerülő kérdésekről értekezhetünk. 2025 májusában négyen, Kiss Márton Zsolt mellett Dóka Krisztina, tánckutató, az MTE egyetemi docense, Dudás Dávid, a népművészet ifjú mestere, okleveles táncpedagógus, az MTE egyetemi adjunktusa és jómagam Oláh Nóra, kinetográfus, okleveles táncpedagógus, az MTE egyetemi tanársegédje, az ELTE doktorandusza megalapítottuk a Fügedi-kört. Megfogalmaztuk, hogy Fügedi János munkásságának folytatása fontos célkitűzésünk, és szeretnénk szemléletét, kutatásait továbbgondolva általában egy magas színvonalú táncközpontú tánc tudományi munkát folytatni, és ennek eredményeit alkalmazni, továbbadni.

További célként fogalmaztuk meg, hogy találkozókön új szempontok megvilágításával támogassuk egymás munkáját, ezért szerettük volna a tagságot olyan szakemberekkel kibővíteni, akik notációval foglalkoznak. 2025. május 15-én négyen, mint alapítótagok, az alábbi meghívólevelet küldtük szét a Lábán-kinetográfiát is alkalmazó kollégáinknak.

Kedves Kollégák!

Kiss Márton Zsolt kezdeményezése nyomán létrejött a Fügedi-kör, melynek jelenleg tagjai dr. Dóka Krisztina, Dudás Dávid, Kiss Márton Zsolt és Oláh Nóra. Az önkéntes alapon szerveződő munkacsoport szeretne a jövőben a kinetográfiai alapú kutatásoknak

¹ Oláh Nóra, PhD hallgató, ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, Magyar és Összehasonlító Folklorisztika Doktori Program, egyetemi tanársegéd, Magyar Táncművészeti Egyetem, Néptánc Tanszék.

fórumot biztosítani. A csoport tevékenységébe tartozik a korábban publikált írások közös feldolgozása, az új kutatási javaslatok megvitatása és az újonnan készülő publikációk közös szakértése. Cél a kinetográfiát és mozdulatelemzést értő közösség ápolása, a fiatal tehetséges hallgatók, kutatók és más táncsal foglalkozó szakemberek mentorálása, valamint a táncnotáció alapú tudományos kutatások és azok gyakorlati alkalmazásának (például pedagógia, koreográfiai munka, ismeretterjesztés stb.) elősegítése. A korrekt és bizalomteljes együttműködés elengedhetetlen feltétele az etikus kutatói magatartás, ezt mind magunkra, mind pedig a tagságra nézve alapvetőnek tekintjük.

A frissen szerveződött tagság úgy gondolja, hogy eddigi szakmai tevékenységeitek és emberi hozzáállásotok illeszkedik célkitűzéseinkhez, ezért szeretnénk, ha részt vennétek a csoport munkájában.

Együttgondolkodással névadóink, dr. Fügedi János szellemi hagyatékához méltóan, a táncot a fókuszban tartva folytatódnak a kutatások.

Üdvözléttel: dr. Dóka Krisztina, Dudás Dávid, Kiss Márton Zsolt és Oláh Nóra alapítótágok

A címzettek közt az alapítótágokon túl dr. Karácsony Zoltán, néptánckutató, az ELTE HTK Zenetudományi Intézetének tudományos munkatársa, Misi Gábor, kinetográfus, informatikus, Csókási Csaba, okleveles táncpedagógus, dr. Kovács Henrik, az MTE egyetemi docense, okleveles táncpedagógus, Márkli Zsuzsanna, a Kecskeméti Táncgyűttes művészeti asszisztense, okleveles táncpedagógusa, Horváth-May Dániel, okleveles táncpedagógus, a Zenetudományi Intézet tudományos szakalkalmazottja – aki jelenleg a Szegedi Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájában végzi doktori tanulmányait –, Tóth-Knapcz Kata okleves táncpedagógus és Hermes Benedek, okleveles táncpedagógus szerepeltek. A meghívást a többség elfogadta.

Jelenleg aktív tagok többek közt Dóka Krisztina, Dudás Dávid, Kiss Márton Zsolt, Oláh Nóra, Karácsony Zoltán, Misi Gábor, Csókási Csaba, Kovács Henrik és Márkli Zsuzsanna. Horváth-May Dániel szintén jelezte, hogy számára is fontos a munkacsoport, azonban egyéb elfoglaltságok miatt eddig nem tudott részt venni a találkozókön.

A kibővült tagsággal először 2025. július 12-én gyűltünk össze. Mivel nem mindenki ismerte egymást, a tagok röviden bemutatkoztak, elmondták hogy kinek mi a végzettsége, mi a munkája, hol dolgoznak, kitől tanulták a táncjelírást, és megfogalmazták, hogy szerintünk milyen kérdésekkel kellene a körnek foglalkozni. Az ülésről jegyzőkönyvet készítettem. A találkozó végén abban állapodtunk meg, hogy kéthavonta tartjuk az összejöveteleket.

A összejövetelt követően két fő témakör rajzolódott ki, mellyel jelenleg foglalkozunk:

Misi Gábor elindította a *Kinetográfiai morzsák* előadássorozatot, ahol a Lábán-kinetográfia különböző jelöléseivel kapcsolatban felmerülő problémákra reflektál. Emellett jelenleg Csókási Csaba tánclejegyzéseiről egyeztetünk. Az eddigi találkozók menete a következő volt:

2025. szeptember 13. (Jegyzőkönyvet készítette: Oláh Nóra és Misi Gábor)

- 9:00–9:30 Rövid megbeszélés az aktuálisan felmerült kérdésekről
- 9:30–10:30 Kinetográfiai morzsák – Misi Gábor. Téma: történeti összefoglalás a Lábán-kinetográfia rendszeréről; az előjegyzések, és lábfőrészek jelölésének problémái
- 10:30–10:45 Szünet
- 10:45–11:45 Csókási Csaba a méhkeréki táncos, Nyisztor György táncáról készített lejegyzésének megvitatása
- 11:45–12:00 Összefoglalás

2025. november 8. (Jegyzőkönyvet készítette: Oláh Nóra és Misi Gábor)

- 9:00–9:30 Rövid megbeszélés az aktuálisan felmerült kérdésekről
- 9:30–10:30 Kinetográfiai morzsák – Misi Gábor. Téma: lábfőrészek jelölésének problémái és a lábfőrészek elhelyezésének problémái
- 10:30–10:45 Szünet
- 10:45–11:45 Csókási Csaba Nyisztor György táncáról készített lejegyzésének további áttanulmányozása
- 11:45–12:00 Összefoglalás

2026. január 24. (Jegyzőkönyvet készítette: Márkli Zsuzsanna és Misi Gábor)

- 9:00–9:30 Rövid megbeszélés az aktuálisan felmerült kérdésekről
- 9:30–10:30 Kinetográfiai morzsák – Misi Gábor. Téma: zárt pozíciók jelölésének problémái
- 10:30–10:45 Szünet
- 10:45–11:45 Csókási Csaba Ft.1088.4 leltári számú zsbai (legényes típusú) cigány tánc lejegyzésének megvitatása
- 11:45–12:00 Összefoglalás

Minden alkalomról jegyzőkönyv készült, amely tartalmazza a résztvevőket és hozzászólásaikat, a felmerülő témákat, a jelölési változatokról készült kézi lejegyzések fotóit és a jelölési változatok hivatkozásait.

A kör tagjainak tervei közt szerepel, hogy a megvitatott jelölési kérdésekben – a magyar és a nemzetközi tánclejegyzés olykor eltérő értelmezési és jelölési problémáit figyelembe véve – a magyar notációs gyakorlat számára

javaslatokat fogalmazzon meg, ajánlásokat tegyen. Ennek előkészítése jelenleg zajlik. Célunk, hogy a megvitatott és megszavazott jelölések útmutatóul szolgáljanak a hazai lejegyzők számára. Emellett szeretnénk az átbeszélt és kidolgozott témákat publikálni, hogy nyomon követhetővé váljon a munkásságunk. Végül tervezzük, hogy 2027-ben az ICKL (International Council of Kinetography Laban) szervezésében megrendezendő németországi táncjelíró konferencián is részt veszünk.

Bízunk benne, hogy tevékenységünkkel méltón képviseljük Fügedi János hagyatékát és szellemiségét.

Varga Sándor: Hírek az ELTE HTK Zenetudományi Intézetből (2025. június – december)

Horváth-May Dániel 2025 július elején két volt szegedi egyetemi hallgató szakmai gyakorlatát koordinálta. Részt vett a kutatószolgálat (<https://zti.hu/hu/nepzene/kutatoaszolgalat>) munkálataiban. Kiemelendő a Hagyományok Háza Hálózat – Szlovákia kérésének teljesítése (Vág–Garam közti táncfolyamatok publikálása a Néptánc Tudástáron), valamint az Ifjúsági Szólótáncfesztivál kötelező táncanyagainak megjelenítése a Néptánc Tudástáron. Ez azt jelenti, hogy a Néptánc Tudástár összesen közel 250 táncfolyamattal bővült. A kutatószolgálatról kb. 180 táncfolyamatot kértek ki, ez az ELTE HTK Zenetudományi Intézet Néptánc Archívuma anyagainak erőteljes társadalmi felhasználását mutatja.

Szabó Bálint a Néptánc Archívum filmtárában a kutatói kéréseknek megfelelően több mint három órányi, képkockánként digitalizált anyagot fényelt és digitálisan restaurált. Galát Péter MMA ösztöndíjas segítségével kb. 13 órányi lejátszási időnyi filmet készített elő hangosításra. Katona István társadalmi gyűjtővel együtt mérték fel az általa a Felvidéken készített filmes táncgyűjtéseket. Ezekre vonatkozóan digitalizálási tervek készültek, ami után majd a gyűjtő segítségével történik meg az adatolás.

Keresztény Csenge a GISa Hungarorum alkalmazás segítségével a Néptánc Archívumban őrzött népzenei és néptánc adatok készítette elő. Ezek majd térképre kerülnek; az egyes településekre kattintva az érdeklődők láthatják, hogy az adott helységhez milyen és mennyi néptáncos adat tartozik. Ebbe beletartoznak a filmfelvételek, azon belül pedig a táncfolyamatok, de ugyanitt külön látható lesz a digitalizált, illetve a publikált adatok (fényképek, kéziratok stb.) mennyisége is. A térkép másképp működik majd, mint a jelenlegi Néptánc Tudástár (<https://neptanctudastar.abtk.hu/hu>), hiszen térképre vetíti az adatokat, illetve ezeknek az adatoknak a sűrűségét is mutatja. Viszont a GISa Hungarorum nem tartalmazza a publikusan elérhető fájlokat, csak a metaadataikat. A terveink szerint a GISa Hungarorum fogja megjeleníteni a Magyarországi Táncatlasz és Táncakasztér kartonjainak adatait is, ennek köszönhetően nagy mennyiségű olyan információ áll majd a rendelkezésünkre, amely közvetlenül a II. világháború után, javarészt 1947–1952 között került rögzítésre. Emellett olyan településekről is elérhetővé válnak néptáncos és

népzenei adatok, információk, ahol a későbbiekben nem történt filmes, szöveges vagy zenei gyűjtés. A Tánckataszterhez tartozó anyagok digitalizálása még folyamatban van. Baranya, Bács-Kiskun, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csík, Szilágy, Csongrád-Csanád, Esztergom, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar, Heves, Hunyad, Komárom, Kolozs, Nógrád, Maros-Torda vármegye/megye kartonjai dolgoztuk fel teljesen; Tolna, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Pest vármegyéi részben elkészültek. Somogy, Jász-Nagykun-Szolnok, Szolnok-Doboka, Torontál, Udvarhely, Vas, Veszprém és Zala vármegyéket/megyéket illetően egyelőre csak az adatgyűjtés helyszínei kerültek feldolgozásra.

Varga Sándor két doktorandusz hallgatójának, Keresztény Csengének és Horváth-May Dánielnek a Néptánc Archívummal kapcsolatos munkáit koordinálta. Ezen kívül irányította az Andrásfalvy-hagyaték néprajzi-tánckulturális adatainak felmérését, amelyben az SZTE két hallgatója, Maruzsenszki Andor és Olesiák László vesz részt. Varga Sándor szaktanácsadóként segítette két ELTE-s hallgató hortobágyi tánckultúr gyűjtését. Kiss Zente és Imre András 2025. december 18-án, egy műhelybeszélgetés kereteiben számoltak be a vizsgálat eredményeiről és módszertani tapasztalatairól a Zenetudományi Intézetben.

Varga Sándor *Táncolni, érezni, testközelből látni: a résztvevő megfigyelés kérdése a táncutatókban* címmel tartott tudományos előadást a kolozsvári Kriza János Társaságnál a *XVII. Tudomány- és kutatástörténeti konferencián*, 2025. október 10-én.

Varga Sándor *Az ELTE HTK ZTI Néptánc Archívumának bemutatása* címmel tartott előadást az SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék – Roma Vallásos Zene Kutatócsoport számára Budapesten a Zenetudományi Intézetben, 2025. július 12-én.

Varga Sándor a Martin György díj bírálóbizottságának tagjaként részt vett a bizottság június 19-i ülésén, ahol javaslatok hangzóttak el a díjazott személyekkel kapcsolatban. Miniszteri döntés alapján Kisné Portik Irén tárgyaló népművész, Lányi György népzeneész és zenepedagógus, dr. Ratkó Lujza néptáncutató és dr. Tótszegi Tekla néprajzkutató kapták a díjat 2025 augusztusában.

Varga Sándor: Válogatás a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének tánctudománnyal kapcsolatos tevékenységéből (2025. június – december)

2025. november 22-én a Magyar Etnokoreológiai Társaság, a Debreceni Egyetem Néprajztudományi és Muzeológiai Intézete, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke, valamint a Magyar Néprajzi Társaság Népzene és Néptánc Szakosztályának szervezésében került sor egy nemzetköz doktrorandusz konferenciára Szegeden *1st International Conference of Doctoral Students in Dance Research* címmel. A hibrid (online és jelenléti) eseményen 11 magyar és külföldi előadó szerepelt. Az eseményt Varga Sándor nyitotta meg a *Welcoming words* című bevezető előadásával.

Az SZTE–HH Revival Kutatóműhely munkatársai (Apjok Vivien, Kohut-Ferki Julianna, Korom Alexandra, Székely Anna és Varga Sándor) egy, az SZTE Kutatók Éjszakája programsorozathoz kapcsolódó kerekasztal beszélgetésen vettek részt Szegeden, 2025. szeptember. 26-án, amelyen az első *Népművészeti Jelentés* eredményeiről és módszertani tanulságairól beszéltek. Szintén a Kutatók Éjszakája keretében rendezték meg az SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék munkatársai a *Népek éjszakája – gasztronómia, tánc, zene és vallás* c. kiállítást, melynek több tablója foglalkozik a tánc kutatással. A kiállítást Varga Sándor nyitotta meg 2025. szeptember 26-án.

Korom Alexandra előkészítette a szegedi Nemzetiségek Házával, illetve a Landesrat: A Magyarországi Német Ének-Zene és Tánckarok Országos Tanácsával tervezett együttműködések a kisebbségi tánc kutatásokat illetően. Emellett tető alá hozta a szegedi Nemzetiségek Háza és az SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék közötti együttműködést, melynek keretében a BTK épületben lévő Radnóti Cafében rendszeres, több nemzetiség tánc- és zenei hagyományait bemutató esteket rendezünk majd.

Apjok Vivien a 2025–26-os év első szemeszterében is tartott órákat a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékén, amelyek célja, hogy az általános néprajzi ismereteken túl segítse a hallgatókat a zene és tánc viszonyrendszerének megértésében, különös tekintettel a zenészek és táncosok tánc házmozgalomban elfoglalt pozíciójára. 2025. októberében Apjok Vivien részt vett a Kriza János Néprajzi Társaság által szervezett *XVII. Tudomány- és*

kutatástörténeti konferencia. Kutatásszemléleti, -módszertani és -történeti összefüggések a magyar néprajztudományban címet viselő szakmai tanácskozáson a „*Ti közülünk valók vagytok!*” – a kutatói szerepek rétegződése egy csoportos terepmunka kontextusában című előadásával, amely egy lakodalmi terepmunka tapasztalatait összegezte. Emellett 2025 őszén a Táncantropológia 1. kurzus keretében vezetésével megkezdődött egy kollaboratív etnográfiai kortárs kutatás, amely a szegedi roma közösségen belül vizsgálja a zene és tánc szerepét. A kutatás a Táncantropológia 2. kurzus keretében tovább folytatódik.

Varga Sándor az alábbi tudományos és ismeretterjesztő előadásokat tartotta:

- *Táncra perdülő elméletek: módszertani fogások a néptánc kutatásban.* Előadások az SZTE Kutatók Éjszakája c. programban, Szegeden, 2025. szeptember 26-án.
- *Tánc és identitás: példák a Kárpát-medencéből* címmel előadás a *Közösségi Szóttas Konferencián*, a Hagyományok Háza és az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark szervezésében, az Ópusztaszeri Látogatóközpontban, 2025. október 3-án.
- *Hungarian Folk Dances: An Overview* címmel előadás az SZTE BTK Hungarológia képzésén külföldi hallgatóknak, Szegeden 2025. november 6-án.
- *A táncban benne van kicsiben a világ* címmel kiállításmegnyitó az SZTE Rektori Épülete Aulájában, 2025. október 1-én. Ugyanekkor *A táncban benne van egy kicsiben a világ: mit csinál egy néptánc-kutató?* címmel előadás az SZTE Rektori Épületben.

Varga Sándor folyamatosan koordinálta a doktorandusz hallgatóinak moldvai, Baranya megyei, az erdélyi mezőségi, Felső-Tisza vidéki és a hajósi sváb táncművelésre vonatkozó kutatásait. Emellett egy szegedi MA-s hallgató hagyományőrző népzene területén végzett koreomuzikológiai kutatásait irányította, csakúgy mint egy SZTE-s BA-s hallgatónak a magyarországi táncművelés kialakulására vonatkozó kutatásait. Koordinálja ezen kívül Füleki László SZTE BA-s hallgató HH Utak program terepmunka pályázatát, melynek keretében a hallgató Bálványosváralja táncművelését kutatja.

2025. második felében jelent meg a *Martor: The Museum of the Romanian Peasant Anthropology Review* 2025 (30) folyóirat *Bodies in Motion: Dance, Movement, Gesture* című száma. A kötet szerkesztői Fügedi János, Theresa Buckland, Corina Josif és Varga Sándor voltak. A kötetet Fügedi János emlékének

ajánlották. A *Martor* táncos számában több magyar vonatkozású tanulmány is megjelent: Gatti Beáta, Hajnal Márton, Könczei Csilla és Varga Sándor írásai mellett a Szegedi Tudományegyetem Choreomundus programjának két volt hallgatója, Juan Felipe Miranda Medina és Raymundo Ruiz González tanulmányai is közlésre kerültek. Az írások online elérhetők:

https://martor.muzeultaranuluiroman.ro/wp-content/uploads/2026/01/0-Martor-30-2025_cu-ISBN.pdf

Imre Zoltán: A 2026-tól induló ELTE Színháztudományi Doktori Program bemutatása

Az ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskolájának keretén belül létrehozott Színháztudományi Doktori Program egyik legfontosabb célja, hogy nemzetközi hírnévre igényt tartó oktató- és kutatóműhely jöjjön létre. Az ELTE BTK-n, különösen a Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetben és a Művészetelméleti és Médiakutatási Intézetben, számos olyan kolléga található, akik kiterjedt publikációs tevékenységgel és bőséges tanári tapasztalattal rendelkezve képesek doktori hallgatókat a dráma- és színháztudomány témaköreiben oktatni és a doktori fokozathoz szükséges készségekkel ellátni, ezzel hazai, sőt nemzetközi igényeknek is képesek megfelelni. A Színháztudományi Doktori Program oktatóinak már eddig is számos doktori fokozatot szerzett tanítványa volt, és most végre lehetőséget kínálunk a leendő hallgatók számára, hogy a dráma- és színháztudomány területén önálló programban sajátíthassák el a doktori fokozathoz szükséges ismereteket és készségeket.

Hazánkban az ELTE BTK az egyetlen olyan Bölcsészettudományi Kar, ahol létezik önálló Színháztudományi Doktori Program. A Program egyrészt alapvetően elmélet- és történet-fókuszú, azaz bölcsészettudományi orientáltsággal rendelkezik. Másrészt pedig oktatóink eltérő szakmai háttéréből fakadóan interdiszciplináris és a kortárs hazai és nemzetközi/európai színházi gyakorlatot előtérbe állító megközelítéssel bír. Oktatóink nemzetközi kapcsolatai révén az is nyilvánvaló, hogy szakembergárdánk nemzetközi téren jelentős tapasztalatokkal rendelkezik. Oktatóink a nagy európai nyelveken rendszeresen tartanak órákat, konferenciákon adnak elő, jelentős nemzetközi folyóiratokban publikálnak és nemzetközi kutatócsoportokban aktívak, azaz már meglévő nemzetközi tapasztalataikat és kapcsolataikat gyümölcsözően tudják kamatoztatni a képzés jelentkező hallgatók részére is.

Az ELTE BTK színes képzési portfóliójának köszönhetően, a Színháztudományi Doktori Program oktatói képesek a dráma- és színháztudomány számos területét lefedni, beleértve az utóbbi időben népszerűvé váló témákat is (pl. intermedialis előadások, közösségi színházi projektek, a színháztörténet mint kultúrtörténet, gyakorlati színházi modellek stb.). Oktatóink közül számosan jelenleg is, vagy korábban aktívan dolgoznak/dolgoztak színházban, vagy színházi témákkal foglalkozó újságoknál szerkesztőként és kritikusként, így a színházi terület gyakorlati oldalát is ismerik. Ez lehetőséget biztosít a képzés számára, hogy olyan hallgatókat is felvegyünk, akik a színházat annak gyakorlati

oldala felől közelítik meg. Sőt, olyan hallgatók jelentkezésére is számítunk, akik valamelyik szakember vagy annak kutatási területe miatt választják ezt a képzést.

Oktatási és kutatási céljaink között szerepel, olyan oktatók/kutatók képzése, akik a dráma- és színháztudományt magas szinten kívánják művelni, bekapcsolódva a hazai és a nemzetközi tudományos életbe. A kiemelkedően tehetséges hallgatókat jelenleg, s a továbbiakban is kutatócsoporttá szervezzük (lásd Hiányzó (színház)történetek kutatócsoport) a hazai dráma- és színháztörténet egyébként hiányosan feldolgozott területeinek feltárása érdekében NKFI vagy ERC, vagy egy azzal ekvivalens projekt keretében. A Program hallgatóinak oktatóként is számos lehetősége van arra, hogy bekapcsolódjon az ELTE BTK Színházi képzéseibe. A későbbiekben pedig a Programon végzett, kiemelkedő teljesítményt nyújtó hallgatók biztosíthatják a Karunkon működő Színházi képzés utánpótlását.

Oktatók: Dr. Darida Veronika, Dr. Deres Kornélia, Dr. Imre Zoltán, Dr. Nemes Z. Márió, Dr. Pikli Natália, Dr. Pintér Tibor, Dr. Ring Orsolya, Dr. Schein Gábor, Dr. Simon Attila, Dr. Szilágyi Márton, Dr. Teller Katalin, Dr. Török Tamara, Dr. Závada Péter.

További információ:

https://itdi.elte.hu/magyar_irodalomtudomany_konyvtar_folklorisztika

Válogatás a Magyar Táncművészeti Egyetem tudományos programjaiból

2025. augusztus 30-án szervezte meg a Magyar Táncművészeti Egyetem a jogelőd Állami Balett Intézet első néptánc tagozatos évfolyamának 50 éves jubileumi ünnepségét. Ahogyan a szervezők a facebook beharangozóban írták:

„Ötven év telt el azóta, hogy a Magyar Táncművészeti Egyetem, lánynevéen Állami Balett Intézet, első néptánc tagozatos évfolyama a táncművész diploma megszerzése után, elindult azon az úton, amelyet a hagyomány, a művészet és az emberi tartás határozott meg. Az 50 éves jubileumi találkozón nem csupán egy évfordulót ünneplünk, hanem egy közösséget, egy szemléletet, egy életformát, amely generációkon átívelve formálta mindannyiunk sorsát.”

Az eseményt megnyitotta és köszöntőt mondott Fodorné Molnár Márta, az MTE rektora. A jubileumi oklevelek ünnepélyes átadása után múltidéző előadások következtek. Az eseményről részletes beszámolót nyújt, egyúttal a néptánc tagozat alapításának körülményeibe is betekintést nyújt Mikulics Ádám írása, melyet e lapszámunkban közlünk.



További részletek: <https://mte.eu/az-elso-neptanc-tagozatos-efolyam-50-eves-jubileumi-talalkozojal/>
(2026. 04. 05.)

A Magyar Táncművészeti Egyetem Művészetelméleti Tanszéke; Pedagógia és Pszichológia Tanszéke; a Vályi Rózsi Könyvtár, Levéltár és a Tánc tudományi Kutatóközpontja szervezésében 2025. október 10-én és 11-én került sor a X. Nemzetközi Tánc tudományi Konferenciára *Test, lélek, lüktetés – A tánc a jóllét és az egészség szolgálatában* címmel.

„A konferencia témakörei a Tudományos Programbizottság javaslata szerint: a tánc és a testi-lelki egészség kapcsolata. A konferencia vizsgálja a táncművészet szereplőit, jellegzetességeit az egészségmegőrzés, a rehabilitáció és a mentális jóllét irányából. Az esemény interdiszciplináris megközelítésben mutatja be a tánc szerepét a prevencióban, a rehabilitációban és a mentális jóllét fenntartásában, illetve a táncos előadóművészet és táncpedagógia egészségtudatos szemléleten alapuló tendenciáit. A konferencia célja, hogy a tánc tudomány, a mozgásterápia, a pszichológia és az orvostudomány szakértőit egy platformra hozza, ösztönözve a párbeszédet és az együttműködést. Az előadások és workshopok betekintést nyújtanak a legújabb kutatási eredményekbe, valamint gyakorlati példákon keresztül mutatják be a tánc egészségmegőrző hatásait.”²



További részletek: <https://mte.eu/test-lelek-luktetes-sikerrel-szarult-a-x-nemzetkozi-tanc-tudomanyi-konferencia/> (2026. 04. 05.);

a konferencia programja: <https://mte.eu/tudomanyos-konferencia-2025/> (2026. 04. 05.)

A konferencia plenáris ülésén Csabai Márta, klinikai- és egészségpszichológus, a Károli Gáspár Református Egyetem egyetemi tanára *Always Positive? Rethinking Body Positivity Through Health, Wellbeing and Autonomy* című,

² <https://mte.eu/x-nemzetkozi-tanc-tudomanyi-konferencia-az-mte-n/> (utolsó látogatás: 2026. 04. 05.)

illetve Amanda Clifford, a Limericki Egyetem professzora és a Stellenbosch Egyetem egyetemi docense *The Intersection of Art and Health. Can Dancing Improve Health and Wellbeing?* című előadása hangzott el. Ezután a konferencia programja számos magyar, illetve angol nyelvű szekcióban folytatódott: Social & Individual Aspects; A tánc és egészség történeti-antropológiai összefüggései; Dance and Subjective Well-Being; Tánc és társművészetek; Táncos testtudat; A néptáncművészet történeti és etnokoreológiai aspektusai; A professzionális táncosok testi és lelki jólléte; Mentális jóllét és önismeret a táncpedagógiában: pszichológiai és mozgásalapú megközelítések; Táncház / Tímár-módszer rekonstrukciója és iskolai alkalmazása. Mindkét napon a tudományos előadásokat workshopok zárták.

Merényi Zsuzsa születésének 100. centenáriuma a Tánc kutatási Értesítő 2025/2. számában jelent meg emlékező írás Lőrinc Katalin tollából.

2025. december 5-én a Magyar Táncművészeti Egyetem szimpóziummal emlékezett egykori balettmesterére, pedagógusára.

MERÉNYI SZIMPÓZIUM: 100 ÉVE SZÜLETETT MERÉNYI ZSUZSA



Merényi Zsuzsára, az Állami Balett Intézet évfolyamvezető balettmesterére, a balettpedagógus-képző tanszak és a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanárára **emlékeztünk születésének 100. évfordulója alkalmából 2025. december 5-én** az MTE Szenátusi Tárgyalójában. A rendezvényen köszöntőt mondott **Fodorné Molnár Márta rektor asszony**.

Az emlékülésen az érdeklődők részleteket láthattak korabeli filmfelvételekből, valamint előadásokat és kerekasztal-beszélgetéseket hallgathattak meg.

ELŐADÁSOK és a MERÉNYI ZSUZSA, A PEDAGÓGUS – KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS

Gara Márk: Minden akadályon át – Merényi Zsuzsa portréja
Kövágó Zsuzsa – Dóka Krisztina: Merényi Zsuzsa és a magyar tánc történet

Merényi Zsuzsa, a pedagógus – kerekasztal-beszélgetés:

Moderátor: **Macher Szilárd**, résztvevők: **Lőrinc Katalin, Sebestény Katalin, Bombicz Barbara, Misák Tünde, Szógi Csaba**

Szervező a Magyar Táncművészeti Egyetem, együttműködő partner a Magyar Táncudományi Társaság.

További részletek: <https://mte.eu/emlekuless-a-100-eve-szuletett-merenyi-zsuzsa-tiszteletre/> (2026.02.10)

Szerkesztőségi közlemény

ESEMÉNY- ÉS KUTATÁSI BESZÁMOLÓK

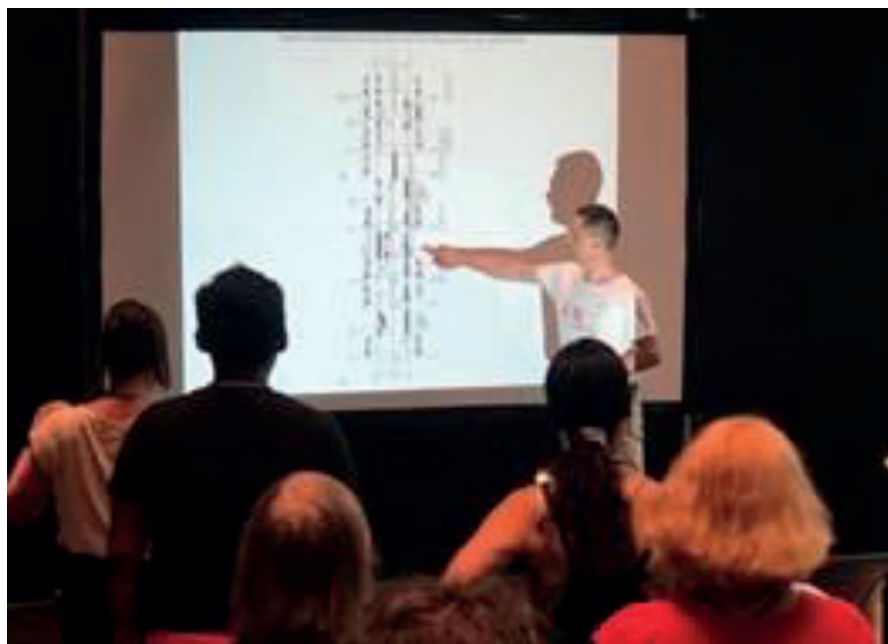
Kovács Henrik: Beszámoló az International Council of Kinetography Laban 34. konferenciájáról

A magyar származású, nemzetközileg elismert modern táncművész és teoretikus, Lábán Rudolf szellemi örökségét ápoló, valamint mozgáslejegyző rendszerének gondozását és fejlesztését végző nemzetközi szervezet, az International Council of Kinetography Laban (ICKL) két évente rendezi meg konferenciáját. A 34. alkalommal megrendezett eseménynek 2025-ben az Amerikai Egyesült Államok adott otthont, az Ohio állambeli Columbus és Gambier települések fogadták a 12 országból érkező 41 előadót (1. kép). A szervezet történetében először rendezte meg a konferenciát a Laban/Bartenieff Institute for Movement Studies-zel közösen. Lábán Rudolf szakmai jelentőségét jelzi, hogy szellemi örökségét két nemzetközi szervezet is gondozza; párhuzamos működésük a szakmai örökség kiterjedtségét és összetettségét tükrözi. A konferencián Magyarországot és a Magyar Táncművészeti Egyetemet és egyedüli résztvevőként képviseltem.



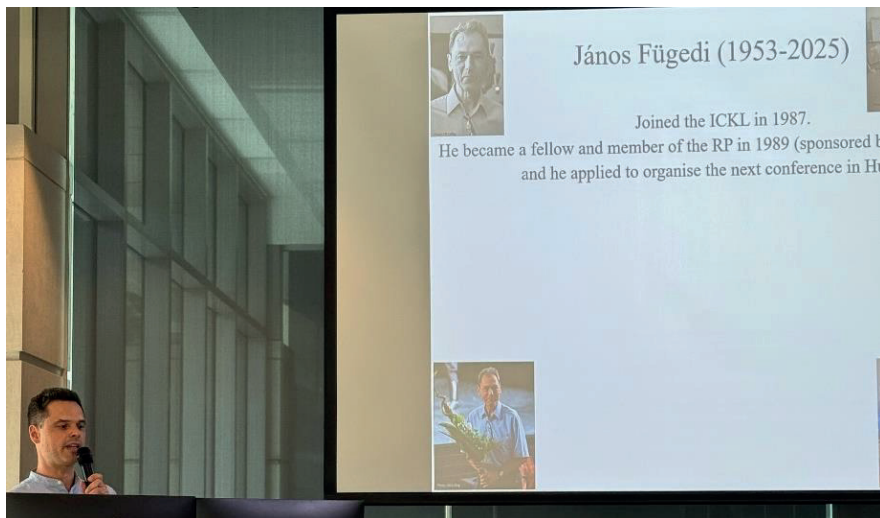
1. kép: Az ICKL 34. konferenciájának résztvevői. (A képet Sian Ferguson készítette.)

A konferencia keretében workshopot tartottam a gyimesi féloláhos lejegyzésének módszertani kérdéseiről (2–3. kép), továbbá előadást tartottam a magyarországi táncjelírás jelenlegi intézményi háttéréről és kutatási irányairól.



2-3. kép: Gyimesi fűlölábos workshop. (A képeket Rebeka Kunej készítette.)

Megemlékeztem a közelmúltban elhunyt dr. Fügedi Jánosról (4. kép), és ismertettem a konferenciára előkészített tanulmányát. Az ICKL vezetősége felkért egy szekció levezető elnöki feladatainak ellátására.



4. kép: Megemlékezés dr. Fügedi Jánosról. (Forrás: ICKL - International Council of Kinetography Laban Facebook profil.)

Az eseményen a szervezet döntése alapján beválasztottak a magasabb szintű szakmai döntéshozó testületbe. A benyújtott szakmai anyagok elbírálását követően a *fellow* tagsági szinttel ismerték el eddigi oktatói és kutatói tevékenységemet. Magyarországról jelenleg ketten – korábbi tanárommal, Misi Gáborral – vagyunk tagjai az ICKL *fellow* közösségének. A konferencián szintén *fellow* elismerésben részesült Raymundo Ruiz González is (5. kép).



5. kép: Az ICKL frissen megválasztott *fellow*-i. (Forrás: ICKL - International Council of Kinetography Laban Facebook profil.)

A konferencia hat napon keresztül zajlott, naponta 9 és 17 óra között. A program előadásokat, gyakorlati műhelyfoglalkozásokat, valamint a táncjelírás aktuális kérdéseit tárgyaló szakmai üléseket foglalt magában. A szervezők emellett lehetőséget biztosítottak informális szakmai egyeztetésekre és kapcsolatépítésre is. A korábbi évek gyakorlatának megfelelően ismét volt lehetőségem magyar táncház megtartására.

A konferencia programjában kiemelt hangsúlyt kaptak a kortárs táncművek lejegyzésével, valamint lejegyzés alapján történő rekonstrukciójával foglalkozó előadások és

workshopok. Az alábbiakban a gazdag kínálatból szubjektív szempontok alapján emelek ki néhány előadást: Hannah Kosstrin és David Ralley előadásukban olyan programot mutattak be, amely segítségével a Lábán-kinetográfia digitális szerkesztése könnyűvé és gyorsabbá vált. Így nagy segítség lesz az oktatásban. A személyes mozgásélmények dokumentálásának kérdéseit Foteini Papadopoulou vizsgálta, míg a táncjelírás korai időszakának gyakorlatát és annak értelmezési kereteit Raymundo Ruiz González elemezte. A rövidebb, tematikus előadások között Julie Brodie és Patty Harrington Delaney olyan kezdeményezést mutattak be, amely a Lábán-kinetográfia alkalmazását az építészeti formanyelv irányába terjeszti ki.

A szakmai program részeként a Research Panel szervezésében sor került a Lábán-kinetográfia elméleti és gyakorlati kérdéseinek átfogó megvitatására is. A résztvevők foglalkoztak többek között a második világháború időszakában kialakult két fő irányzat, a Labanotation és a Kinetography Laban közötti különbségekkel, valamint a rendszer egyszerűsített, vázlatosabb formáját képviselő Motif Writing alkalmazási lehetőségeivel.

Különleges program volt az Ohio State University motion capture laborjának megtekintése és kipróbálása (6. kép.)



6. kép: Mezőségi táncok a motion capture stúdióban. (A képet Rebecka Kunej készítette.)

A konferenciát követően felkerestem a helyi magyar közösséget, ahol a vasárnapi istentiszteletet követően előadást tartottam videóanyagokkal és élő bemutatóval a magyar néptánc különböző típusairól és jelenlegi helyzetéről. A program táncházzal zárult. A résztvevők számára, kérésükre a Nők Lapja munkatársai által dedikált magazinokat adtam át (7. kép).



7. kép: A columbusi magyar közösség. (A képet Olga Kovács készítette.)

A clevelandi Bocskai Rádió felkérésére egy hosszabb élő adásban számoltam be a konferencián elért szakmai eredményekről.

A részvételem nem valósulhatott volna meg a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal MEC_R_24 149622 azonosítószerű pályázatának támogatása nélkül. Ezúton fejezem ki köszönetemet Hivatalnak és a Magyar Táncművészeti Egyetem munkatársainak a pályázat lebonyolításához nyújtott támogatásukért.

Kovács Henrik: Fulbright szakmai és kulturális beszámoló (2025–2026)

Az Ohio államban található Kenyon College vendégoktatójaként Labanotation és Hungarian Folk Dances kurzusokat tanítottam. Az intézmény a liberal arts modell szerint működik, amelynek nyitott oktatási szemlélete rendkívül ösztönző és szakmailag meghatározó tapasztalatot jelentett számomra. Az oktatás hallgatóközpontú jellege, a kis létszámú csoportok és az interdiszciplináris gondolkodás előtérbe helyezése jól illeszkedett pedagógiai szemléletemhez, és jelentősen gazdagította oktatói gyakorlatomat.

Kurzusaimat döntően nem tánc szakos hallgatók látogatták, ami különösen nagy szakmai kihívást jelentett. A tananyag felépítése és a követelményrendszer kialakítása során kiemelt figyelmet fordítottam arra, hogy az egyszerűen legyen értelmezhető és motiváló a táncban jártasabb hallgatók számára, ugyanakkor elérhető és sikerélményt nyújtó azoknak is, akik korábban semmilyen táncos tapasztalattal nem rendelkeztek. Céлом az volt, hogy minden hallgató számára befogadható, ugyanakkor szakmailag megfelelő tudást tartalmat biztosítsak.

A magyar néptánc kurzus szerves részét képezte a Kenyon College tánc munkaközössége által szervezett *Fall Dance Concert*, amelyen a kurzus összes hallgatója önkéntesen, fellépőként vett részt. A koncerthez három előadás, öt főpróba és ruhapróbák kapcsolódtak, amelyek a tanórákon kívül jelentős többletidőt jelentettek a hallgatók számára. Külön megtiszteltetés volt számunkra, hogy a rendezők a főpróbák alapján a magyar néptánc blokkot választották az est zárószámának. Az előadásban családom is közreműködött: fiam magyar kecskedudán játszott, feleségemmel mezősegi páros-, jómagam pedig férfitáncot mutattam be. Az előadás összeállításakor tudatosan törekedtünk a magyar népi kultúra gazdagságának és sokszínűségének hiteles bemutatására. A Labanotation tárgy zárásának része volt a New York-i székhelyű nemzetközi szervezet, a Dance Notation Bureau alapfokú vizsgája, amit a diákjaim 80%-a sikerrel teljesített.

Az óráimon kívül táncművészeti órát tartottam a táncpedagógus hallgatóknak, valamint a Kenyon College és a helyi közösség számára öt alkalommal táncházat vezettem. Emellett meghívást kaptam workshopok tartására az Indiana University-re és az Ohio State University-re is. Bloomingtonban egy egész délutánt betöltő, családoknak szóló táncházat tartottam, amely dudu- és furulyabemutatót, gyermekjátékokat és néptáncbemutatót is magában foglalt. A program szervezését Fulbright évfolyamtársam, Papp Henrietta és a helyi tanár, Varga Valéria vállalták.

Három helyi általános iskolában tartottam gyermekfoglalkozásokat, amelyeket viselet- és furulyabemutatóval egészítettem ki. Ezek során az általam fejlesztett *LippoZoo* mozgástanítási eszköztár segítségével alapoztuk meg a magyar néptáncok és népi játékok elsajátítását, különös hangsúlyt fektetve az élményszerű tanulásra.



A fényképet készítette: Emily Morrison at Emily Morrison Arts.

A magyar néphagyomány bemutatása mellett más magyar kulturális sajátosságokat is igyekeztem megismertetni. Hobbiméhészként kapcsolatba léptem a helyi méhészegyesülettel, ahol részt vettem egy gyakorlati foglalkozáson, valamint ismeretterjesztő előadást tartottam a magyarországi méhészet-ről. Emellett a magyar kultúra népszerű kártyajátékát, az ultit is bemutattam: egyrészt a Kenyon College társasjáték klubjának eseményén, másrészt informális alkalmak során a hallgatók körében.

Aktívan részt vettem az észak-amerikai magyar közösségek életében is. Néptánc-módszertani továbbképzésen oktattam a Külhoni Magyar Cserkészszövetség táborában, előadást tartottam, és táncházat vezettem a 64. Magyar Kongresszuson Clevelandben, táncórát tartottam a chicagói Borozda együttes-nél és a Clevelandi Cserkész Regös Csoportnál, valamint családi táncházat vezettem a Chicagói Magyar Klubban.



A fényképet készítette: Ildikó Clark

Tevékenységemről összesen tíz médiahír jelent meg, többek között az észak-amerikai Bocskai Rádióban, a hungarianfolklife.org felületén, valamint helyi sajtóorgánumban és a Magyar Táncművészeti Egyetem médiafelületein. Az események során közel 1000 fővel ismerttettem meg személyesen a magyar népi kultúra sokszínűségét.

A szakmai program mellett fontos tapasztalatokat szereztünk a mindennapi élet megszervezésében is. Gyermekeink helyi középiskolába jártak, amellyel már Magyarországról felvettük a kapcsolatot. Tapasztalataink kifejezetten pozitívak voltak: elhivatott tanárok, személyes mentorok segítették őket, külön foglalkozásokon támogatták az angol nyelvi felzárkózást. Fiunk amerikai futball- és birkózóedzésekre járt, edzője több versenyre is nevezte. Sikerült bekapcsolódnunk a mindennapi élet számos területére. Segítettünk almászüreten és almálé készítésen, tűzifa hasogatásban, számtalan vacsora meghíváson, valamint koncerten és előadáson vehettünk részt. Rendszeres találkozókat szerveztünk a Kenyon College-ban tanuló magyar diákokkal.

A közlekedés kisebb kihívást jelentett, mivel autót a korábbi ösztöndíjasok javaslatára és a körülményekre való tekintettel nem vásároltunk, az alkalmi bérlet pedig viszonylag költséges volt. Jó időben az egyetem által biztosított kerékpárt használtuk, emellett a ritkán, de jól szervezeten működő tömegközlekedést, valamint kollégáink és ismerőseink segítségét vettük igénybe. A távolabb levő szakmai utakra a *Turo* autóbérlő szolgáltatást használtuk.



A fényképet készítette: Prince Davenport

Egészségbiztosításként a *Seven Corners* szolgáltatását választottuk. Egy alkalommal kellett igénybe vennünk az ellátást; az orvosi rendelő elfogadta a biztosítást (a United Health Care rendszeréhez tartozó szolgáltatóként kellett rá hivatkozni), így a vizsgálatért nem, csupán a gyógyszerért felírt antibiotikumért kellett fizetnünk. Bár a gyógyszer árának visszaigénylése elvileg lehetséges lett volna, az adminisztrációs folyamat végül nem zárult sikerrel.

A mindennapi kommunikációt még az itthon, a *Mint Mobile*-tól megvásárolt e-SIM kártyával oldottuk meg, az internet-szolgáltatást a környéken egyedülként elérhető *Spectrum* biztosította, megfelelő minőségben. Bevásárlásainkat elsősorban a *Kroger*, a *Walmart* és az *Aldi* üzleteiben intéztük, míg ruházati cikkeket és használati tárgyakat kedvező áron a nagy diszkontüzletekben (*Marshall's*, *Gabe's*, *Burlington*) szereztünk be.

Összegzésként elmondható, hogy a Fulbright ösztöndíjas időszak szakmailag, pedagógiaiilag és emberileg is rendkívül értékes tapasztalatot jelentett. A megszerzett oktatási módszertani tudás, a kialakult nemzetközi kapcsolatrendszer, valamint a kulturális közvetítő tevékenység hosszú távon is meghatározó módon járul hozzá további szakmai munkámhoz. Rendkívül hálás vagyok a Magyar–Amerikai Fulbright Alapítványnak az ismeretterjesztő előadásokhoz nyújtott anyagi támogatásért. Külön köszönöm vendéglátó professzorom Julie Brodie és a környékbeli magyarok segítségét.

Marinka Melinda: Kálló táncos öröksége újra színpadon

Nagykálló új színpadán csendültek fel a *Kállai kettős* dallamai és volt látható a híres tánc 2025. augusztus 20-án, a Kállai Kettős Rendezvény- és Konferenciaközpont átadó ünnepségén. Az eseményen rendhagyó formációban élvezhette újra a helyi közönség Kálló táncos örökségét, Ratkó Lujza több mint 30 éve megalkotott koreográfiáján keresztül. A táncot előadók között voltak 15-65 év közötti aktív és egykori táncosok, helyi és elszármazott kállóiak, többek között az egykori Kállai Kettős Néptáncgyűttes kiválóan minősült csoportjának és a helyi népművészeti civil szervezet, a Kállai Lakodalmas Egyesület tagjai. Három generáció egykori táncosai álltak össze a jeles alkalomra, hogy felelevenítsék a Kállai kettőt, és ismételten színpadra vigyék.

A lokális örökségképzés folyamatának egy újabb állomását jelentette ez, amely jelzi a tánc felélesztési lehetőségeinek egy módját, Kálló esetében annak a mintapéldáját, hogy a tudományos kutatás és a néprajzi szakavatott segítség támogatásának köszönhetően 130 éves, időszakosan feltörő, hullámozó revitalizációs folyamról beszélhetünk. Zenei vonatkozásban Paksa Katalin, a tánc reliktumként való értelmezésében pedig Ratkó Lujza tollából ismerhetjük meg ezt a folyamatot árnyaltabban; míg a lakodalmi szokáskörnyezetből a színpadi előadássá formálódás történetének kontextusában Marinka Melinda fogalmazta meg a táncval kapcsolatos kutatási eredményeit.¹ Mindhárom kutató érdeklődése első fázisában olyan revival jelenséggel találkozott, amely többször került a szakmai figyelem középpontjába, így ennek köszönhetően ma már a Kállai kettős kutatásának történetéről is számot tudunk adni, az Ethnographia hasábjain először megjelenő tudósítástól kezdődően.² Az első 1895-ös említést követően napjainkig zene- és tánc tudományi tekintetben is többféle feldolgozása történt meg a folklórkincsnek, és hívta fel a figyelmet Nagy kálló lakosságának azon kiemelt helyi értékére, amely ma már a település több színterén is megmutatkozik. A lokális közösségen belüli egykori örökségesítők közül kiemelendő Görömbei Péter, Farkas Lajos, Szabó Antal, Nagy Károly és Szabó Sándor neve, de az aktív tanítók, felélesztők, laikus és hivatásos kutatók mellett mindenkor ott volt a befogadó, elfogadó és éltető helyi lakosság összefogása; és nemcsak a táncosok továbbörökítő szándéka, hanem a táncolni nem tudó, de a táncot szerető és a köztudatban tartani kívánó korántsem passzív közönség. A 20. század második felétől számos színpadi feldolgozáson keresztül

¹ Lásd Paksa 2010: 299–323; Ratkó 2020: 208–251; Marinka 2023: 199–2016.

² Farkas 1895: 288–297.

élvezhette a közönség a kállói táncmatériát. A kutatók mellett a néptáncpedagógusok figyelmébe is többször bekerült, így nemcsak néprajzi leírások, hanem tudományos ismertterjesztő jellegű írások és színpadi feldolgozások biztosítottak teret az örökségelem fenntartásához. Nagy Károly tanító 1954-es gyűjtésével, majd a Kállai lakodalmas népi jelenet színpadi megalkotásával a szokáskörnyezet átalakulásának következtében az új színtérre adaptáltan kívánta a hagyományozódás új közegét megteremteni. Tette ezt kutatói és oktatói vénával, hiszen a színpadra alkotáson túl törekedett a helyi iskolások lábára emelni a lépéseket. Munkásságán keresztül az is kirajzolódik, hogy egyéb kutatók is érdeklődéssel fogadták a témát, így Nyárády Mihály, Kodály Zoltán és Muharay Elemér, illetve az is, hogy az érdeklődők kölcsönösen erősítették egymást a cél érdekében. Szabó Sándor, aki az 1960-as években vállalt együttesvezetői szerepkörével a Kállai kettős egyik megmentőjeként írta be magát a tánc kultúrtörténetébe, Volly Istvánnal is kapcsolatban állhatott.³ A 20. század második felében gyakrabban láthattuk a tánc önálló színpadi előadását, az 1990-es években működő Kállai Kettős Néptáncegyüttes Ratkó Lujza koreográfiájával több jelentős díjat is nyert el. Az elmúlt két évtizedben pedig a *Kállai Lakodalmas Egyesület* tevékenységének köszönhetően jelent meg olykor-olykor a tánc, hol önállóan, hol a lakodalmas jelenet részeként. A 19. század végétől napjainkig tehát többen fontos feladatuknak érezték, akár helyiként vagy kívülállóként, de más indíttatásából, hogy a táncról, annak életéről számot adjanak vagy akár a folyamat egyes részeibe bekapcsolódjanak, valamilyen formában szerepet vállaljanak.

Nagykálló táncos örökségének továbbításában tehát helyi tanítókat, lelki vezetőket, népművelő szakembereket, muzeológusokat, néprajzkutatókat és néptáncpedagógusokat láthatunk, akik a tánc lokalításban betöltött szerepét érzékelve értelmezték, leírták, adott esetben a visszatanításban is segítséget nyújtottak. Megvalósult a tudományos értelemben vett *knowers – doers – makers* összjátéka,⁴ annak érdekében, hogy Nagykálló örökségének ezen eleme a jövő nemzedékek számára is értéként jelenjen meg. Mindehhez szükséges az éltető közönség igénye, amely a tánc fennmaradásában jelentős szerepet tölt be. Ennek létjogosultságát a színpadon állva nemcsak kutatóként, hanem a középső generáció egykori tagjaként tapasztalhattam meg, hiszen láthattuk, hogy a *Kállai Kettős Rendezvény- és Konferenciaközpont* átadásának napján a kétszer bemutatott koreográfia kétszer töltötte meg teljesen a nézőteret.⁵

³ Vö. Marinka 2023: 212–213.

⁴ Dan Lundberg teóriájának értelmezését egyén és csoport revitalizációs törekvései kapcsán lásd: Marinka 2016: 159–161.

⁵ Készült a HUN-REN-DE Néprajzi Kutatócsoport kutatási programja keretében. A kutatást támogatta az NKFI K 143711 számú pályázata.

Felhasznált irodalom

FARKAS Lajos

1895 A „kállai kettős”. *Ethnographia*. 6. 288–297.

MARINKA Melinda

2016 *Sváb visszatevők. Újjáéledő hagyomány és lokális kötődés a szatmári sváboknál*. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék

2023 A Kállai lakodalmak – gondolatok egy táncantropológiai mikro kutatás részeredményei kapcsán. *A tánc kultúra antropológiája. Konferenciakötet*. 199–216.

PAKSA Katalin

2010 A „Kállai kettős” dallamai a néphagyományban és a színpadon. *Zenatudományi Dolgozatok*. 2010. 299–323.

RATKÓ Lujza

2020 „Az a híres kállai kettős”. Egy lokális reliktumtánc kultúrtörténete. *Ethnographia*. 131. 208–251.

Az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóközpont műhelykonferenciája Timár Sándor 95. születésnapja alkalmából

Timár Sándor 95. születésnapja alkalmából 2025. október 2-án az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóközpontja műhelykonferenciát szervezett. Az eseményen Csáji László Koppány, az MMA MMKI igazgatója, majd Fehér Anikó, az MMA MMKI megbízott kutatója, a műhelykonferencia szakmai szervezője tartott köszöntőt. Ezt követően Timár Mihály idézte meg édesapja munkásságát, majd Felföldi László tartott előadást Timár Mihály tánckutatói munkásságáról (erről Felföldi László a Tánckutatási Értesítő 2025./2. számában is írt, Timár Sándor születésnapja köszöntése kapcsán). Fehér Anikó a Timár Sándorral készült interjúból mutatott be részleteket. A program során Sebő Ferenc, Timár Böske, Sipos Mihály beszéltek a Mesterrel való kapcsolatukról. Tari János a saját filmjéből mutatott részletekkel a timári pedagógia működésére világított rá. Mindezeket kerekasztal-beszélgetés követte, amelynek résztvevői: Timár Mihály, Zsuráfszky Zoltán, Mihályi Gábor, Végső Miklós, Hortobágyi Gyöngyvér.

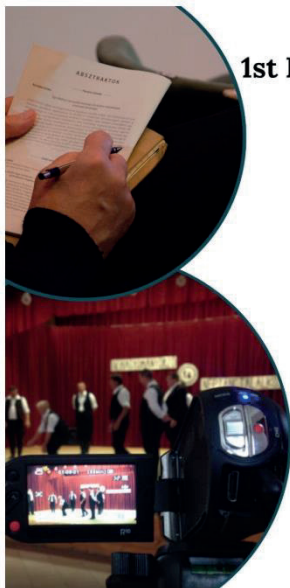


Forrás és további részletek: <https://mma-mmki.hu/timar-sandor-95-szuletesnapja-alkalmabol-rendezett-muhelykonferenciat-az-mmki/> (2026. 04. 05.)

Szerkesztőségi közlemény

Janku Anna: Beszámoló az I. Nemzetközi Tánckutató Doktoranduszok Konferenciájáról

A Magyar Etnokoreológiai Társaság (MET) 2025-ben ötödik alkalommal hirdette meg a Tánckutató Doktoranduszok Országos Konferenciáját, amelyre ezúttal tánc- és tánczenei kutatásokat végző doktoranduszok és doktorjelöltek jelentkezését várta. Az esemény társszervezői a Szegedi Tudományegyetem (SZTE) Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, a Debreceni Egyetem (DE) Néprajztudományi és Muzeológiai Intézet, valamint a Magyar Néprajzi Társaság Népzene és Néptánc Szakosztály voltak. A szervezők a magyar előadók mellett a külföldi hallgatók számára is elérhetővé tették a jelentkezést. Ezzel egyidejűleg meghirdették az I. Nemzetközi Tánckutató Doktoranduszok Konferenciáját. A Társaság elsősorban a környező országok egyeteméről várta a hallgatókat, annak érdekében, hogy megismerhesse az aktuális kutatási témákat, az alkalmazott módszereket és bővítse a nemzetközi kapcsolathálókat. A szakmai találkozóra a magyarországi és a külföldi egyetemekről összesen tizenegy doktorandusz és doktorjelölt érkezett. Az előadók között három MET tag is bemutathatta doktori kutatását. A konferencia 2025. november 22-én a Szegedi Tudományegyetemen került megrendezésre.



**1st International Conference of Doctoral
Students in Dance Research**
22 November 2025
Szeged, Hungary



**I. Nemzetközi Tánckutató
Doktoranduszok Konferenciája**
2025. november 22.
Szeged



Néprajzi és Kulturális
Antropológiai Tanszék



MET

Az eseményről további részletek, illetve absztraktfüzet: <https://etnokoreologia.hu/conference2025/>

Az első szekcióban a táncrögzítés térbeli és időbeli vizsgálati lehetőségeit bemutató előadások kaptak helyet. Horváth-May Dániel, a szegedi egyetem hallgatója, a széki sűrű tempó formai–szerkezeti változásait vizsgálta az 1920 és 1956 között született táncosokról készült archív felvételek alapján. A csapásokat tartalmazó ütemek és táncszakaszok legexpresszívebb fázisaira fókuszáló elemzéssel rámutatott a generációs mintázatok és egyéni stílusjegyek különbségeire, valamint a hagyomány változásának jeleire.



Paul-Alexandru Remeş előadása. A felvétel a nyilvános konferenciaelőadás alkalmával készült.

A szekció második előadója, Paul-Alexandru Remeş, a kolozsvári „Gheorghe Dima” Nemzeti Zeneakadémia Sigismund Toduța Doktori Iskolájának hallgatója volt, aki a hagyományos tánc kutatásában alkalmazható új módszert mutatott be, amely a Lábán-kinetográfia és a motion capture technológia (ROKOKO MoCap rendszer) összekapcsolására épül. Az előkészítő fázisban lévő kutatás a hagyományos videódokumentáció és a performatív táncdigitalizáció közelítésének lehetőségeit vizsgálja, valamint új utakat kínál a koreográfia-kutatás, a táncpedagógia, valamint a szellemi kulturális örökség archiválása terén. A szekció harmadik előadója Anja Verderber, a Ljubljana-i Egyetem Bölcsészettudományi Kar Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszékének doktorandája, a szlovéniai polkátáncról végzi doktori kutatását, melynek egy résztémáját mutatta be. Előadásában a tánc megtestesült és térbeli dimenzióit ismertette, különös figyelmet fordítva a testbe ágyazottságra (embodiment) és az affektív tér elemeire. Kutatását egy hagyományos szlovén táncseményen (*veselica*) végezte. Különböző etnográfiai módszerekkel vizsgálta, miként befolyásolják az érzékszervi és társas elemek a táncosok polka táncsal kapcsolatos

élményeit, a táncter szervezését, a táncosok és zenészek közötti interakciókat, valamint társas viszonyokat.



Simona D'Agostino előadása. A felvétel a nyilvános konferenciaelőadás alkalmával készült.

A második szekcióban a tánc és zene közötti kapcsolatok, valamint a közösségi identitás témái szerepeltek. Elsőként a római Tor Vergata Egyetem doktorjelöltje, Simona D'Agostino két dél-olaszországi esettanulmányon keresztül mutatta be a tarantella szerepét az egyéni és közösségi identitás kialakításában. Elemzése szerint a San Mango d'Aquino településen megrendezett ünnepi zárándoklat és a serinói karnevál különböző gyakorlati formákban megjelenve a zene és a tánc képes kifejezni azon identitásjegyeket, amelyek mind az egyént, mind a közösséget jellemzik, miközben a résztvevők aktívan létrehozzák és élvezik azokat. A szekcióban résztvevő további előadók a Belgrádi Egyetem Zeneművészeti Karának Etnomuzikológiai és Etnokoreológiai Tanszékéről érkeztek. Katarina Nikolić a magyarországi szerb közösség körében végzett kutatásáról számolt be. Doktori vizsgálatában elsősorban a szerb bálók szerepelnek, amelyeket olyan nagyszabású, formális eseményekként értelmez, ahol különféle kulturális formák jönnek létre. Kutatásában a hagyomány, az interkulturalitás és az identitás fogalmakat vizsgálja és ezek szerepét a szerb bálók kontextusában. A magyarországi szerb bálók egyúttal olyan platformként értelmezi, ahol multikulturális közegben egyszerre jelennek meg új, modern és hagyományos formák. Koreomuzikológiai kutatásában Anastasija Živković a dél-szerbiai táncalkalmakat, elsősorban az aszimmetrikus szerkezeteket vizsgálja, valamint azt, miként jön létre a tánc és zene egysége az eltérő szerkezeti felépítés ellenére. A tánc–zene

kapcsolatán túl az érzékelés és az emlékezet működését is elemzi a táncosok és zenészek szemszögéből, ehhez a Gestalt pszichológia és a megtestesült kogníció elméleti kereteit alkalmazza.

A konferencia harmadik szekciójában kapott helyet a Debreceni Egyetem három külföldi doktori hallgatója, akik közül ketten számoltak be szorosan táncsal kapcsolatos kutatásaikról. Meryem Madili az Ahidous, a marokkói berber (amazigh) közösségek hagyományos táncáról tartott előadást. Etnográfiai terepmunka, performativitás és az orális költészeti elemzés segítségével az Ahidous táncot nem csupán folklórként, hanem funkcionális társadalmi intézményként értelmezi. A tánc keretet ad az udvarlásnak, a kollektív emlékezetnek és a szimbolikus egység kifejezésének, és közvetíti az alapvető amazigh értékeket egyik generációról a másikra. Mungunchimeg Batsaikhan a mongóliai Khuvsgul Nemzeti Park térségében végzett kutatását ismertette, amely a turizmus helyi közösségekre gyakorolt hatásait vizsgálja. Előadásában rámutatott arra, hogy a turizmus nemcsak gazdasági lehetőségekkel jár, hanem a kulturális értékek átalakulását, a hagyományok kommercializálódását és környezeti problémákat is magával hoz. Lakni Prasanjali Kumarasiri előadásában a turizmus hatását vizsgálta a Sri Lanka-i veddák Kiri Koraha táncának átalakulására és kommercializálódására. A két veddah közösségben végzett kutatásával kapcsolatban ismertette a turizmus által kiváltott hatásokat, reakciókat, problémákat és lehetőségeket.

A konferenciaprogram utolsó két előadói magyar hallgatók voltak, akik történeti kutatásaikba engedtek betekintést. Elsőként Keresztény Csenge, az SZTE doktorandája, a magyar néptánc kutatás történetének kutatási lehetőségeiről, forrásairól és befolyásoló tényezőiről tartott ismertetést. Doktori kutatásában a hazai néptánc kutatás korai időszakát vizsgálja, különösen az 1954–1958 között Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében zajlott monografikus kutatás körülményeit, a terepmunkák történetét, a kutatók céljait, valamint a tudományos munkát alakító társadalmi és politikai tényezőket. Mikulics Ádám, a Debreceni Egyetem doktori hallgatója, a Magyar Állami Népi Együttes történetét és a társulat művészi koncepcióit ismertette. Előadásában az 1970-es és 1980-as évek irányadó táncművészeinek és kultúrpolitikai döntéshozóinak interjúrészletein keresztül mutatta be a Létai Dezső vezetése alatt kibontakozó néptánc-koncepciókról, különösen a dokumentált hagyományos táncanyag és a koreográfusi elképzelések viszonyáról kialakult konfliktusokat. Említést tett a szakmai és művészeti elképzelésekről, valamint a hagyomány rekonstruálása és színpadi újraértelmezése közötti feszültségekről is.



Az I. Nemzetközi Tánckutató Doktoranduszok Konferencia résztvevői. A felvétel a nyilvános konferenciaelőadás alkalmával készült.

A konferencia előadói számos kérdést és visszajelzést kaptak a közönségtől és a többi résztvevőtől. A találkozó hozzájárult a magyar és nemzetközi tánckutatók szakmai kapcsolatrendszerének bővítéséhez. A konferencia zárásaként a résztvevők közös vacsorán és tánc házi eseményen vehettek részt, ahol kötetlen beszélgetésekkel folytatódott a szakmai diskurzus. A konferencia részletei és az absztraktfüzet megtalálható a Társaság honlapján, ahol hamarosan a készülő konferenciakötet is elérhető lesz. A Társaság elismerő visszajelzéseket kapott a szervezői munkáról, tevékenységéről és célkitűzéseiről. Bízunk benne, hogy a nemzetközi szakmai találkozók a jövőben más országok fórumain is folytatódhatnak.

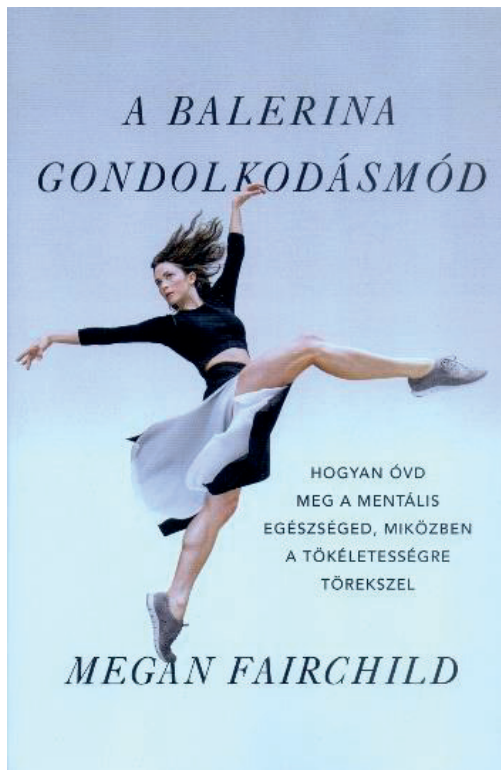
TÁNCOKRÓL – BETŰKKEL

Bolvári-Takács Gábor: Nyolc könyvajánló a mozdulatok világából

A világszerte ismert Megan Fairchild balettművésznék – aki 2001 óta a New York City Balett tagja –, miközben főszerepek sokaságát táncolta, módja volt végig-gondolni mindazt, ami sikeressé tette őt. A 2021-ben megjelent *The Ballerina Mindset – How to Protect Your Mental Health While Striving for Excellence* című könyvével célul tűzte ki, hogy saját tapasztalatait felhasználva megtisztítsa a balettet a ráakódott mítoszokról, s így mutasson utat a balettművész hivatás felé forduló növekedéseknek és a már pályán levőknek. Az immár magyarul is olvasható könyv azonban nemcsak a fiataloknak szól. Táncosok, sportolók, művészek mellett mindenki számára hasznos olvasmány, aki külső elvárások hatása

alatt cselekszik, s közben megpróbálja megőrizni saját egyéniségét a lámpaláz, az időzavar, a negatív kritikák kezelése és az egészséges életmódra törekvés buktatói között. Fairchild nem „elefántcsont-toronyban” ülő művész: könyvének megírásához anyai élményeit és egyetemi tanulmányainak eredményeit is felhasználta.

Megan Fairchild: A balerina gondolkodásmód. Hogyan óvd meg a mentális egészséged, miközben a tökéletességre törekszel. Fordította: Lane Tamara. Magyar Táncművészeti Egyetem, Budapest, 2025. 196 o. ISBN 978-615-5852-41-1



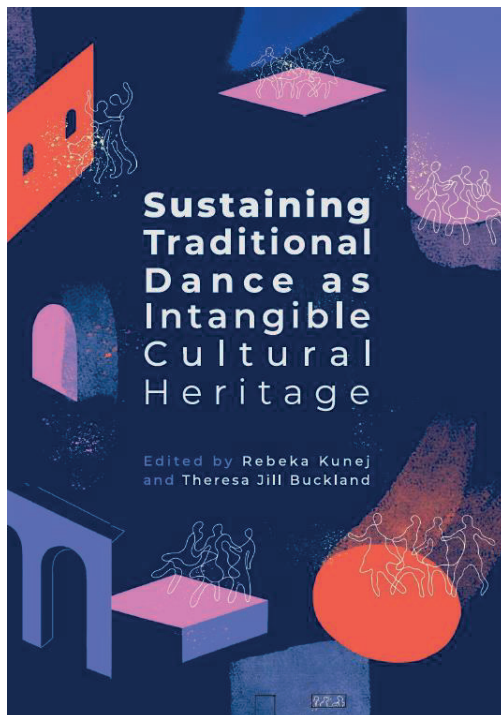


Szászi Beáta pszichológus, a Magyar Táncművészeti Egyetem oktatója, közel húsz éve foglalkozik a testkép kérdésével. Kutatásait a közelmúltban doktori disszertációval koronázta meg. Feltárta, hogyan lesz a testből belső kép, és ez miért befolyásolja olyan jelentősen a kapcsolatainkat és a testi-lelki egészségünket. A testkép ugyanis nem a tükörben, hanem a fejünkben kezdődik. Az általa szerkesztett, tizenhat társszerzőt felvonultató könyv mindenki számára érthető módon tárgyalja a témát, nemcsak kutatási eredményeket összegez, hanem gyakorlati útmutatóval szolgál. Közel negyven feladat segít felismerni a testképpel kapcsolatos gondokat, és ad kapaszkodót a

változáshoz. A gyakorlatok önismereti és érzelmi készségeket fejlesztenek, hozzájárulnak a pozitív önértékelés erősítéséhez, tudatosítják a kritikus médiahasználatot, és segítenek megélni a testtel kapcsolatos hála és megbecsülés élményét. Az így kialakítható reziliencia képessé teszi az olvasót a saját testével való harmonikus kapcsolatra, s arra, hogy ellenálljon az irreális külső elvárásoknak.

Jól nézünk ki! – 38 feladat a pozitív testképért. Szerkesztette: Szászi Beáta. Magyar Táncművészeti Egyetem, Budapest, 2025. 256 o. ISBN 978-615-5852-43-5

A tanulmánykötet új kutatási eredményeket mutat be a hagyományos tánc, mint szellemi kulturális örökség fenntartásával összefüggésben. Az Európai Unió támogatásával lezajlott projekt keretében elkészült írásművek Belgium, Görögország, Magyarország, Norvégia, Románia és Szlovénia példáit vizsgálják. A szerzők azokat a stratégiákat, dinamikákat és válaszokat vették sorra, amelyek akkor jelennek meg, amikor a helyi tánc-közösségek, az örökségre összpontosító intézmények és a nagyközönség a hagyományos tánc, mint szellemi kulturális örökség életben tartására törek-szenek. Ezzel fontos kérdéseket vetnek föl az értékekkel, a



felelősséggel és a jó gyakorlatokkal kapcsolatban a tánc, mint örökség megőrzésében, átadásában és az azzal való foglalkozás kortárs kontextusaiban. A kötet tizenkét tanulmánya között két magyar szerzőt találunk: Pál-Kovács Dóra *Safeguarding the Local Heritage. Wedding Rituals of Sárközy, Hungary*, című írását, illetve Janku Anna *The Hungarian Phenomenon of Táncház. A Historical Overview* című tanulmányát.

Sustaining Traditional Dance as Intangible Cultural Heritage. Edited by Rebeka Kunej, Theresa Jill Buckland. ZRC SAZU, Založba ZRC, Ljubljana, 2025. 328 p. ISBN 978-961-05-1050-5

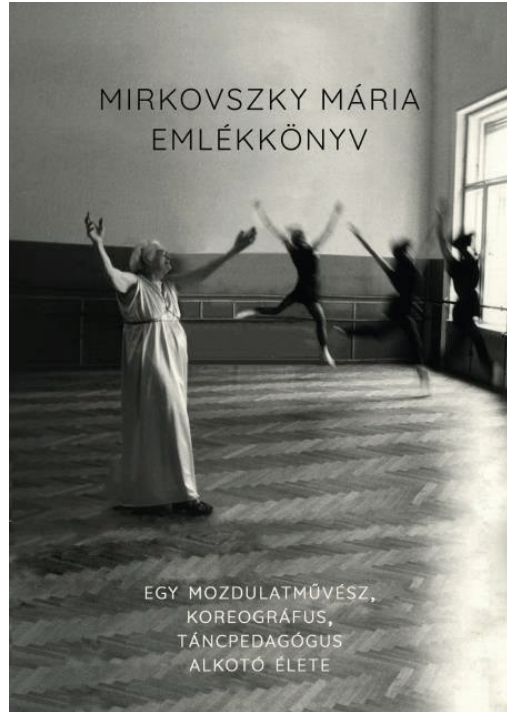


A paraszti származású, a jászági tanyavilágból származó Muharay Elemér filmszínész- és rendezőiskolát végzett, élt Németországban és Franciaországban, majd az 1930-as években elkötelezte magát a hazai színházi megújítás mellett, s ehhez a magyar néphagyomány és népművészet tiszta forrásaiból merített. Nagy érdeme, hogy élő közösségeket szervezett a kisebb-nagyobb településeken, illetve hogy a néphagyományok megőrzésére buzdította az idősebb és fiatalabb generációkat. Elindította a népi színházi és a néptáncmozgalmat, e téren hasonló elképzelései voltak, mint Bartóknak és Kodálynak a népzene terén. Számos színházi darabot és mesejátékot írt, amelyekben megjelentek nép-

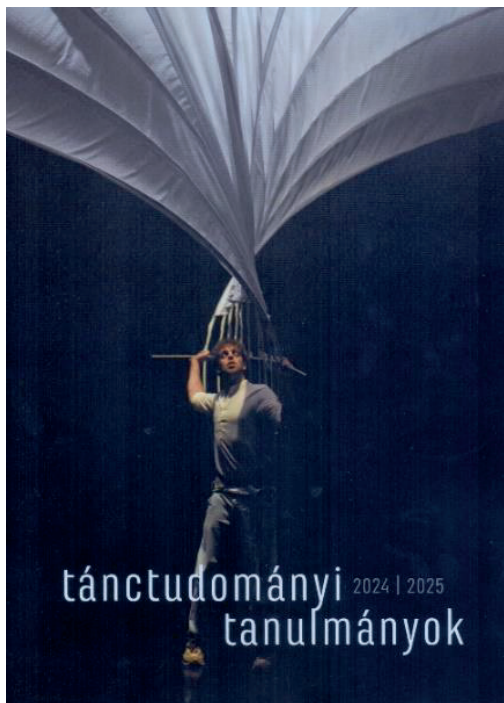
dalok, néptáncok és népi hagyományok. Az 1946-ban alakult Muharay Népi Ének-, Tánc- és Játékgyűjtés szamos, később híressé vált előadóművésznek és néptáncutatónak jelentett első lépést a pályán. Muharay szellemisége és tanítványai máig meghatározó elemei a néptáncmozgalomnak, így különösen időszerű volt életrajzának közreadása.

fr. Varga Kamill ofm: A jászberényi Hajtapusztától a színházak világáig. Muharay Elemér élete és munkássága. Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány, Jászberény, 2025. 204 o. 978-963-7113-60-4. Jászági Füzetek 60. ISSN 0237-224X

A hazai mozdulatművészet történetével a rendszerváltozás óta sokan és sokféle módon foglalkoztak, számos kutatás indult, több biográfia napvilágot látott. A nagy alkotókról és pedagógusokról szóló művek közül azonban eddig hiányzott Mirkovszky Máriaé. A már elhunyt Bíró Eszter 2009–2010 körül készítette azokat az interjúkat Mirkovszky növendékeivel (Békés Rozi, Hárs Klára, Heltai Erzsébet, Molnár Ilona, Osztrogonác Ágnes, Szabó Judit, Tamás Erzsébet, Víg Katalin), amelyeket a most megjelent kötetben közreadtak, kiegészítve az akkor sorra nem került tanítványok (Baka Csilla, Balázs Bohumil Péter, Lábán Katalin, Molnár Ildikó, Rényi Krisztina, Simány Judit, Tatai Mária) emlékezéseivel. Emellett a szerzők felvázolják az orkesztika történetét és Mirkovszky Mária életpályáját, a mesternő saját előadása és beszélgetései alapján, valamint levéltári és sajtóadatgyűjtés, továbbá a Mirkovszky–Greguss hagyaték dokumentumainak segítségével. A család megmaradt iratait, fényképeit és műalkotásait Dombly Olga, Mirkovszky Mária örököse bocsátotta a szerkesztők rendelkezésére.



Mirkovszky Mária emlékkönyv. Egy mozdulatművész, koreográfus, táncpedagógus alkotó élete. Szerkesztette: Tamás Erzsébet. Az összeállításban közreműködött: Simány Judit és Szabó Anna Viola. Budapest, 2024. Magánkiadás, 252 o. (ISBN-szám nélkül)



Az 1958-ban alapított *Táncstudományi Tanulmányok* 2024/2025-ös kötetének táncdramaturgia fejezetében André Lepecki *A tévelygés mint munka* című, 2015-ben megjelent tanulmányát közlik, Galamb Zoltán fordításában. A kortárs táncelméletek és -elemzések blokkban Czirák Ádám *Reenactment és nem-performansz* címmel a kortárs tánc múltidézési stratégiáit tárgyalja. Kérchy Vera *A hattyúk tava mint (ellen)kulturális ikon* címmel a kultikus balettről értekezik. Jobbágy Bernadett *Test és tér* című írása a mozgókép és a szomatika kérdését vizsgálja a tér testelményén keresztül. A tradíció és reprezentáció fejezetben Kürti

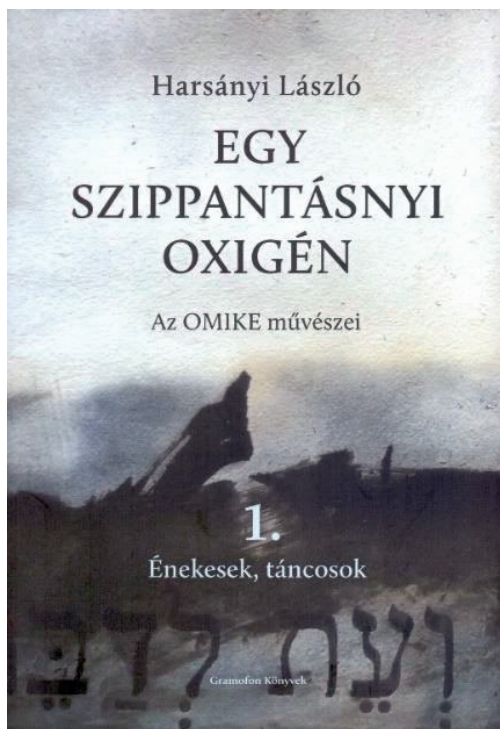
László terjedelmes tanulmánya lenyűgöző forrásbázis alapján mutatja be az arizonai kígyótáncot és metamorfózisát, *Az örökség és a kitalált hagyomány* címmel. Mikulics Ádám a Kodály Kamara Táncegyüttes ismertetőjegyei alapján kutatja a hagyományos táncművelés színvonalának megjelenítésének koncepcióját (*Táncművészek, gyűjtők, alkotók*). Táncmedicina témakörben Simon-Hatala Boglárka *A traumatapasztalat relevanciája a táncművészetben* címmel ad egészségvédelmi és szervezetfejlesztési szempontokat. Végül, forráskutatásként, Lenkei Júlia mutatja be a *Mozdulat-Kultúra* folyóiratot (1933–1935). A kötetet a szerkesztők a 2025-ben elhunyt Fügedi János tánckutató emlékének ajánlották.

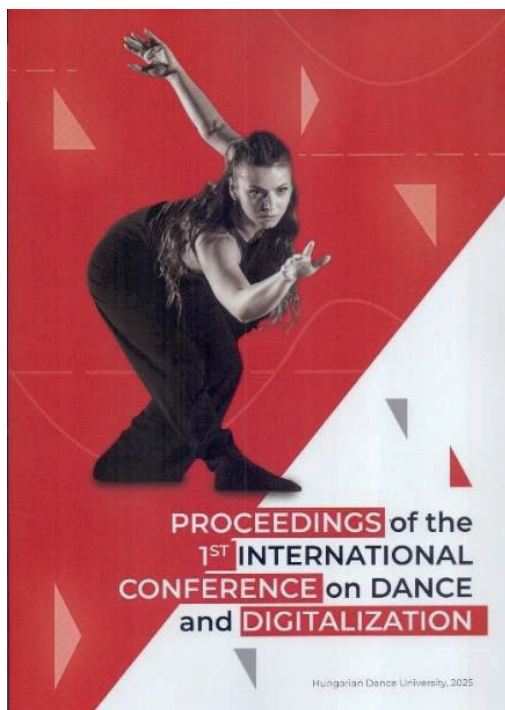
Táncstudományi Tanulmányok – Tudományos Évkönyv, 25. kötet, 2024/2025.
Szerkesztette: Dóka Krisztina, Fuchs Livia, Fügedi János, Péter Petra. Magyar Táncművészeti Egyetem – Magyar Táncstudományi Társaság, Budapest, 2025. 232 o.
ISSN 0564-8335

Harsányi László tollából 2019-ben jelent meg *A fényből a sötétbe* című kötet, amely bemutatta az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület 1909 és 1950 közötti teljes történetét. Ebben hangsúlyosan jelent meg a zsidótörvények nyomán létrejött OMIKE Művészakció (1939–1944). A monográfia folytatásának tekinthető új könyvsorozat kifejezetten a Művészakcióban fellépett vagy kiállító művészek – énekesek, táncosok, zenészek, színészek, képzőművészek – életútját, azon belül is elsősorban a vézskorszak esztendeit foglalja össze. Az első kötetben 46 énekes és 10 táncos pályájának főbb állomásai szerepelnek, képekkel illusztrálva. A szerző bevezető

tanulmánya mellett a kötet elején újra olvashatjuk Tallián Tibornak a Művészakció operaszínpadáról szóló korábbi írását. Az életrajzok terjedelmét a rendelkezésre álló források határozták meg, így előfordulnak olyan személyek, akiknek születési vagy halálozási évük sem ismert. A kötet időhatáraiból adódóan a második világháború utáni adatok szűkre szabottak; az érdeklődők e tekintetben más lexikonokban tájékozódhatnak.

Harsányi László: Egy szippantásnyi oxigén. Az OMIKE művészei. 1. Ének-és táncművészek az OMIKE Művészakció (1939–1944) színpadán. Gramofon Könyvek, Budapest, 2025. 160 o. ISBN 978-615-81264-9-6





A Magyar Táncművészeti Egyetem Művészetelméleti Tanszéke, Pedagógia és Pszichológia Tanszéke, valamint a Vályi Rózsi Könyvtár, Levéltár és Tánctudományi Kutatóközpontja 2024. november 29-én, angol nyelven rendezte meg az 1. Nemzetközi Tánc- és Digitalizációs Konferenciát (ICDD). A tanácskozás témái között szerepelt a táncsal kapcsolatos digitális adatbázisok létrehozása, a tánc archiválása és ezen erőforrások tudományos felhasználása. Szó volt a tánc és a közösségi média viszonyáról, a fizikai és a digitális világ közötti kapcsolatáról, a koreográfia új eszközeiről és művészeti formáiról, a digitális

platformok szerepéről a táncoktatásban, továbbá a mesterséges intelligencia táncban való alkalmazásáról. A két nap során egy plenáris és tizenhat szekcióelőadás hangzott el, két workshopot rendeztek. A konferenciakötetben nyolc előadást olvashatunk, kilenc hazai (Csillag Pál; Lévai Péter – Oláh Nóra – Dudás Dávid; Maczelka Árpád – Molnár Péter; Redő Júlia; Tölli Szófia; Kézér Gabriella) és két külföldi (Jasna Čizmek Tarbuk – Horvátország; Stephanie Felber – Németország) szerzőtől.

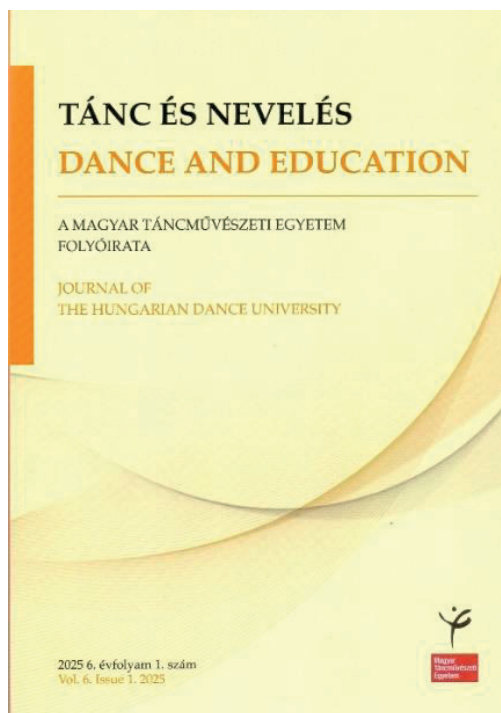
Proceedings of the 1st International Conference on Dance and Digitalization. November 29, 2024. Edited by Ágota Tongori. Hungarian Dance University, Budapest, 2025. 258 p. ISBN 978-615-5852-39-8.

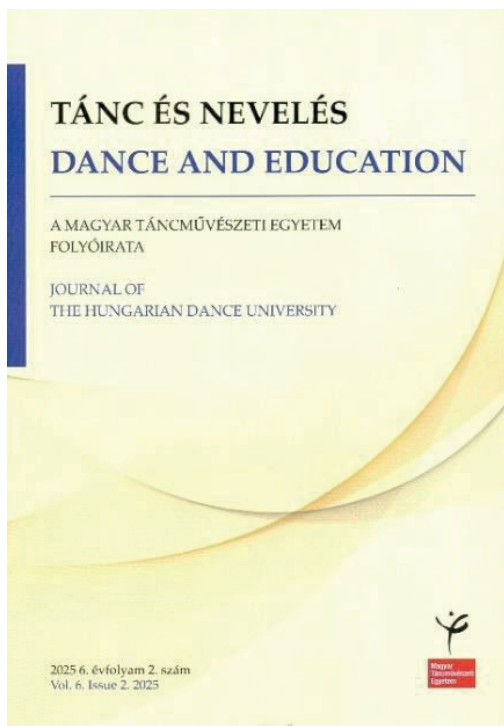
Bolvári-Takács Gábor: Táncfolyóirataink 2025. évi szemléje

Tánc és Nevelés

A 2020-ban alapított, hazai és nemzetközi szinten egyaránt magasan jegyzett *Tánc és Nevelés / Dance and Education* a Magyar Táncművészeti Egyetem magyar és angol nyelvű folyóirata, amely tanulmányokat közöl a tánc- és a társadalomtudományok interdiszciplináris területeiről, különös tekintettel a tánc neveléstudományi és pszichológiai szempontú megközelítéseire. A diamant open access folyóirat dupla vak lektorálást működtet, évente kétszer jelenik meg, online és nyomtatott formátumban. A szerkesztőség a Pedagógia és Pszichológia Tanszéken működik, az alapító főszerkesztő Lanszki Anita.

A 2025. évi 6. évfolyam 1. számában a változatos tematikájú tanulmányok között két külföldi és két hazai szerzőktől származó írásművel találkozunk. Marisa Kempe és Lara Sophie Louise Wunsch *Hiphop táncmozdulatok vizuális esztétikája V-alakú színpadképben* címmel; Vipavinee Artpradid „Mit vagy hajlandó ingyen átengedni?” *Az internetes tánc ontológiájának és tulajdonlásának kvalitatív vizsgálata három hiphop táncművésszel* címmel e modern-táncos műfaj sajátosságai mentén fogalmaznak meg következtetéseket. Tongori Ágota, Lanszki Anita és Asztalos Réka *Digitális szövegalkotási képességeket befolyásoló tényezők a táncművészeti felsőoktatásban* címmel korszerű oktatásmódszertani kérdésekkel foglalkozik. Zene- és tánc történeti vonatkozású Kovács Ilona *A történelmi táncok szimbolikája Csajkovszkij Csipkerózsika című balettjének zenéjében* című tanulmánya. A Szemle rovatban Asztalos Réka két





tánc tudományi módszertani kézikönyv bemutatására vállalkozik: a 2020-ban Lanszki Anita szerkesztésében napvilágot látott *Bevezetés a táncsal kapcsolatos kutatások módszertanába* című tankönyvről, valamint a 2023-ban T. Welsh, J. P. Ambegaonkar és L. Mainwaring szerkesztésében, Floridában megjelent *Research methods in the dance sciences* című kötetéről ír.

A 2025. évi 6. évfolyam 2. száma ugyancsak két-két hazai és külföldi eredetű tanulmányt tartalmaz. Almásy Csilla, Soltész-Várhelyi Klára és Rusinné Fedor Anita *A magyar professzionális néptáncművészek sérülésmintázata* címmel a táncmedicina témakörében értekezik, Láng Éva és

Gortva János *A tánc oktatásának helye és szerepe a magyar köznevelés testneveléstörténetében (1868–2024)* címmel neveléstörténeti fókuszú közleményt írt. A tánc és a digitális világ kérdéskörét érinti Marisa Joana Berg *Virtuális közösségek az Instagramon. Táncos anyák identitásképzése, diskurzusai és társadalmi megjelenése* című írása, valamint Lili M. Rampre és Valerie Wehrens *Építési terület. A digitális környezetben adott visszajelzés és a TakeMoreCare mint a művészeti diskurzivitás platformja* című tanulmánya. A Szemle rovatban Oláh Nóra Martin György *The Hungarian Circle Dance and Its European Relations* című kötetét ismerteti.

Táncstudományi Közlemények

A 2009-ben Major Rita kezdeményezésére indult *Táncstudományi Közlemények* a Magyar Táncművészeti Egyetem évente kétszer megjelenő, lektorált, MTA „A” kategóriás tudományos folyóirata, amely tánc történeti, zenetörténeti, művelődéstörténeti, néprajzi, színháztörténeti, táncesztétikai, tánc-egészségtani, pedagógiai, pszichológiai, sporttudományi jellegű tanulmányokat, dokumentumokat, forrásokat, recenziókat, konferencia beszámolókat, tudományos híreket közöl. A szerkesztőség a Művészetelméleti Tanszéken működik, az alapító főszerkesztő Tóvay Nagy Péter.



A 2025. évi XVII. évfolyam 1. számában öt tanulmány látott napvilágot. Balogh János *A mozgásművészet mesterei Pécs* című írásának 1. része Gál (Berger) Edit és Greguss Alice pályáját elemzi. M. Nagy Emesétől a *Versadaptációk a színpadi néptáncművészetben* című közleményt olvashatjuk. Mayer-Pestaloty Biankától a *Sving, paso doble és a csárdás: a társastánc az államosítás éveiben. Egy kisvárosi környezet elemzése* azonos című doktori értekezésének részletét adja közre. Bolvári-Takács Gábor forrásokat tett közzé *Táncművészet és korszellem. Műfaji helyzetjelentések 1950-ből* címmel. Varga Nóra *A Sirály első balettadaptációjáról* írt, Scsedrin és Pliszeckaja *Sirály* című, 1980-as táncdarabjáról. A Szakdolgozat rovatban Konyári Hajnalka táncos és próbavezető szakos hallgató *Az olasz színpadi tánc sajátosságai a késő 18. és kora 19. században* címmel az értekezésének átirat változatát adja közre. A lapszám végén Körtvélyes Géza 1985 és 2022 között megjelent műveinek válogatott bibliográfiája olvasható, Tóvay Nagy Péter jóvoltából.

A 2025. évi XVII. évfolyam 2. számában Takács Béla *Táncok a Bibliában* című posztumusz írása után az MTE Művészetelméleti Tanszéke „Tánc és transzcendencia” műhelykonferenciájának két előadása olvasható: Kovács Ilona: *A tánc és a transzcendencia kapcsolódásának zenei interpretációja Camille Saint-*



Saëns Danse macabre (op. 40) című kompozíciójában; valamint Széll Rita: *A transzcendens a barokk színpadi táncokban*. A lapszám további négy tanulmánya között megtaláljuk Kavecsánszki Máté: „...gonosz kívánságokat bizálhalvan jattzassal es tantzolással.” *A Praxis Pietatis korának táncellenessége* című írását, Balogh János *A mozgásművészet mesterei Pécssett* című írásának 2. részét Bognár Dusi, Stefán Irén és Blauhorn Györgyi munkásságának bemutatásával; Vámos Eszter *Amikor a tánc politikává vált. Tánctanárok, rendeletek és nemzeti erkölcs (1919–1925)* című tanulmányát; valamint Gatti Beáta és Varga Sándor *Az „Ördög” képei: táncos jelenetek naiv festményeken* című közleményét. A lapszám végén

köszöntő antológia olvasható: Tóvay Nagy Péter Timár Sándor 1973-as *Táncbeli táncszók* címmel bemutatott koreográfiájának korabeli visszhangját idézi föl, a művész 95. születésnapja alkalmából.

Táncművészet

Magyarország legrégebbi táncszakmai folyóirata, amely a műfajt a legszélesebb keretek közt követi nyomon, 1951 szeptemberében került az olvasók kezébe és 1956 októberéig, Ortutay Zsuzsa szerkesztésében, minden hónapban megjelent. A folytatásra 1976 szeptemberéig kellett várni, ekkor a néptáncutató Maác László vette kézbe a szerkesztést, és 1990-ig sikeresen irányította a lapot, miközben új táncszakíró gárdát nevelt fel. A politikai rendszerváltozás után a főszerkesztői posztot Kaán Zsuzsa táncörténelem foglalta el. A harmadik korszakát kezdő *Táncművészet*, anyagi nehézségei ellenére is jól dokumentálta a hazai táncélet eseményeit, és törekedett a korábban kevés nyilvánosságot kapott műfajok bemutatására. A főszerkesztő halálával a lap a 2010/4. számmal ismét álomba szenderült. 2014-ben a Noverre Táncművészeti Alapítvány a hazai táncágazatok művészeti és szakmai folyóirataként, évi négy számmal, ismét elindította a periodikát, amely 2018-ig a Honvéd Együttes, azóta a Magyar Táncművészeti Egyetem kiadásában jelenik meg. A főszerkesztői feladatokat tíz évig Péli Nagy Kata, 2024-ben Varga Nóra látta el.

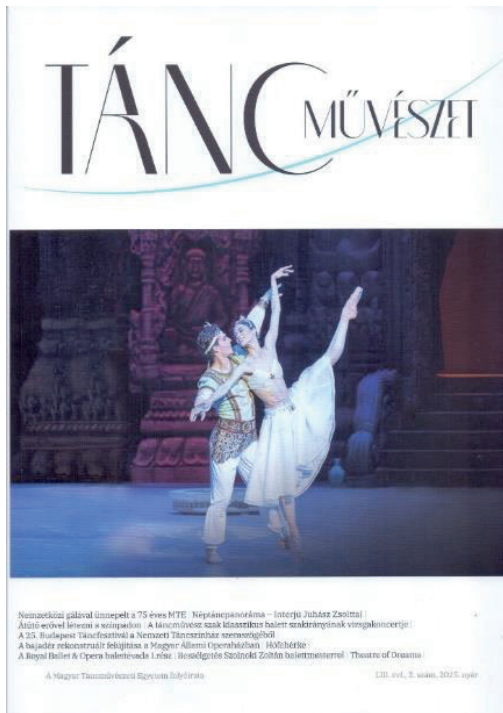


2025-től, az LIII. évfolyamtól a laptulajdonos ismét változtatásokat hajtott végre a folyóirat szerkesztőségének összetételén. Az új főszerkesztő, Sóthy Virág táncművész, balettpedagógus az első számban megnyerő hangvételű köszöntővel mutatkozott be, s hitet tett a hagyományok ápolása mellett. Új szerkesztőbizottság alakult, tagjai Kulcsár Noémi, Macher Szilárd, Pónyai Györgyi, Sándor Zoltán, Tókos Attila és ifj. Zsuráfszky Zoltán. Az év során a képszerkesztői feladatokat Csillag Pál vette át. A lap 2025-ben négy, egyenként 40 oldalas számmal és egy 12 oldalas különszámmal jelentkezett.

Utóbbi a 2024. november 16–21. között rendezett 3. Budapest Balett Grand Prix programfüzete, benne a védnökök és szervezők köszöntő

szavaival, a zsűri és a helyszínek bemutatásával. Az első szám szerkesztése viszonylag későn, 2025. július 4-án zárult, a másodiké augusztus 25-én, a harmadiké november 14-én, a negyediké november 15-én. Nem sikerült tehát tartani az évszakonkénti megjelenést, ahogy az előző évben sem.

A lapot kézbe véve azt látjuk, hogy a 2024-ben megújult külső és belső arculat változatlanul él, a tördelés továbbra is professzionális, bár kissé statikus. A tördelő Hetényi Milán kizárólag kéthasábos lap-tükörben gondolkodott. A szövegek mindig oldal tetején kezdődnek és oldal alján fejeződnek be, nincs féloldalas vagy kisebb



írásmű, nincsenek hírek, felvillantások, rövid ajánlók. A rovatrendszer megszűnt, a cikkek egymás után sorakoznak, a fontossági sorrendet nyilván a főszerkesztő határozta meg. Ami a szerzőket illeti, az írásművek színvonala nem hagy maga után kívánni valót, csupán jelezzük, hogy érzékelünk némi mennyiségi aránytalanságot. Az év során összesen 24 szerző jelent meg a lapban, közülük Macher Szilárd tíz, Sóthy Virág hat, Darabos Eszter és Pónyai Györgyi három-három, Bobál Katalin, Gara Márk, Kara Zsuzsanna, Kazinczy Eszter és Sente Dorina két-két alkalommal publikált, a többiek egyszer jutottak szóhoz.

Beszámoltak Magyar Táncművészeti Egyetem 75. éves ünnepi tanácskozásáról, a 10. Nemzetközi Tánctudományi Konferenciáról, valamint a „Tánc és transzcendencia” műhelykonferenciáról. A lap tudósított az öt budapesti művészeti egyetem ünnepi gálaműsoráról, a University of North Carolina School of the Arts nyári kurzusáról, a 25. Budapesti Táncfesztiválról, az MTE intenzív nyári kurzusáról, a Győrben működő felsőfokú táncos képzésről. Megjelentek könyvajánlók és kitüntetési névsorok. Összességében elismerés illeti a szerzőket és szerkesztőket, a táncélet eseményeinek színvonalas dokumentálásáért, a több mint fél évszázados folyóirat minőségi továbbviteléért.

